

โครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ รุ่นที่ 13

รายงานผลการปฏิบัติราชการเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน
ในพื้นที่อำเภอแม่ทา อำเภอบ้านธิ และอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ระหว่างวันที่ 4 – 11 มิถุนายน พ.ศ. 2562

สถาบันส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี สำนักงาน ก.พ.ร.
Institute for Good Governance Promotion

บทสรุปผู้บริหาร

จังหวัดลำพูนเป็นเมืองรองในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่มีความน่าสนใจหลายประการเหมาะสมสำหรับเป็นพื้นที่ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการมีภาคประชาชนที่เข้มแข็ง การมีวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่ และการมีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจและพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่มีสำคัญต่าง ๆ ในภาคเหนือ ทั้งนี้ ข้าราชการในโครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ (นปร.) รุ่นที่ 13 ได้แบ่งกลุ่มลงพื้นที่ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนใน 3 พื้นที่ ซึ่งได้รับการคัดเลือกโดยพัฒนากรจังหวัด ได้แก่ หมู่บ้านทาโก้ อำเภอแม่ทา หมู่บ้านบ้านแพะ อำเภอบ้านธิ และหมู่บ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ศึกษาผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากนโยบายภาครัฐในชุมชน รวมทั้งนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อเสนอจังหวัดลำพูนต่อไป

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาฉบับนี้ ประกอบขึ้นจากการเก็บข้อมูลในระดับปฐมภูมิด้วยการสังเกตการณ์ (Observation) และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth Interview) จากคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน ควบคู่ไปกับการสอบถามข้อมูลทุติยภูมิ โดยผลสรุปการศึกษาจากทั้ง 3 พื้นที่ พบว่ามีความเสี่ยงร่วมกัน ได้แก่ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การขาดอำนาจต่อรองของชาวบ้าน และผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐ ในขณะที่ความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้น มีผลที่เห็นได้ชัดในหมู่บ้านทาโก้ อำเภอแม่ทาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่าทั้ง 3 พื้นที่ มีโอกาสและประเด็นการพัฒนาเหมือนกัน เช่น การมีพื้นฐานทางสังคมที่ดีเป็นชุมชนเข้มแข็ง การมีอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมอันมีที่ยาวนาน รวมทั้งการมีทรัพยากรทั้งทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และบุคลากร เพียงพร้อม รอการนำไปต่อยอดสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน

พร้อมกันนี้ ข้าราชการในโครงการฯ ได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาวิถีชีวิตชุมชน มานำเสนอเป็นโอกาสในการพัฒนาในทั้ง 3 พื้นที่ ดังนี้

- 1) อำเภอบ้านธิ : พัฒนาจุดแข็งและอัตลักษณ์ให้เด่นชัดเพื่อเป็นต้นทุนในการต่อยอดให้ชุมชนยั่งยืน และใช้กลไกชุมชนเข้มแข็งในการจัดการการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยไม่ทิ้งรากเหง้าและคุณค่าเดิมของชุมชน
- 2) อำเภอแม่ทา : ผลักดันจุดแข็งในการมีชุมชนเข้มแข็งในการเพิ่มบทบาทของภาคประชาชน ในการกำหนดนโยบายภาครัฐเพื่อให้ตอบสนองความต้องการแท้จริงของชุมชน
- 3) อำเภอป่าซาง : ส่งเสริมความยั่งยืนของเศรษฐกิจฐานรากชุมชนบ้านดอนหลวงเพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างการผลิตและการท่องเที่ยวบนรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนโดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก

คำนำ

รายงานผลการปฏิบัติราชการในพื้นที่อำเภอแม่ทา อำเภอบ้านธิ และอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน โดยข้าราชการในโครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ รุ่นที่ 13 ร่วมกัน เรียบเรียงและวิเคราะห์ผลจากการเรียนรู้การบริหารจัดการหน่วยงานภาครัฐส่วนภูมิภาค รวมถึงแนวทาง ในการนำนโยบายที่ได้รับจากหน่วยงานส่วนกลางไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัดและระดับชุมชน ผ่านการมี ประสบการณ์ร่วมกันกับชาวบ้านในพื้นที่ 3 อำเภอ ในการลงพื้นที่ครั้งนี้ มีการศึกษาบริบทของพื้นที่ชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ พร้อมทั้งได้สัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์ รวมถึง การศึกษาดูงานจากหน่วยงานในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ทำให้ได้ข้อมูลทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำผลการศึกษาทุกมิติมาสังเคราะห์และนำเสนอประเด็นที่ควรส่งเสริมและ พัฒนาต่อยอด เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและจังหวัดต่อไป ทั้งนี้ การที่ได้ลงพื้นที่ของข้าราชการ ในโครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ รุ่นที่ 13 ทำให้เปิดมุมมองในการพัฒนาเชิงพื้นที่ อีกทั้ง เข้าใจความคิดและความต้องการของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่นักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ทุกคนต้องให้ ความสำคัญ หากพัฒนาประชากรของประเทศให้มีคุณภาพผ่านกลไกของการพัฒนาระบบราชการในยุคใหม่ จะเป็นก้าวสำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยได้พัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานผลการปฏิบัติราชการเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ทา อำเภอบ้านธิ และอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ในครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างราบรื่น เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ ความอนุเคราะห์ และคำแนะนำจากทุกภาคส่วนที่คอยช่วยเหลือสนับสนุน ดูแล และประสานงานเป็นอย่างดี ในการนี้ ข้าราชการในโครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ (นปร.) รุ่นที่ 13 จึงขอขอบคุณผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน นายอรรษิษฐ์ สัมพันธรัตน์ และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด สำนักงานแรงงานจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัดจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ตลอดจนปลัดอำเภอ นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านทาภู อำเภอแม่ทา หมู่บ้านบ้านแพะ อำเภอบ้านธิ และหมู่บ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง ที่ให้การต้อนรับอย่างอบอุ่น เอื้อเฟื้อข้อมูล และคำแนะนำ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิถีชุมชนได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงอาจารย์ที่ปรึกษาในโครงการและเจ้าหน้าที่จากสถาบันส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่ได้ติดต่อ ประสานงาน และดูแล ช่วยเหลือ นปร. เป็นอย่างดี และสุดท้ายขอขอบคุณเพื่อน ๆ นปร. รุ่นที่ 13 ทุกคน และเครือข่ายสมาชิก นปร. ที่ให้คำแนะนำในการดำเนินงานและร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์จนเสร็จสิ้นกิจกรรม

สารบัญ

บทที่ 1 หลักการและเหตุผล.....	1
บทที่ 2 สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาวิถีชุมชน	2
2.1 ประวัติความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในชุมชน.....	2
2.2 ภูมิสังคม.....	2
2.3 เศรษฐกิจ.....	3
2.4 ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน	4
2.5 ทรัพยากรธรรมชาติ.....	4
2.6 การบริหารจัดการชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ	5
บทที่ 3 ความเสี่ยงและการจัดการความเสี่ยงในชุมชน	6
3.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ (Aged Society) ระดับชุมชน	6
3.2 ผลกระทบจากนโยบายภาครัฐ.....	7
3.3 สิ่งแวดล้อม	8
3.4 การขาดอำนาจต่อรอง	9
บทที่ 4 โอกาสและประเด็นการพัฒนาในชุมชน	10
4.1 ชุมชนเข้มแข็ง.....	10
4.2 อัตลักษณ์และวัฒนธรรม	12
4.3 ทรัพยากรที่พร้อมต่อยอดในการสร้างอาชีพในชุมชน	13
บทที่ 5 บทสรุป	16
ภาคผนวก.....	17
ภาคผนวก 1 ผลการปฏิบัติราชการ กรณีศึกษาหมู่บ้านท่ากู่.....	18
ภาคผนวก 2 ผลการปฏิบัติราชการ กรณีศึกษาหมู่บ้านบ้านแพะ.....	47
ภาคผนวก 3 ผลการปฏิบัติราชการ กรณีศึกษาหมู่บ้านดอนหลวง.....	67

บทที่ 1

หลักการและเหตุผล

โครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ (Public Service Executive Development Program: PSED) มีจุดเริ่มต้นจากการเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาข้าราชการพลเรือนผ่านการถ่ายทอดความรู้ด้วยการสอนงานและประสบการณ์จากการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง เพื่อปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินให้มีความทันสมัยทัดเทียมนานาอารยประเทศ ในครั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการจึงจัดให้มีโครงการดังกล่าว เพื่อสรรหาและคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะสูงเข้ารับราชการ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานภาครัฐที่มีความสามารถในการเป็นทั้งนักคิดที่มีวิสัยทัศน์ (Visionary Thinker) นักพัฒนาและวางแผน (Developer and Planner) และนักปฏิบัติ (Operator) อย่างสมดุล มีความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านความคิด ด้านวิชาการ และการบริหารจัดการองค์กร

การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่จังหวัดลำพูนก่อนการไปปฏิบัติราชการจริงในส่วนภูมิภาคของข้าราชการในโครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ รุ่นที่ 13 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้าราชการในโครงการฯ เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ด้วยตนเองจนเกิดความรู้ความเข้าใจในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ให้ทราบถึงจุดแข็งและความเสี่ยงของชุมชน รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนได้ตามข้อเท็จจริง เพื่อเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาบนพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน รวมทั้งได้เรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการหน่วยงานภาครัฐในส่วนภูมิภาค การแปลงนโยบายภาครัฐจากส่วนกลางลงสู่การปฏิบัติในท้องถิ่น การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนในครั้งนี้ได้แบ่งข้าราชการในโครงการฯ จำนวน 30 คน ออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนในประเด็นความเสี่ยง จุดแข็ง และความกินดีอยู่ดี โดยเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน การพักอาศัยอยู่กับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลที่ได้เรียนรู้และนำมาผสมผสานกับความรู้ในห้องเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนในครั้งนี้ของข้าราชการในโครงการฯ ได้ลงพื้นที่ศึกษาภายในจังหวัดลำพูน จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่ทา อำเภอบ้านธิ และอำเภอป่าซาง นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาดูงานหน่วยงานของภาครัฐในจังหวัดลำพูน ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำพูน สภาอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน สำนักงานแรงงานจังหวัดลำพูน และหอการค้าจังหวัดลำพูน การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนจะทำให้ข้าราชการในโครงการฯ ได้รับความรู้ ประโยชน์ และพัฒนาตนเองให้กลายเป็นข้าราชการรุ่นใหม่ที่มีวิสัยทัศน์ชุมชนในมิติและบริบทที่หลากหลาย นำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาวิถีชุมชน

2.1 ประวัติความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

จากการลงพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ

- 1) หมู่บ้านทาคุ ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา
- 2) หมู่บ้านบ้านแพะ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ
- 3) หมู่บ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง

พบว่าในแต่ละหมู่บ้านมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและประชากรที่อาศัยอยู่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และความแตกต่างตามเชื้อชาติ โดยสามารถแบ่งได้ ดังนี้ หมู่บ้านทาคุมีกลุ่มชาวของอพยพมาจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และเผ่าขมุจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตอนบน ในอดีตชาวบ้านทาคุมีอาชีพเกษตรกรรมสวนลำไยเป็นหลัก แต่ด้วยผลประกอบการที่ไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเปลี่ยนมาทำฟาร์มโคนมที่ให้รายได้สูง สำหรับหมู่บ้านบ้านแพะและหมู่บ้านดอนหลวงนั้น ประชากรอพยพมาจากสิบสองปันนา ประเทศจีน แต่มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ โดยหมู่บ้านบ้านแพะมีประชากรเป็นชาวไทยลื้อ ซึ่งในอดีตมีอาชีพทำนาเป็นหลัก ภายหลังชาวบ้านได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาทำสวนลำไยแทน แต่ก็ยังคงมีการทำนาควบคู่กันไปด้วย สำหรับหมู่บ้านดอนหลวงนั้น ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นชาวไทยของที่มีอาชีพหลักคือการทำหัตถกรรมทอผ้า นับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน โดยมีการปรับเปลี่ยนจากการทำหัตถกรรมครบวงจรในอดีตเป็นการค้าขายและงานรับจ้างด้านหัตถกรรมเป็นหลักแทน

2.2 ภูมิสังคม

2.2.1 ประชากร

จากการลงพื้นที่ชุมชนในหมู่บ้านทาคุ หมู่บ้านบ้านแพะ และหมู่บ้านดอนหลวง พบว่าได้เข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุแล้ว โดยเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Absolute Aged Society) โดยมีผู้สูงอายุร้อยละ 22 ร้อยละ 23 และร้อยละ 25 ตามลำดับ จากข้อมูลในชุมชนพบว่า คนวัยทำงานในหมู่บ้านบ้านแพะและหมู่บ้านดอนหลวงนิยมออกไปทำงานนอกพื้นที่เพื่อหารายได้เลี้ยงชีพที่มั่นคง ในขณะที่หมู่บ้านทาคุมีวัยทำงานจำนวนมาก เนื่องจากมีอาชีพที่มั่นคงอยู่แล้วคือการทำฟาร์มโคนม

2.2.2 วิถีชีวิต

จากการลงสำรวจพื้นที่จะเห็นได้ว่าทั้ง 3 หมู่บ้านได้ยึดถือแนวคิดความประหยัดบนความพอเพียงในการดำเนินชีวิต โดยหมู่บ้านทาคุมีวิถีชีวิตส่วนใหญ่เป็นการทำฟาร์มโคนม หมู่บ้านบ้านแพะมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนหมู่บ้านดอนหลวงมีวิถีชีวิตแบบผสมผสานระหว่างเกษตรกรรมและหัตถกรรม รวมถึงการรับจ้างทั่วไป

2.2.3 ศาสนาและความเชื่อ

ศาสนาพุทธถือเป็นศาสนาหลักของทั้ง 3 หมู่บ้าน ในด้านความเชื่อหมู่บ้านทาภูและหมู่บ้านดอนหลวงมีความเชื่อที่คล้ายคลึงกันในเรื่องการเคารพ “พ่อบ้าน” ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ในขณะที่หมู่บ้านบ้านแพะมีการดำเนินกิจกรรมทางพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

2.2.4 วัฒนธรรมและประเพณี

ด้วยแต่ละหมู่บ้านมีวัฒนธรรมและประเพณีที่ผสมผสานกันของภาคเหนือและประเพณีเฉพาะตัวแตกต่างกันตามเชื้อชาติ และมีประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น หมู่บ้านทาภูมีประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ หมู่บ้านบ้านแพะมีงานสามไท ณ อุโบสถของหมู่บ้าน และหมู่บ้านดอนหลวงมีประเพณีทำบุญใจบ้าน เป็นต้น

2.3 เศรษฐกิจ

2.3.1 เกษตรกรรม

จากการสำรวจพบว่า ประชากรหมู่บ้านทาภู หมู่บ้านบ้านแพะ และหมู่บ้านดอนหลวงประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยหมู่บ้านทาภูมีจุดเด่นเรื่องการเลี้ยงโคนม หมู่บ้านบ้านแพะมีความโดดเด่นในการทำสวนลำไยและการทำนา ในขณะที่หมู่บ้านดอนหลวงมีการปลูกลำไยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน

2.3.2 การท่องเที่ยว

ในด้านการท่องเที่ยว ทั้ง 3 หมู่บ้านมีความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี แต่หมู่บ้านทาภูมีลักษณะเป็นหมู่บ้านต้นแบบด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมู่บ้านบ้านแพะและหมู่บ้านดอนหลวงมีลักษณะเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3.3 หัตถกรรม

ทางด้านหัตถกรรม ประชากรหมู่บ้านทาภูนิยมจักสานและทำไม้กวาด หมู่บ้านบ้านแพะมีจุดเด่นในการทอผ้าและทำถุงย่าม โดยได้ออกแบบลวดลายตามวัฒนธรรมไทลื้อ นอกจากนี้ ยังมีการจักสาน โดยใช้วัตถุดิบในหมู่บ้านและสินค้าหัตถกรรมจากกะลามะพร้าวเป็นหลัก ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือและผ้ามัดย้อมของหมู่บ้านดอนหลวงนับเป็นสินค้าหัตถกรรมที่สร้างชื่อเสียงเป็นอย่างมาก

2.3.4 การรับจ้าง

ประชากรหมู่บ้านทาภูมีอาชีพรับจ้างแกะฝักข้าวโพดอ่อนและขนส่งนมวัวซึ่งเป็นสินค้าหลักในอำเภอแม่ทา ประชากรหมู่บ้านบ้านแพะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ เนื่องจากพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมอยู่บริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้าน การเดินทางไปทำงานสะดวก และประชากรหมู่บ้านดอนหลวงนิยมรับจ้างทอผ้า เย็บผ้า และรับจ้างทั่วไป

2.4 ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน

2.4.1 สาธารณูปโภค

- 1) การคมนาคมขนส่ง หมู่บ้านทาภูและหมู่บ้านดอนหลวงมีถนนลาดยางที่มีสภาพดีแต่ค่อนข้างแคบ ทำให้สัญจรไปมาลำบาก ส่วนหมู่บ้านบ้านแพะมีถนนลาดยางที่แคบและยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน บางถนนยังคงเป็นถนนลูกรังอยู่
- 2) การประปา ทั้ง 3 หมู่บ้านมีน้ำประปาใช้
- 3) การไฟฟ้า ไฟฟ้าเข้าถึงทุกครัวเรือนทั้ง 3 หมู่บ้าน
- 4) การโทรคมนาคม ประชากรทั้ง 3 หมู่บ้านมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ใช้ มีสัญญาณโทรศัพท์เข้าถึงทุก ๆ หมู่บ้าน และทั้ง 3 หมู่บ้านมีระบบสื่อสารภายใน เช่น ระบบเสียงตามสาย เป็นต้น

2.4.2 สาธารณสุข

ด้านสาธารณสุขในหมู่บ้านทาภูและหมู่บ้านดอนหลวง ประชาชนส่วนใหญ่จะมีสิทธิรักษาพยาบาลอยู่กับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) ส่วนประชาชนในหมู่บ้านบ้านแพะจะมีทั้งโรงพยาบาลบ้านธิและ รพ.สต. ประจำตำบล

2.4.3 การศึกษา

ด้านการศึกษาทั้ง 3 หมู่บ้านมีโรงเรียนที่ให้การศึกษาดังแต่อนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษา โดยโรงเรียนในหมู่บ้านทาภูถูกโอนย้ายมาอยู่ในการดูแลของเทศบาลตำบล แต่โรงเรียนในหมู่บ้านดอนหลวงและหมู่บ้านบ้านแพะยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของภาครัฐ

2.4.4 กลไกช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน

หมู่บ้านทาภู หมู่บ้านดอนหลวง และหมู่บ้านบ้านแพะ มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ทั้ง 3 หมู่บ้านยังมีการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือกันภายในชุมชน เน้นการพึ่งพาตนเองโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

- 1) แหล่งน้ำ หมู่บ้านทาภูมีทั้งการสร้างอ่างเก็บน้ำและใช้น้ำจากแหล่งน้ำบาดาล หมู่บ้านบ้านแพะมีการใช้น้ำบาดาลและการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำ ส่วนหมู่บ้านดอนหลวงมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นคือ บ่อน้ำบาดาลในครัวเรือน
- 2) ป่าไม้ ในหมู่บ้านทาภู พื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทับซ้อนกับอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล ส่วนในหมู่บ้านบ้านแพะและหมู่บ้านดอนหลวงนั้น ไม่มีพื้นที่ป่าไม้
- 3) ดิน หมู่บ้านดอนหลวงและหมู่บ้านบ้านแพะมีทรัพยากรดินที่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรมสำหรับหมู่บ้านทาภูนั้น แม้จะมีทรัพยากรดินที่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม แต่เนื่องจากปัญหาพื้นที่ทับซ้อน ทำให้ไม่สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้

2.6 การบริหารจัดการชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ

2.6.1 หมู่บ้านทาโก้

หมู่บ้านทาโก้มีลักษณะการบริหารชุมชนคล้ายกับหมู่บ้านดอนหลวง คือ ผู้ใหญ่บ้านหรือพ่อหลวงบ้านจะเป็นผู้รับนโยบายมาจากภาครัฐและนำมากระจายให้กับคนในชุมชน โดยอาศัยจุดแข็งของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นชุมชนเข้มแข็ง และเป็นกลไกสำคัญที่จะแปลงนโยบายของภาครัฐมาสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริง เช่น นโยบายจิตอาสา การเกิดกองทุนหมู่บ้าน และนโยบายลดขยะเปียกในชุมชน เป็นต้น

2.6.2 หมู่บ้านบ้านแพะ

สิ่งที่โดดเด่นคือภายในหมู่บ้านมีความร่วมมือและมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากทุนความเป็นชาติพันธุ์เดิม เมื่อเกิดการรวมกลุ่มขึ้น เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มทอผ้า รวมไปถึงการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนวิถีหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างตราสินค้าโดยบ้านแพะได้เข้าร่วมกลุ่มต่าง ๆ ในระดับตำบล อำเภอและจังหวัด ทั้งยังได้รับเสนอชื่อให้เป็นหมู่บ้านวิถีถิ่นแบบในระดับตำบล อำเภอและจังหวัด โดยบูรณาการเชื่อมโยงจุดเด่นของชุมชนใกล้เคียงแต่ละชุมชนเข้ามาอยู่ในโปรแกรมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทลื้อ) เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอื่น ๆ ด้วย

2.6.3 หมู่บ้านดอนหลวง

หมู่บ้านดอนหลวงมีการจัดการบริหารชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐผ่านผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านมีความใกล้ชิดและให้การยอมรับในตัวผู้นำชุมชน ดังนั้นเมื่อมีการรับนโยบายจากส่วนกลาง ผู้ใหญ่บ้านจะนำมาประสานงานกับอาสาสมัครในหมู่บ้านให้ประชาชนเกิดการปฏิบัติจริงในพื้นที่ ทั้งกิจกรรมการให้ความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน อาทิ การบริหารการจัดการขยะในชุมชน ตามแนวทาง Zero Waste เป็นต้น

บทที่ 3

ความเสี่ยงและการจัดการความเสี่ยงในชุมชน

จากการลงพื้นที่ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนพบว่า ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ หมู่บ้านทาภู อำเภอมะท้าว หมู่บ้านบ้านแพะ อำเภอบ้านธิ และหมู่บ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง มีทั้งประเด็นความเสี่ยงร่วมกันและประเด็นความเสี่ยงที่แตกต่างกัน ประเด็นความเสี่ยงที่มีร่วมกันในทุกหมู่บ้าน ได้แก่ สังคมผู้สูงอายุ การขาดอำนาจต่อรองของชาวบ้าน และผลกระทบจากนโยบายภาครัฐ ในขณะที่ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีผลอย่างเห็นได้ชัดในหมู่บ้านทาภู อำเภอมะท้าวเท่านั้น

3.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ (Aged Society) ระดับชุมชน

ประเด็นปัญหาแรกที่ทั้ง 3 หมู่บ้านมีร่วมกันคือการมีประชากรผู้สูงอายุในชุมชนจำนวนมาก เนื่องจากพื้นที่ชนบทของจังหวัดลำพูนไม่มีโอกาสทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน ประชากรวัยแรงงานจึงเดินทางออกนอกพื้นที่เพื่อแสวงหารายได้ที่มั่นคงและมีความก้าวหน้ามากกว่า จึงส่งผลให้เกิดความเสี่ยงทั้งในด้านเศรษฐกิจคือความขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ทั้งในการผลิตและสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งความเสี่ยงในด้านสังคม เช่น การเสียสุขภาพจิตของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน

จากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุทำให้ความพยายามพัฒนาชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 หมู่บ้าน ประสบกับข้อจำกัดในด้านกำลังคน กล่าวคือ ทั้ง 3 พื้นที่ศึกษาไม่มีบุคลากรวัยทำงานในพื้นที่ที่เป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนชุมชน โดยเฉพาะในหมู่บ้านทาภู อำเภอมะท้าวที่มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าวซึ่งเพิ่มกระบวนการและค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ผลิต ยิ่งไปกว่านั้น การขาดแคลนคนรุ่นใหม่ในชุมชนยังส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทอผ้า หรือการผลิตงานหัตถกรรมอื่น ๆ สูญหายไปเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดความรู้และทักษะดังกล่าว ในท้ายที่สุด สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลให้ความพยายามของภาครัฐที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีไม่ประสบความสำเร็จ และไม่ยั่งยืนเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน

ภาครัฐจึงควรมีมาตรการส่งเสริมโครงการที่ชักจูงให้คนในชุมชนกลับมาพัฒนาท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้มีความอยู่ดีกินดี เมื่อพิจารณาจากสภาพปัญหาในปัจจุบันพบว่า ประเด็นหลักที่เป็นปัจจัยให้คนรุ่นใหม่ออกจากชุมชนคือการขาดโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้คนกลุ่มนี้ต้องออกไปแสวงหารายได้นอกชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต ดังนั้นเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาในชุมชน จึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากบนพื้นฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดความมั่นคง เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่และวัยทำงานกลับมาพัฒนาท้องถิ่นของตน เช่น การจัดอบรมการทอผ้าหรือการผลิตสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ และการจัดหาอาชีพในพื้นที่ให้แก่วัยแรงงาน โดยมุ่งเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาต่อยอด

3.2 ผลกระทบจากนโยบายภาครัฐ

การขับเคลื่อนจากภาครัฐส่งผลกระทบต่อชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากภาครัฐมีทั้งอำนาจและทรัพยากรที่จะนำมาขับเคลื่อนชุมชนไปในทิศทางต่าง ๆ ผลจากการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าทิศทางการพัฒนาของแต่ละหมู่บ้านนั้นถูกกำหนดโดยภาครัฐเป็นหลักใหญ่ อย่างไรก็ตาม นโยบายการพัฒนาของภาครัฐไม่ได้ส่งผลกระทบเชิงบวกแก่ชุมชนแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบที่เป็นความเสี่ยงต่อชุมชนด้วยเช่นกัน โครงการบางโครงการที่ถ่ายทอดมาจากส่วนกลางลงสู่พื้นที่ แม้ว่าจะเป็นนโยบายที่ดี แต่ไม่ตรงกับความต้องการของพื้นที่หรือขาดความพร้อมในการดำเนินงานในพื้นที่ ดังนั้นการปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่นอาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร โดยในแต่ละพื้นที่ก็ได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน ดังนี้

3.2.1 หมู่บ้านท่ากู่ อำเภอแม่ทา

เนื่องจากมีพื้นที่ทับซ้อนกับเขตอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล การออกพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 ส่งผลให้พื้นที่บ้านท่ากู่ซึ่งมีการตั้งรกรากมาอย่างยาวนานกลายเป็นพื้นที่ทับซ้อนและไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้รับความเดือดร้อนในเชิงการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา และไฟฟ้า ทั้งยังมีความเสี่ยงจากการถูกฟ้องร้องในประเด็นการทำกินในพื้นที่พิพาทด้วยเช่นกัน พื้นที่ศึกษานี้จึงเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายภาครัฐโดยตรง โดยเฉพาะในพื้นที่รอยต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งการประกาศเขตหวงห้ามที่ทับซ้อนกับพื้นที่ทำมาหากินดั้งเดิมย่อมเป็นความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดการพิพาทระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐในอนาคตได้ ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาจึงควรส่งเสริมให้มีการพูดคุยกันของทุกฝ่ายผ่านการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับจังหวัด และส่วนกลาง เพื่อหาข้อตกลงร่วมกันกับชาวบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่อนุรักษ์และหาแนวทางพัฒนาพื้นที่ให้สามารถเกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยที่ยังคงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3.2.2 หมู่บ้านบ้านแพะ อำเภอบ้านธิ

ตั้งอยู่บนพื้นที่เหนือสุดของจังหวัดลำพูนซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญที่รัฐเล็งเห็นว่ามี khả năngรองรับการขยายตัวเพื่อระบายความแออัดจากจังหวัดเชียงใหม่ โดยทางภาครัฐได้มีโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ แห่งที่ 2 ตามแผนแม่บทการจัดตั้งสนามบินพาณิชย์ของประเทศของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย เพื่อลดความแออัดของสนามบินเชียงใหม่ซึ่งได้ดำเนินการเกินสมรรถนะเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยในปัจจุบันโครงการอยู่ระหว่างการศึกษารายละเอียดพื้นที่ และคาดว่าจะใช้เวลายาวนานในการก่อสร้าง อย่างไรก็ตามการให้ข้อมูลแก่ชาวบ้านในโครงการนี้ยังคงไม่เพียงพอ ฉะนั้นด้วยระยะเวลาการสร้างที่ใช้เวลานาน และความไม่ชัดเจนของข้อมูล ทำให้ผลกระทบจากโครงการดังกล่าวยังไม่ทราบแน่ชัด แต่ด้วยข้อมูลและข่าวเบื้องต้น ทำให้นายทุนมีความตื่นตัวมาขอซื้อที่ดิน โดยอาจส่งผลให้ในอนาคตพื้นที่การเกษตรอาจลดน้อยลง และอาจเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรมและเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ซึ่งทำให้วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนหมู่บ้านไทลื้อเลือนหายไปเช่นเดียวกัน และในระยะยาว หากมีการก่อสร้างสนามบินเสร็จจริง ก็อาจก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียงซึ่งถือเป็นความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวอำเภอบ้านธิได้ในอนาคต

สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหา ภาครัฐควรสร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับโครงการ พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียด ผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบของโครงการดังกล่าว รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาในทุกระดับทั้งภายในครัวเรือน ชุมชน และการบูรณาการระหว่างชุมชน เพื่อสามารถตอบสนองการต่อเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

3.2.3 หมู่บ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง

ในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมา ชุมชนบ้านดอนหลวงได้รับการผลักดันจากภาครัฐอย่างมาก ให้เป็นพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ผ่านโครงการต่าง ๆ ได้แก่ โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ตลาดต้องชม และหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ผลิตและผู้นำชุมชนพบว่า การดำเนินการของภาครัฐโดยเฉพาะโครงการนวัตวิถีนั้น ยังคงมีช่องว่างที่ไม่สามารถเติมเต็มความต้องการของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง เนื่องจากการสนับสนุนของภาครัฐนั้นยังไม่มี ความต่อเนื่องและขาดการติดตามและประเมินผลหลังการดำเนินโครงการของภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ชุมชนขาดความพร้อมและกำลังที่จะผลักดันชุมชนให้รองรับนโยบายได้ ดังนั้นเพื่อยกระดับให้หมู่บ้าน ดอนหลวงมีความพร้อมรองรับนโยบายหมู่บ้านนวัตวิถี จึงต้องให้ความสำคัญกับพลวัตหลักของชุมชน คือการผลิตสินค้าผ้าฝ้ายและการท่องเที่ยว โดยให้เกิดการพัฒนาทั้งสองด้านอย่างสมดุล เพื่อให้ชุมชนสามารถ อยู่ได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง

3.3 สิ่งแวดล้อม

ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมพบได้ที่หมู่บ้านทาปู่ อำเภอแม่ทาเท่านั้น แต่หมู่บ้านบ้านแพะ อำเภอ บ้านธิ และหมู่บ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง ไม่พบความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีนัยสำคัญ ซึ่งในหมู่บ้านทาปู่ พบปัญหาเรื่องการเผาพื้นที่เพื่อการเกษตรด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ เพื่อหาเห็ดถอบและปลูกข้าวโพด โดยส่วนใหญ่เป็นการลักลอบเผา ถึงแม้ว่าจะมีคำสั่งของทางราชการที่เข้มงวดและการเฝ้าระวังจากชุมชน อย่างเข้มงวด แต่ก็ยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาการเผาป่าในพื้นที่ได้อย่างเด็ดขาด

การเผาพื้นที่ทางการเกษตรส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่ผืนป่า เบียดเบียนที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า หน้าดินถูกทำลาย และเกิดมลพิษทางอากาศที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจในด้านการท่องเที่ยวอย่างรุนแรง ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเสริมสร้างความรู้ที่ถูกต้อง ในการทำเกษตรกรรม และผลกระทบด้านลบของการเผาป่าต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการเผาป่า ทั้งใน ระยะสั้นและระยะยาว รวมไปถึงการศึกษาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาในอนาคต เช่น การจัดตั้งศูนย์เข่าี่ยม อุปกรณ์ทางการเกษตรของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงอุปกรณ์ที่จำเป็นในการไถกลบเพื่อปรับ หน้าดินและเพื่อทำการเกษตรโดยลดการเผา เป็นต้น

3.4 การขาดอำนาจต่อรอง

การขาดอำนาจการต่อรองของผู้ผลิตรายย่อยเป็นประเด็นปัญหาจากการที่เกษตรกรและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ขาดการรวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งอันเป็นผลมาจากการที่แรงงานที่มีฝีมือและเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาทำงานในลักษณะลูกจ้าง หรือทำการเกษตรกรรมแบบต่างคนต่างทำ ซึ่งการผลิตในลักษณะนี้ ทำให้ขาดอำนาจการต่อรองและไม่สามารถเพิ่มราคาสินค้าหรือผลผลิตของตนเองได้ ในกรณีอุตสาหกรรมทอผ้าของอำเภอป่าซาง การประกอบอาชีพในลักษณะลูกจ้างเพิ่มความเสี่ยงให้เกิดความไม่ยั่งยืนของรายได้และกดดันให้ชาวบ้านที่รับจ้างไม่มีสิทธิ์กำหนดราคาค่าแรงที่เป็นธรรมเหมาะสมกับการผลิตได้ ในขณะเดียวกัน อำเภอบ้านธิ ซึ่งมีความโดดเด่นด้านการปลูกลำไยก็ปรากฏประเด็นความไม่เป็นธรรมที่เกษตรกรได้รับจากพ่อค้าคนกลางที่กำหนดราคาลำไยล่วงหน้า และกดราคาให้ต่ำกว่าความเป็นจริง การปล่อยให้ปัญหาดังกล่าวดำเนินต่อไปจะส่งผลให้ชาวบ้านที่ทำงานในลักษณะลูกจ้างรายวันเป็นผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากความเสี่ยงถูกเลิกจ้างหากนายจ้างสามารถหาแหล่งผลิตที่มีประสิทธิภาพและมีต้นทุนต่ำกว่า ในทางเดียวกันเกษตรกรก็จะได้ผลตอบแทนจากขายผลผลิตได้ต่ำกว่าที่ควรจะได้รับ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการขาดทุนและกระทบต่อการยังชีพได้

ดังนั้นกลไกในการขับเคลื่อนเพื่อลดผลกระทบจากความเสียดังกล่าวก็คือ การส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนรวมกลุ่มกันทั้งในหมู่เกษตรกรผู้ปลูกลำไยและกลุ่มแรงงานที่มีฝีมือในการทอผ้า เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้ รวมถึงภาครัฐควรส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพิ่มพื้นที่กระจายสินค้าเกษตรกรรมและหัตถกรรมให้มากขึ้น รวมทั้งควรเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้เป็นห่วงโซ่ที่เกื้อกูลระหว่างกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการรวมกลุ่ม

บทที่ 4

โอกาสและประเด็นการพัฒนาในชุมชน

4.1 ชุมชนเข้มแข็ง

4.1.1 ที่มา

ตามที่ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580 ในด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการบริหารและสนับสนุนประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและวิสัยทัศน์ของจังหวัดลำพูน ทั้งนี้ จังหวัดลำพูนเคยได้รับรางวัลส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอันดับที่ 1 ของประเทศ ตามการจัดอันดับของสำนักงานสภาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมู่บ้านทาภูได้นำหลักการดังกล่าวมาสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้ดี เนื่องจากมีบริบทเป็นชุมชนชานเมืองและถูกถาโถมด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ชาวบ้านก็ยังสามารถจัดระเบียบชุมชนได้ดีเพราะผู้นำหมู่บ้านมีการส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต อีกทั้ง ชุมชนยังมีการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของชุมชน ได้แก่ โครงการชุมชนคนทาภูไม่ทอดทิ้งกัน ในการแก้ไขปัญหาของตนเองร่วมกันในชุมชน

หมู่บ้านบ้านแพะเป็นจุดที่ชาวไทลื้อกลุ่มแรก นำโดยพ่อหนานปัญญาที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเมื่อ 400 ปีที่แล้ว กลุ่มคนเหล่านี้จึงกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อพื้นถิ่นที่มีเครือญาติขนาดใหญ่ สมาชิกในชุมชนจึงรู้จักและสนิทสนมกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ อีกทั้งยังมีความสามารถในการจัดการภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งด้านสาธารณสุข ด้านการจัดการขยะ รวมถึงการตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน

สำหรับหมู่บ้านดอนหลวง ชาวบ้านยังคงรักษาอาชีพทอผ้าไว้ได้อย่างเหนียวแน่น จึงเป็นที่มาของ “ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เครือข่ายกลุ่มทอผ้าหัตถกรรมพื้นบ้าน” และเป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวหมู่บ้านดอนหลวง ยิ่งไปกว่านั้นพ่อหลวงบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ยังเน้นย้ำให้เห็นว่าชาวบ้านยินดีและพร้อมใจกันที่จะสมทบทุนของตนเองในการสนับสนุนกิจกรรมของหมู่บ้านในทุก ๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น การมีชุมชนที่เข้มแข็งจึงเป็นโอกาสในการพัฒนาต่อยอดศักยภาพของชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านการพึ่งพาตนเอง และด้านกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นในประเทศต่อไป

4.1.2 จุดเด่น

จากการลงพื้นที่ทั้ง 3 ชุมชนพบว่าชาวบ้านในหมู่บ้านท่ากุ่มร่วมกันจัดการปัญหาโดยเตรียมความพร้อม เฝ้าระวังและมีการบริหารจัดการกับความเสี่ยง อีกทั้งมีผู้นำหมู่บ้านที่เข้มแข็งและชาวบ้านให้ความร่วมมือต่อนโยบายภาครัฐ เมื่อเผชิญกับการบริหารงานของภาครัฐแบบรวมศูนย์กลางที่ให้การดำเนินงานไม่ตอบสนอง ต่อความต้องการจริงของประชาชน จึงเกิดการกระจายอำนาจการบริหารให้ประชาชนในท้องถิ่นเพื่อแบ่งเบาภาระของภาครัฐ เช่น การถ่ายโอนโรงเรียนท่ากุ่มสามัคคีราษฎร์นุสรณ์ สังกัด สพฐ. มาอยู่ภายใต้การดำเนินงานของเทศบาลตำบล

สำหรับหมู่บ้านบ้านแพะ มีนายเกษม ปัญญาใหญ่ เป็นพ่อหลวงบ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดโดยมีการสนับสนุนจากแม่หลวงบ้าน (ภรรยาผู้ใหญ่บ้าน) มาโดยตลอดและยังเป็นผู้กำหนดทิศทาง นโยบาย การพัฒนาชุมชน กฎเกณฑ์ รวมทั้งการจัดการภายในชุมชน ซึ่งส่งผลให้สมาชิกในหมู่บ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนร่วมกัน พร้อมทั้งยังให้ความร่วมมืออย่างสูงในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดการขยะ การเป็นชุมชนปลอดยาเสพติด และการจัดการด้านการออมเงินของหมู่บ้าน

หมู่บ้านดอนหลวงมีกิจกรรมสำคัญหลายอย่างที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน อีกทั้งยังมีพ่อหลวงบ้านหรือผู้ใหญ่บ้านที่เป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชน และยังเป็นคนรุ่นใหม่ซึ่งมีอุดมการณ์ในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ รวมทั้งยังเป็นนักสร้างสรรค์โครงการ เช่น การจัดตั้ง “กองกลาง” หรือกองทุนหมู่บ้านขนาดย่อมเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นอีกหนึ่งแรงในการชักชวนคนรุ่นใหม่ให้กลับมาพัฒนาบ้านเกิด

หากกล่าวโดยสรุปจะพบว่าทั้ง 3 หมู่บ้านนั้นมีจุดเด่นร่วมกันที่สำคัญคือการมีชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการมีความสมัคสมานสามัคคีของคนในชุมชน การมีผู้นำที่ดีที่เป็นนักพัฒนาและเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนที่ทำให้ชาวบ้านหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4.1.3 ข้อเสนอแนะ

- 1) หมู่บ้านท่ากุ่ม หากได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณเพิ่มเติมจากภาครัฐ จะมีโอกาสในการพัฒนาต่อยอดและพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านได้มากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้
- 2) ส่วนหมู่บ้านบ้านแพะ สมาชิกในชุมชนควรปลูกฝังคนรุ่นต่อไปให้ดำรงความสามัคคีที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อจะสามารถขับเคลื่อนชุมชนให้พัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน รวมถึงนำพาชุมชนก้าวไปข้างหน้าท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยคงยังรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน พร้อมทั้งคงความเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงและแหล่งท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ ซึ่งในอนาคตจะมีการสร้างท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่แห่งที่ 2 ใกล้กับหมู่บ้านบ้านแพะ
- 3) หมู่บ้านดอนหลวงควรสร้างแหล่งท่องเที่ยวภายใต้แนวคิด “เส้นทางสายผ้าฝ้าย บ้านดอนหลวง – DON LUANG : The Journey of Cotton Legacy” ที่เน้นเสริมประสบการณ์แปลกใหม่

ให้นักท่องเที่ยวผ่านการร้อยเรียงเรื่องราวประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และวิถีชีวิตของชาวยองในชุมชนจากองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งจัดให้มีกิจกรรมภายในชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาการทอและสร้างสรรค์ผ้าฝ้ายเป็นสินค้าต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ทางหมู่บ้านยังควรจัดหลักสูตรการสอนทอผ้าฝ้ายเบื้องต้น 7 วัน ให้ผู้ที่มีความสนใจสามารถเรียนรู้ทั้งเรื่องการทอผ้าฝ้ายจากปราชญ์ชาวบ้านและการเรียนรู้วิถีชาวบ้านผ่านการใช้ชีวิตในบ้านโฮมสเตย์

4.2 อัตลักษณ์และวัฒนธรรม

4.2.1 ที่มา

จังหวัดลำพูนนับเป็นบริเวณที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ 1,400 ปีที่แล้ว ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้มีการสืบทอดอัตลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีของตนเองจากรุ่นสู่รุ่น โดยแต่ละอำเภอของจังหวัดลำพูนก็มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันอาศัยอยู่ เมื่อศึกษาบริบทของหมู่บ้านทาเก๋ หมู่บ้านดอนหลวง และหมู่บ้านบ้านแพะ สามารถสรุปได้ ดังนี้

วัฒนธรรมส่วนใหญ่ของหมู่บ้านทาเก๋เกิดมาจากการสืบทอดเชื้อสายของกลุ่มชาวยองที่อพยพมาจากประเทศเมียนมาในสมัยพระเจ้ากาวิละและเผ่าชเมุมจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ เช่น เทวดา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ หรือผีสงนางไม้ ในขณะที่ชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ชาวยองที่อพยพมาจากเมืองเชียงรุ่งของแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีน และได้สืบทอดภูมิปัญญาในเรื่องของการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ จึงเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในอำเภอป่าซาง และยังเป็นพื้นที่ผลิตและขายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือชื่อดังของจังหวัดลำพูน ในส่วนของอำเภอบ้านธิมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ไทยอง และไทวนโดยเฉพาะหมู่บ้านบ้านแพะซึ่งเป็นแหล่งตั้งรกรากที่แรกของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีนตอนใต้ตั้งแต่ 400 ปีก่อน โดยในปัจจุบันยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้ออาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

4.2.2 จุดเด่น

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงและหมู่บ้านบ้านแพะ ยังคงสืบสานอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่โดดเด่นและถ่ายทอดผ่านทางหัตถศิลป์ของหมู่บ้าน โดยหมู่บ้านดอนหลวงมีรากฐานวัฒนธรรมชาวยองและชาวบ้านยังมีทักษะการทอผ้าฝ้ายซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีมาอย่างช้านาน ที่ยังคงได้รับการสืบทอดต่อกันในหมู่ชาวยอง ด้วยเหตุนี้หมู่บ้านดอนหลวงจึงเป็นแหล่งสินค้าผ้าฝ้ายที่คุณภาพดีที่ทำให้คนทั่วไปสนใจ และสามารถเข้าถึงสินค้าโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง สำหรับหมู่บ้านบ้านแพะ ชาวบ้านได้มีการรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทลื้อ รวมถึงงานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งผ้าทอลายไทลื้อ งานจักสานจากใบตาล ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่ทายาทรุ่นต่อไปและได้เชื่อมโยงเครือข่ายชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ต่างชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านธิเข้าด้วยกัน เพื่อรักษาวัฒนธรรมให้สืบทอดต่อไป

ในขณะที่ อาชีพหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านทาภูคือการทำฟาร์มโคนม ซึ่งไม่ได้นำเอาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวยองและชาวหลวยมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ เพียงแต่ยังคงไว้ซึ่งการสืบทอดให้ลูกหลานได้รับรู้ถึงความเป็นมาของบรรพบุรุษ

4.2.3 ข้อเสนอแนะ

- 1) ชาวบ้านในหมู่บ้านบ้านแพะควรพัฒนาทักษะให้เข้ากับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี รวมทั้งชุมชนควรมีส่วนร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ เช่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) ในการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านบ้านแพะให้เข้ากับยุคสมัย และเพิ่มมูลค่าของสินค้าเพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชน พร้อมทั้งเร่งหาตลาด รวมถึงสร้างคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสืบทอดอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป
- 2) ชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงควรพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาการผลิตและออกแบบลวดลายผ้าฝ้ายทอมือของบรรพบุรุษชาวยองในรูปแบบเสื้อผ้าและเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ทันสมัยมากขึ้น เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และบริบทปัจจุบัน พร้อมทั้งเป็นการเพิ่มฐานลูกค้ากลุ่มใหม่ ๆ ให้มากขึ้น

4.3 ทรัพยากรที่พร้อมต่อยอดในการสร้างอาชีพในชุมชน

4.3.1 ที่มา

ประเด็นเรื่องความพร้อมทางทรัพยากรเป็นประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีทุนทางทรัพยากรที่ค่อนข้างพร้อมของจังหวัดลำพูน โดยการลงพื้นที่สำรวจนั้นจะพบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้านต่างก็มีทรัพยากรที่พร้อมต่อการต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มอันจะเป็นประโยชน์ต่อการต่อยอดทางเศรษฐกิจในอนาคต นอกจากนี้กรอบแนวคิดการสร้างความสามารถทางการแข่งขันของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปียังมุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งยังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งด้วยการใช้อัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่ม

แต่เดิมชาวบ้านหมู่บ้านทาภูเคยทำไร่ข้าวโพดแต่ประสบวิกฤตด้านราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ จึงเปลี่ยนมาเลี้ยงโคนมที่กินข้าวโพดเป็นอาหารหลักได้ จากนั้นเป็นต้นมา ชาวบ้านหมู่บ้านทาภูจึงสามารถพลิกฟื้นและสร้างรายได้หลักจากการทำฟาร์มโคนมมายาวนานนับ 20 ปี หรือคิดเป็นมูลค่ารายปีมากถึง 4 ล้านบาท โดยมีการจัดส่งน้ำนมไปที่ 3 บริษัทหลัก ๆ ได้แก่ บริษัทเชียงใหม่เฟรชมิลค์ บริษัทฟาร์ม TK Dairy Gold และสหกรณ์แม่ทา

ส่วนหมู่บ้านบ้านแพะเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีสาธารณูปโภคครบครันและมีแนวโน้มที่จะได้รับการพัฒนาด้านคมนาคม เนื่องจากความพร้อมทางด้านทรัพยากรในการพัฒนา

หมู่บ้านดอนหลวงมีชื่อเสียงเรื่องการเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือที่มีคุณภาพมายาวนาน เนื่องด้วยชุมชนมีความพร้อมทั้งในด้านผู้ประกอบการผ้าทอและแรงงานในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญในการทอผ้า เย็บผ้า และผลิตสินค้าต่าง ๆ ทำให้เกิดการกระจายงานและรายได้ไปสู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง ตั้งแต่กลุ่มวัยกลางคนจนถึงวัยผู้สูงอายุ ซึ่งหมู่บ้านดอนหลวงได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการกระตุ้นเศรษฐกิจและ ประชาสัมพันธ์ให้สินค้าของหมู่บ้านเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เช่น งานแต่งสีอวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง ในช่วงต้นเดือน เมษายนของทุกปี ซึ่งจากคำบอกเล่าของพ่อหลวงบ้าน งานแต่งสีอวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวงครั้งที่ผ่านมามีทำให้เกิด เงินสะพัดในชุมชนมากถึง 30 ล้านบาท

4.3.2 จุดเด่น

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในทั้ง 3 หมู่บ้าน พบว่า “วิวนมล้านนา” ถือเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน บ้านทาภู โดยวิวนมชนิดนี้สามารถผลิตน้ำนมที่มีคุณภาพสูงกว่าน้ำนมปกติและผ่านมาตรฐานสากล จึงเป็นจุดขายใหม่ที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตน้ำนมของชุมชน รวมทั้งเป็นการขยายโอกาสในการจำหน่าย น้ำนมให้แก่กลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ มากขึ้น

ในขณะที่หมู่บ้านบ้านแพะเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กที่มีเพียง 77 ครัวเรือน ซึ่งมีสาธารณูปโภคครบครัน มีน้ำประปา มีไฟฟ้าทุกครัวเรือน มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต รวมถึงโครงการการสร้างท่าอากาศยานนานาชาติ เชียงใหม่แห่งที่ 2 ซึ่งในเบื้องต้นพื้นที่ที่เหมาะสมอยู่ในบริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูนอีกด้วย จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความพร้อมของหมู่บ้านที่เป็นตัวอย่างในการพัฒนาและ สามารถต่อยอดอย่างยั่งยืนและเป็นบทเรียนที่ทำให้เข้าใจว่าองค์ประกอบที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้นั้นคือ การที่มีทุนทางทรัพยากรในมิติทางทรัพยากรบุคคล ตลอดจนมิติทางสาธารณูปโภคที่จะทำให้เอื้อแก่การ พัฒนาและแข่งขันได้

สำหรับหมู่บ้านดอนหลวงมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะในการทอผ้าฝ้าย เย็บผ้า ปักผ้า และแปรรูป สินค้าผ้าฝ้ายให้เป็นสินค้าที่หลากหลาย ซึ่งความโดดเด่นของสินค้าเหล่านี้จะอยู่ที่กรรมวิธีการผลิตที่ผ่านการ สรรสร้างด้วยมือ ผ่านการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าในรูปแบบ 2-12 ตะกอ ทำให้ผ้าฝ้าย ทอมือของหมู่บ้านดอนหลวงมีลวดลายที่ปราณีต สวยงาม และสามารถนำมาต่อยอดในการผลิต และแปรรูป เป็นสินค้าอื่น ๆ ได้มากยิ่งขึ้น

4.3.3 ข้อเสนอแนะ

- 1) หมู่บ้านทาภู ภาครัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมบุคลากรทางด้านสัตวแพทย์และสัตวบาล พร้อมทั้งสนับสนุนให้ฟาร์มโคนมมีคุณภาพและได้มาตรฐานอยู่เสมอ เช่น มีการตรวจสอบความ สะอาดและมาตรฐานฟาร์มเป็นระยะ จัดอบรมผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิต มีการสนับสนุนเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในฟาร์มเลี้ยงโคนม ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยพัฒนาธุรกิจโคนม ให้ยั่งยืนคู่หมู่บ้านทาภูต่อไป

- 2) ในกรณีของหมู่บ้านบ้านแพะนั้น ภาครัฐและประชาชนในชุมชนควรทำงานร่วมกันเพื่อดูแลรักษาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้อยู่ในสภาพที่ดี ไม่เสื่อมโทรม โดยภาครัฐควรสำรวจความต้องการของประชาชนในเรื่องดังกล่าว รวมถึงวางแผนร่วมกันในการพัฒนาสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมืองที่เป็นผลมาจากการสร้างสนามบินแห่งใหม่ในอนาคต
- 3) สำหรับหมู่บ้านดอนหลวง ภาครัฐควรส่งเสริมชาวบ้านในเรื่องการประสานงานกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนวัตกรรมสิ่งทอมาถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องนวัตกรรมและเทคโนโลยีการทอผ้าสมัยใหม่ รวมทั้งการสร้างสรรคัลายผ้าฝ้ายทอมือเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านดอนหลวง พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัยและมีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งนับเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายได้เช่นกัน

บทที่ 5

บทสรุป

ในฐานะข้าราชการในโครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ (นปร.) รุ่นที่ 13 ที่จะกลายเป็นนักคิดที่มีวิสัยทัศน์ (Visionary Thinker) นักพัฒนาและวางแผน (Developer and Planner) และนักปฏิบัติ (Operator) ในอนาคต เป็นฟันเฟืองชิ้นหนึ่งของระบบราชการไทย มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่และทัศนคติของคนในชุมชน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนและความเสี่ยงในชุมชน จะได้วางแผนแก้ไขและรับมือได้อย่างตรงจุด และตรงกับความต้องการของชุมชน รวมถึงจะต้องทราบถึงจุดแข็งของชุมชน เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มต่อไป การลงพื้นที่เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนในหมู่บ้านทาเก๋ อำเภอมะนัง หมู่บ้านบ้านแพะ อำเภอบ้านธิ และหมู่บ้านดอนหลวง อำเภอบ้านฝาง ระหว่างวันที่ 4 – 11 มิถุนายน พ.ศ. 2562 ในครั้งนี้ จึงนับเป็นโอกาสที่หาได้ยากยิ่งและเป็นประสบการณ์ที่พวกเราจะไม่มีวันลืม

การศึกษาวถีชีวิตชุมชนช่วยสะท้อนให้พวกเราเห็นภาพความเป็นจริงได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจ (Understanding) สร้างความมีส่วนร่วมและเข้าถึงชุมชนอย่างแท้จริง (Connecting) ซึ่งนำไปสู่การแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนาชุมชนจากภายในสู่ภายนอกหรือ Inside-Out (Development) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

จากการศึกษาวถีชีวิตชุมชนในหมู่บ้านทาเก๋ หมู่บ้านบ้านแพะ และหมู่บ้านดอนหลวง พบว่า “ชุมชน” เป็นกำลังสำคัญในการผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาชนบท ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศกำลังเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ทั้งจากความผันผวนของระบบเศรษฐกิจ การเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Aging Society) และการเปลี่ยนแปลงในยุคเทคโนโลยีเปลี่ยนโลก (Disruptive Technology) จากการสอบถามและสังเกตการณ์ ยังพบว่าทั้ง 3 หมู่บ้าน มีจุดแข็งร่วมกัน 3 ประการ คือ การมีความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน การมีทุนทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรม และการมีทรัพยากรที่พร้อมสำหรับการต่อยอด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มีทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางทรัพยากรที่พร้อมพรั่ง หากแต่ยังขาดแนวทางที่ชัดเจนและโอกาสที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่คนในชุมชน สร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และสร้างความยั่งยืนในวิถีชีวิตความเป็นอยู่

ดังนั้นการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง พัฒนาความเข้มแข็งจากเศรษฐกิจฐานราก และสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน นอกจากจะต้องอาศัยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนเป็นหลัก จะต้องอาศัยการประสานพลังประชารัฐร่วมใจ ทั้งจากภาครัฐบาลและเอกชนที่เข้าใจในบริบทของชุมชนและเข้าถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างตรงจุด เพื่อวางแผนและพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะภายนอก พร้อมทั้งประสานความต้องการของคนในชุมชนและวิถีชีวิตของชุมชนที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมและประเพณีอันงดงาม รวมไปถึงทักษะและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่า อันจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากฐานรากอย่างแท้จริง

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

ผลการปฏิบัติราชการ กรณีศึกษาหมู่บ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

1. ประวัติความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1.1 ที่ตั้งและลักษณะทางภูมิประเทศ

อำเภอแม่ทา

เดิมอำเภอแม่ทามีพื้นที่เป็นป่าไม้ทั้งหมด ตั้งอยู่บริเวณเชิงเทือกเขาขุนตาล ซึ่งขณะนั้นยังไม่มี การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของผู้คน จนกระทั่งประมาณ 200 ปีต่อมา มีหัวหน้าคนไทใหญ่ชื่อ นายฮ้อย คำอ่าง ได้อพยพครอบครัวและบริวารเข้ามาตั้งรกราก ทำมาหากิน และก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นในพื้นที่ป่าบริเวณนี้ โดยเริ่มแรกมีเพียงศาลาแม่ทา ต่อมาได้มีการขยายพื้นที่ออกเป็นชุมชนขนาดใหญ่มากขึ้น แต่ก็ยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของอำเภอเมืองลำพูน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 ทางราชการได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ชุมชนบ้านศาลาแม่ทามีพื้นที่ขนาดใหญ่ มากขึ้น ส่งผลให้การปกครองระบบเดิมไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ดังนั้น เพื่อความสะดวกต่อการปกครอง และการขยายความเจริญของชุมชน ทางราชการโดยกระทรวงมหาดไทยจึงประกาศยกฐานะชุมชนแม่ทาขึ้น เป็น “กิ่งอำเภอแม่ทา” อยู่ภายใต้เขตการปกครองของอำเภอเมืองลำพูน

หลังจากประกาศเป็นกิ่งอำเภอแล้ว แม่ทายังคงมีความเจริญเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ทางราชการจึงได้มีการ พิจารณาให้ยกฐานะจากกิ่งอำเภอขึ้นเป็นอำเภอ โดยทางจังหวัดลำพูนได้มีการทำหนังสือไปยัง กระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2501 ขอให้ยกฐานะกิ่งอำเภอแม่ทา ขึ้นเป็น “อำเภอแม่ทา” ซึ่งเป็นการตั้งตามชื่อลำน้ำแม่ทาที่เป็นแม่น้ำสายใหญ่และสำคัญที่สุดในบริเวณนี้ โดยแม่น้ำเส้นนี้ไหลผ่านทุก ตำบลในเขตอำเภอแม่ทา ยกเว้นตำบลทาแม่ลอบ ทำให้ชื่อตำบลของทุกตำบลในอำเภอแม่ทามีคำว่า “ทา” นำหน้ามาจนถึงปัจจุบัน

อำเภอแม่ทามีอาณาเขตติดต่อกับเขตอำเภอดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่และอำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปางและอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอป่าซางและอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

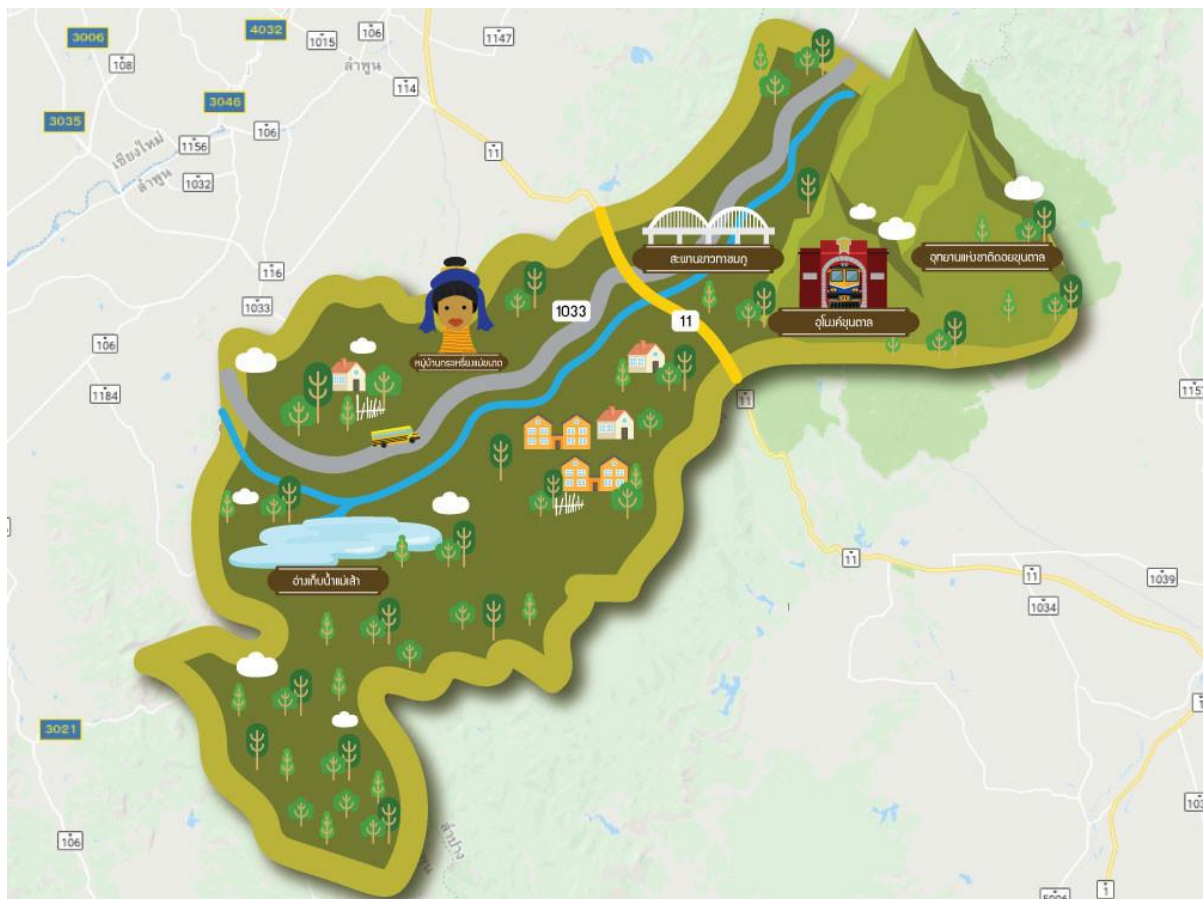
ทางด้านการคมนาคม อำเภอแม่ทาเป็นอำเภอที่มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญตัดผ่าน ได้แก่ ถนน ชูปเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่ - ลำปาง และทางรถไฟสายเหนือที่วิ่งผ่านอำเภอแม่ทา

ในปัจจุบันสภาพภูมิประเทศและพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอแม่ทา เป็นภูเขาและป่าไม้ โดยมีพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำซึ่งขนานกับลำน้ำแม่ทาและที่ราบตามหุบเขา สภาพพื้นดินที่ทำกินทั่วไปมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกทำการเกษตรกรรมและการกสิกรรม

ป่าไม้ ในเขตพื้นที่ ได้แก่ ป่าไม้เบญจพรรณต่างๆ ป่าไม้สัก ป่าไม้แดง ป่าไม้เต็งรัง

ภูเขา ภูเขาภายในพื้นที่เป็นภูเขาสูง มีลักษณะเรียงทอดยาวจากทิศเหนือไปทางทิศตะวันตก เรียกว่า ดอยเมือง และภูเขาที่ทอดจากทิศตะวันออกไปทางทิศใต้ เรียกว่า ดอยขุนตาล

แม่น้ำสายสำคัญ คือ ลำน้ำแม่ทา ระยะทางตลอดสายมีความยาวประมาณ 18 กิโลเมตร โดยลำน้ำแม่ทาไหลมาจากกึ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านบ้านทาภู บ้านทาป่าดิ่งเหนือ บ้านทาป่าสัก บ้านปางอ้อ บ้านทาสองท่า บ้านทาทุ่งไผ่ บ้านใหม่ทาชมพู บ้านสถานี บ้านทาปลาตุ๊ก บ้านทาป่าเปา และเขตพื้นที่ตำบลทาสบเส้า

รูปที่ 1.1 อาณาเขต อ.แม่ทา จ.ลำพูน

ตำบลทาปลาดุก

รูปที่ 1.2 ตราหรือสัญลักษณ์ประจำตำบล

คำขวัญประจำตำบล

เที่ยวดอยขุนตาน ไหว้ศาลเจ้าพ่อ เยี่ยมยอสะพานขาว
ถิ่นข้าวโพดฝักอ่อน พักผ่อนสำราญ ดินแดนงามทาปลาดุก

การเกิดขึ้นของตำบลทาปลาดุกนั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานอย่างแน่ชัดว่ามีการก่อตั้งขึ้นเมื่อใด มีเพียงเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่ามีกลุ่มชาวยองและชาวหลวยได้อพยพมาจากแคว้นเชียงตุง ประเทศจีน เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านเวียงยองและหมู่บ้านหลวยซึ่งใกล้กับตัวเมืองลำพูน มีชาวหลวยส่วนหนึ่งตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านหน้าสถานีรถไฟ (ในปัจจุบัน) ซึ่งบริเวณนั้นมีลำห้วยที่มีปลาดุกจำนวนมาก ชาวบ้านจึงอาศัยปลาดุกเหล่านั้นเป็นอาหารและเรียกชื่อห้วยนี้ว่า “ห้วยปลาดุก”

ต่อมามีชาวบ้านอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนมากขึ้น เนื่องจากบริเวณห้วยปลาดุกมีความอุดมสมบูรณ์ เพราะเดิมเป็นพื้นที่ป่าไม้ เมื่อมีชุมชนเกิดขึ้นหลายหมู่บ้านจึงได้มีการยกฐานะขึ้นเป็นตำบลและได้ชื่อว่า “ตำบลทาปลาดุก” ซึ่งมาจากการมีลำน้ำแม่ทาไหลผ่านกลางตำบลรวมถึงการตั้งบ้านเรือนในบริเวณใกล้สองฝั่งของลำน้ำแม่ทานี้

เทศบาลตำบลทาปลาดุก มีเขตการปกครองและรับผิดชอบ ทั้งหมด 15 หมู่บ้าน มีพื้นที่โดยประมาณ 138 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 89,840 ไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 4,920 ไร่ พื้นที่ทำกินประมาณ 15,938 ไร่ และพื้นที่เขตป่าสงวน อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล ประมาณ 68,982 ไร่

ลักษณะที่ตั้ง เทศบาลตำบลทาปลาดุก ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านทาทุ่งไผ่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอแม่ทา ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ทาเป็นระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดลำพูนเป็นระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่เป็นระยะทางประมาณ 53 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดลำปางเป็นระยะทางประมาณ 66 กิโลเมตร

เทศบาลตำบลทาปลาดุกมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับเขตตำบลแม่ทา	อำเภอแม่อน	จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับเขตตำบลหาสบเส้า	อำเภอแม่ทา	จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับเขตตำบลบ้านคำ	อำเภอห้างฉัตร	จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อกับเขตตำบลบ้านกลาง	อำเภอเมือง	จังหวัดลำพูน

หมู่บ้านทาเก้

ตราสัญลักษณ์ประจำหมู่บ้าน

รูปที่ 1.3 ตราสัญลักษณ์ประจำหมู่บ้าน

คำขวัญประจำหมู่บ้าน

“ไหว้สาพระศรีตรีเพชร ชมเศรษฐกิจพอเพียง”

ประวัติความเป็นมา

บ้านทาเก้เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยอยู่เหนือสุดของอำเภอแม่ทา ติดกับตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ทา 20 กิโลเมตร ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าบ้านทาเก้เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อใด ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายมาจากชาวยองที่อพยพมาจากเมืองยองของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ในสมัยพระเจ้ากาวิละและเผ่าขมุจากประเทศลาวตอนบนที่มาทำงานให้กับ บริษัท บอมเบย์เบอร์มา จำกัด ในปี พ.ศ. 2440 เนื่องจากบริษัทได้รับสัมปทานป่าไม้จากรัฐบาลไทยสมัยนั้น หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2490 - 2492 ได้มีการอพยพของชนเผ่าพื้นเมืองจากบ้านหลวงที่อยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านทาเก้เพราะถูกภัยจากธรรมชาติมารวมตัวเป็นหมู่บ้านทาเก้จนถึงปัจจุบัน

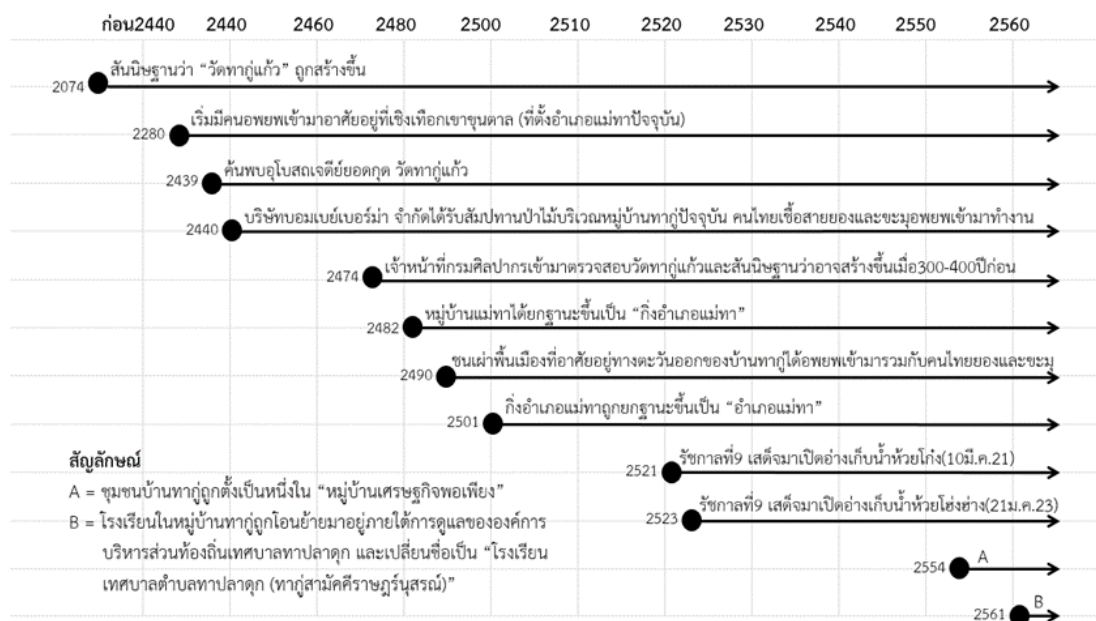
ภูมิอากาศ

หมู่บ้านทาเก้ มีลักษณะภูมิอากาศที่ติดตลอดปี ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคม - มกราคม ลักษณะอากาศมีฝนตกชุกในช่วงแรกและมีอากาศหนาวเย็น อุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ที่ 10 - 15 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ลักษณะอากาศค่อนข้างร้อนอบอ้าว อุณหภูมิจะอยู่ที่ช่วง 30 - 40 องศาเซลเซียส และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน - ตุลาคม ซึ่งจะมีฝนตกชุกมาก ช่วงปลายเดือนตุลาคมเริ่มมีอากาศเย็นสบาย

2. แผนที่เชิงกายภาพของหมู่บ้าน Map

หมู่บ้านทาภูมีถนนหลักตัดผ่านกลางหมู่บ้านเพียงเส้นเดียว ทางทิศใต้ของหมู่บ้านมีเขตติดต่อกับหมู่บ้านทาป่าสัก และทางทิศเหนือมีเขตติดต่อกับ อ.แม่อน จ.เชียงใหม่ ซึ่งหมู่บ้านทาภูไม่มีป้ายบอกทางเข้าของหมู่บ้านอย่างชัดเจน มีแต่เพียงป้ายโรงเรียนเทศบาลตำบลทาปลาดุก (ทาภูสามัคคีฯ) ที่เป็นจุดสังเกตว่าได้เดินทางเข้าสู่หมู่บ้านแล้ว มีวัดทาภูแก้วเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน โดยบริเวณรอบๆวัดจะมีสถานที่สำคัญๆ ได้แก่ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ฟาร์มโคนม โฮมสเตย์ อีกทั้งมีฟาร์มข้าวโพด บ่อเลี้ยงกุ้ง และอ่างเก็บน้ำห้วยโฮ้งฮ่าง ตั้งอยู่ในทิศค่อนไปทางเหนือของหมู่บ้าน

ผังประวัติศาสตร์ชุมชน

รูปที่ 1.4 ผังประวัติศาสตร์หมู่บ้านทาภู

บ้านท่ากุ่ม หมู่ 1 ต.ทาบลาดุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน

รูปที่ 1.5 แผนที่ทางกายภาพหมู่บ้านท่ากุ่ม

3. ข้อมูลพื้นฐาน

3.1 ภูมิสังคม

3.1.1. ประชากร

ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายมาจากชาวยองที่อพยพมาจากเมืองยอง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เผ่าขมุ จากประเทศลาวตอนเหนือ และชนเผ่าพื้นเมืองที่อพยพมาจากบ้านหลวงที่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้านทาเก๋

ประเภท	หญิง	ชาย	รวม	หมายเหตุ
เด็กและเยาวชน	582	484	1,066	อายุต่ำกว่า 18 ปี
ประชากร	2,322	2,497	4,819	อายุ 18-60 ปี
ผู้สูงอายุ	675	731	1,406	อายุมากกว่า 60 ปี

ตารางที่ 1.1 จำนวนราษฎรในตำบลทาปลาดุก

ประเภท	หญิง	ชาย	รวม	หมายเหตุ
เด็กและเยาวชน	64	83	147	อายุต่ำกว่า 20 ปี
ประชากร	252	226	478	อายุ 20 – 60 ปี
ผู้สูงอายุ	81	92	173	อายุมากกว่า 60 ปี
รวมทั้งหมด	397	401	798	รวมทุกช่วงอายุ

ตารางที่ 1.2 จำนวนราษฎรในหมู่บ้านทาเก๋

3.1.2. วิถีชีวิต

ชุมชนบ้านทาเก๋ เป็นหนึ่งในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) เนื่องในโอกาสมหามงคลพระชนมายุครบ 7 รอบ วันที่ 5 ธันวาคม 2554 โดยมีการน้อมนำหลักการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม คนในชุมชนมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ลดการทำไร่เลื่อนลอย การลดรายจ่าย โดยการปลูกพืชผักสวนครัวเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือน และยังมีการเพิ่มรายได้จากการรวมกลุ่มตั้งเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อให้ประกอบอาชีพเสริมและรณรงค์เรื่องการออม เพื่อปลูกจิตสำนึกให้มีการใช้จ่ายอย่างประหยัดและมีการออมทุกครัวเรือน เพื่อให้คนในชุมชนใช้ชีวิตอย่างสมดุล มีภูมิคุ้มกันที่ดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

3.1.3. ศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านในชุมชนบ้านทาภูส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน ซึ่งหมู่บ้านทาภูมีวัดจำนวน 1 แห่ง คือ “วัดทาภูแก้ว” โดยวัดตั้งอยู่ที่จุดศูนย์กลางของชุมชน

ด้วยความที่ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีส่วนใหญ่ของหมู่บ้านทาภูจึงมีพื้นฐานมาจากศาสนาพุทธ แต่อย่างไรก็ตามคนในชุมชนบางส่วนก็ยังคงมีความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ เช่น เทวดา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ หรือผีसानางไม้ ซึ่งในชุมชนทาภูมีความเชื่อหลักๆ อยู่ 3 ความเชื่อ ได้แก่

1) ความเชื่อเรื่องผีปู้ย่า

ปัจจุบันความเชื่อนี้ยังนับถือกันอยู่เฉพาะกลุ่มเท่านั้น โดยชาวบ้านเชื่อกันว่าลูกผู้หญิงทุกคนจะมีวิญญาณผีปู้ย่าติดตามอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งหากผู้หญิงมีความรักและฝ่ายชายต้องการมัดจำ (จองตัว) ฝ่ายหญิงเอาไว้ ฝ่ายชายจะต้องทำพิธีเช่นผีปู้ย่า โดยเตรียมของต่างๆ ได้แก่ เงินจำนวน 12 บาทและดอกไม้สีขาวนำไปเคารพพ่อแม่ของฝ่ายหญิง แต่หากเมื่อคบกันแล้วและมีความต้องการที่จะเลิกกัน ในบางบ้านก็จะจัดให้มีการทำพิธีขอขมาผีปู้ย่าอีกครั้ง โดยเตรียมของไหว้ คือ รูป เทียน ดอกไม้สีขาว และเงินจำนวน 3.25 บาท ให้แก่พ่อแม่ของฝ่ายผู้หญิง อย่างไรก็ตามของเซ่นไหว้วิญญาณผีปู้ย่าอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ในบางบ้านอาจใช้เครื่องเซ่นเป็นเนื้อสัตว์ หรือบางบ้านอาจใช้จำนวนเงินที่ต่างออกไป หรือใช้ดอกไม้สีอื่น เป็นต้น

2) ความเชื่อเรื่องผีขุนน้ำ (ผีต้นน้ำ)

ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ทุกคนในหมู่บ้านมีส่วนร่วม โดยงานไหว้ผีขุนน้ำจะมีการจัดขึ้นในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ของทุกปี โดยคนในชุมชนจะเดินทางไปฝายกั้นน้ำที่ห้วยโง้งอ่างพร้อมกับเครื่องเซ่น คือ เนื้อหมูจำนวน 1 ตัว โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำด้านพิธีกรรม วัตถุประสงค์ในการทำพิธีนี้ เพื่อเป็นกุศโลบายให้คนในชุมชนร่วมกันรักษาทรัพยากรป่าไม้และต้นน้ำในพื้นที่หมู่บ้าน โดยผ่านทางความเชื่อที่ถูกบอกเล่ากันมายาวนาน

3) ความเชื่อเรื่องศาลพ่อบ้าน

ความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่มีมายาวนานและได้รับการนับถือมากจากคนในชุมชน โดยในทุกวันที่ 16 เมษายนของทุกปี คนในชุมชนจะทำพิธี “สงเคราะห์บ้าน” ณ บริเวณศาลพ่อบ้านของชุมชน เพราะเชื่อว่าการทำพิธีนี้ในวันขึ้นปีใหม่ของไทยจะนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน โดยการทำพิธีสงเคราะห์พ่อบ้านมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- (1) คนในชุมชนจะเตรียมสิ่งของ อาทิเช่น ทRAY 1 ถังเล็ก น้ำส้มป่อย 1 ถังเล็ก อาหาร และ สิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่ใช้แล้ว โดยจะแบ่งของเป็น 2 ถุง

- (2) ในการทำพิธี จะมีเจ้าอาวาสจากวัดท่ากู่แก้วเป็นประธานและเป็นผู้เทศนาธรรมเรื่อง “วันขึ้นปีใหม่ไทย” และให้มัคคทายกทำพิธีสงเคราะห์ศาลพ่อบ้านต่อ
- (3) หลังเสร็จพิธีคนในชุมชนจะเอาอาหารที่นำมาทำพิธีไปบริจาค นำสิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่ใช้แล้วไปทิ้ง แต่ทรายและน้ำสั้มป่อยจะนำกลับมาบ้าน โดยน้ำสั้มป่อยจะนำไปพรมในบ้าน และทรายจะนำไปเทตามบริเวณนอกบ้าน ทั้งนี้คนในชุมชนเชื่อกันว่าสองสิ่งนี้เมื่อผ่านการทำพิธีกรรมแล้วจะสามารถช่วยขับไล่สิ่งไม่ดีออกจากบ้านได้

3.1.4. วัฒนธรรมและประเพณี

เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านท่ากู่สืบทอดเชื้อสายมาจากชาวเผ่าไทยลื้อและชาวยอง ดังนั้นในชุมชนจึงมีวัฒนธรรมการพูดทั้งภาษาลื้อ ภาษายอง และภาษาพื้นเมือง - ภาษาลาว ส่วนวัฒนธรรมการแต่งกายนิยมสวมใส่เสื้อฝ้ายม่อฮ่อม ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีคนในหมู่บ้านจะอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

นอกจากนั้นคนในหมู่บ้านยังมีความเชื่อในเรื่องของเทพเจ้าและเทวดา ซึ่งทำหน้าที่ปกปักรักษาหมู่บ้าน โดยจะมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านจะรวมตัวกันอยู่ที่ “ศาลพ่อบ้าน” ทุกหมู่บ้าน จึงมีการตั้งศาลพ่อบ้านประจำหมู่บ้านและจะมีการจัดประเพณีการเลี้ยงศาลพ่อบ้านเป็นประจำทุกปีจนปัจจุบันกลายเป็นประเพณีท้องถิ่น เพื่อสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน

นอกจากนั้นชุมชนบ้านท่ากู่ยังมีขนบธรรมเนียมและงานประเพณีประจำปีต่างๆ ดังต่อไปนี้

ปฏิทินชุมชนบ้านท่ากู่

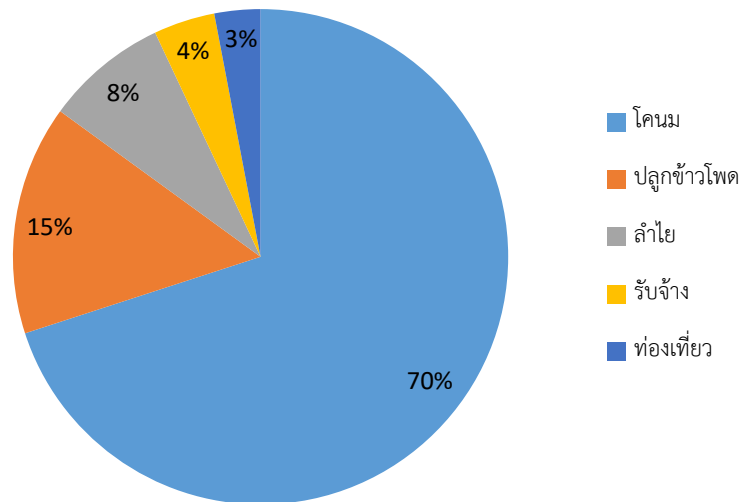
ประเพณี/กิจกรรมต่างๆ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ประเพณีถวายข้าวใหม่ (ตาลข้าวใหม่)	■											
ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ		■										
ประเพณีเลี้ยงศาลพ่อบ้าน			■									
ประเพณีสงกรานต์				■								
ประเพณีสงเคราะห์ศาลพ่อบ้าน					■							
ประเพณีสงน้ำพระธาตุวัดกู่แก้ว						■						
ประเพณีเลี้ยงปลี							■					
ประเพณีตาลสลาก								■				
ประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง)									■			
งานประจำปีของหมู่บ้าน (งานกาชาด)										■		

รูปที่ 1.6 ปฏิทินประเพณีและกิจกรรมในหมู่บ้านท่ากู่

3.2 เศรษฐกิจ

3.2.1. ภาพรวมเศรษฐกิจชุมชน

ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านทาภู่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยรายได้หลักของคนในชุมชนบ้านทาภู่สามารถแบ่งเป็นสัดส่วนดังต่อไปนี้

รูปที่ 1.7 สัดส่วนรายได้ของคนในหมู่บ้านทาภู่

ซึ่งในหมู่บ้านมีกลไกด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่

- กองทุนหมู่บ้าน

ในส่วนของกองทุนหมู่บ้าน ได้มีการดำเนินการมาเป็นระยะเวลา 19 ปีแล้ว โดยเงินกองทุนหมู่บ้านได้รับมาจากรัฐบาล ซึ่งปัจจุบันหมู่บ้านทาภู่มีเงินทุนหมุนเวียนในกองทุนหมู่บ้านประมาณปีละ 2.4 ล้านบาท ซึ่งเงินส่วนนี้จะให้ชาวบ้านกู้ในจำนวน 20,000 - 70,000 บาทต่อราย โดยจำนวนเงินจะขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละราย ผู้กู้จะต้องทำการเขียนแบบฟอร์มและระบุถึงความจำเป็นในการใช้เงินจำนวนนั้นด้วย

การรับเงินกู้ เริ่มที่ประธานและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทำการพิจารณาคำขอกู้เงินจากผู้กู้ว่าสามารถอนุมัติได้หรือไม่ โดยผู้กู้ต้องสามารถทำตามข้อบังคับที่คณะกรรมการได้กำหนดไว้ได้ เช่น การทำประกันชีวิตเพื่อเป็นหลักประกัน เป็นต้น โดยจะมีดอกเบี้ยในการกู้ยืมที่ร้อยละ 6 ต่อปี คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะนำดอกเบี้ยเงินกู้ที่ได้มาใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ของชุมชน เช่น การซ่อมแซมถนน เป็นต้น

- ธนาคารชุมชน

ธนาคารชุมชนจะมีรูปแบบคล้ายสหกรณ์ โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนที่อาศัยอยู่ในเขตหมู่บ้านทาภู่สามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกได้ ธนาคารจะมีการเปิดรับฝากเงินเดือนละ 1 ครั้ง ทุกวันที่ 11 ของเดือน สมาชิกสามารถฝากเงินขั้นต่ำได้ตั้งแต่ 20 บาทขึ้นไป และฝากสะสมได้ไม่เกิน 50,000 บาทต่อคน

ธนาคารชุมชนมีอัตราดอกเบี้ยในการกู้ยืมที่ร้อยละ 12 ต่อปีและดอกเบี้ยเงินฝากอยู่ที่ร้อยละ 2 ต่อปี ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 300 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ของจำนวนคนทั้งหมดในหมู่บ้านทาภู่

3.2.2. เกษตรกรรมและปศุสัตว์

คนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านทาภู่ ประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมและการทำปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 87 ของจำนวนคนในชุมชนทั้งหมด โดยอาชีพด้านเกษตรกรรมที่คนในชุมชนนิยมประกอบอาชีพมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ การทำฟาร์มโคนม ในส่วนอันดับสองและสามคือ การปลูกข้าวโพดและการปลูกลำไยตามลำดับ

- การทำเกษตรกรรม

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่คนในชุมชนบ้านทาภู่นิยมปลูกมากที่สุดคือ ข้าวโพดฝักอ่อน เพราะเป็นพืชที่เจริญเติบโตและสามารถปลูกได้ถึง 4 ครั้งต่อปี ใช้เวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิตเพียง 10 วัน โดยจะมีพ่อค้าคนกลางเดินทางมารับซื้อผลผลิตถึงพื้นที่ ในส่วนของราคาข้าวโพดฝักอ่อนที่คนในชุมชนจะได้รับคือตั้งแต่ 20 - 22 บาทต่อกิโลกรัม นอกจากผลของข้าวโพดฝักอ่อนที่สามารถขายได้แล้ว เจ้าของพื้นที่การเกษตรยังสามารถขายต้นของข้าวโพดให้แก่เจ้าของฟาร์มโคนม เพื่อนำไปเป็นอาหารสัตว์ได้อีกด้วย

- การทำปศุสัตว์

นอกจากการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนแล้ว คนในชุมชนบ้านทาภู่นิยมการทำปศุสัตว์ โดยสัตว์ที่นิยมเลี้ยงคือ วัวนมพันธุ์บราห์มัน เพราะให้ผลผลิตน้ำนมสูงและมีคุณภาพตามมาตรฐาน โดยผู้เลี้ยงโคนมจะรีดนมวัว 2 ครั้งต่อวันในช่วงเช้าตรู่และช่วงเย็น หลังจากนั้นจะนำน้ำนมวัวดิบไปขายให้กับ Chiang Mai Fresh Milk, TK Daily Gold และสหกรณ์โคนมแม่ทา โดยราคารับซื้อน้ำนมวัวดิบจะอยู่ที่ 18 บาทต่อกิโลกรัม

3.2.3. การท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในชุมชนบ้านทาภู่ ได้แก่

- วัดทาภู่แก้ว

วัดทาภู่แก้วหรือชื่อเต็ม คือ “วัดทาภู่แก้วสุขาวดี” มีความหมายว่า แสงสว่างความสุขที่ปราศจากทุกข์ เดิมทีเป็นวัดร้างอยู่ในป่าดงดิบ คงเหลือแต่ซากปรักหักพังของกำแพง ในปี พ.ศ. 2439 ได้ค้นพบอุโบสถเจดีย์ยอดกูด และต่อมาปี พ.ศ. 2474 เจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรได้มาพิสูจน์แล้วว่าวัดนี้สร้างมานานราว 300 - 400 ปี โดยคาดว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2074

ในครั้งที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (หรือพระยศในขณะนั้น) ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดอ่างเก็บน้ำห้วยโก่งนวลในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2521 และเสด็จพระราชดำเนินมาเปิดอ่างเก็บน้ำแม่โง่งนวล ในวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2523 พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินมาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ วัดทาภู่แก้วทั้ง 2 ครั้ง เพื่อสักการะเจดีย์ศรีภู่แก้ว ซึ่งเป็นที่บรรจุพระธาตุเก่าแก่ประจำหมู่บ้านทาภู่ ตำบลทาปลาตุก

รูปที่ 1.8 วัดทาकुแก้ว

- เจดีย์พระธาตุวัดกุแก้ว

เดิมเป็นเจดีย์สูงประมาณ 1 เมตร มีสภาพทรุดโทรมและตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าดงดิบ อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2474 ได้มีการนิมนต์พระสงฆ์จากคณะสงฆ์แขวงแม่ทา มีครูบาธรรมเสนาเป็นประธานในการนำคนในชุมชนเข้ามาถางป่าบริเวณรอบพระธาตุฯ ซึ่งในสมัยก่อนพื้นที่ในบริเวณนั้นไม่มีผู้ใดกล้าเข้าไปเพราะเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของภูตผีและสัตว์ร้าย อย่างไรก็ตามหลังจากขออนุญาตเจ้าหลวงเมืองลำพูนแล้วจึงได้มีการนำช่างมาชักลากไม้ เพื่อสร้างถาวรวัตถุในวัดทาकुแก้วและได้มีการทำพิธีครอบองค์เจดีย์ดั้งเดิม โดยใช้ปูนขาวและดินทั้งหมด 9 ชั้น เพื่อเป็นการปกป้องรักษาเจดีย์เดิมไว้ และในทุกปีจะมีประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุฯ ของคนในชุมชน

รูปที่ 1.9 เจดีย์พระธาตุวัดกุแก้ว

- พระพุทธรูปศรีตรีเพชร

พระพุทธรูปเก่าแก่ที่ถูกค้นพบพร้อมกับกำแพงแก้วและใบเสมาธรรมจักร ซึ่งเดิมเป็นซากวัตถุโบราณที่อยู่ในบริเวณของวัดทาकुแก้ว พระศรีตรีเพชรหรือ “พระสิงห์สาม” เป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

นอกจากนั้นทางหมู่บ้านยังได้จัดทำแพคเกจการท่องเที่ยว one day trip บริการแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจจะเข้ามาเที่ยวที่หมู่บ้าน โดยมีกิจกรรม ดังนี้

- (1) กิจกรรมไหว้หัวพระพุทธรูปศรีตรีเพชร/ เจดีย์พระธาตุทาकुแก้ว
- (2) กิจกรรมเที่ยวชมม่อนผานาคด้วยรถอีแต๊กพร้อมรับประทานอาหารว่าง
- (3) กิจกรรมชมฐานการเรียนรู้ (สาธิตการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไฟ/ ไม้กวาด)
- (4) กิจกรรมทำลูกประคบ/ บუნงาไล่ยุง พร้อมรับประทานอาหารว่าง

(5) กิจกรรมซื้อสินค้าปลอดภาษีที่ศูนย์ฯ

กิจกรรมทั้งหมดเกิดขึ้น เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้แก่คนในชุมชนและยังถือเป็นรายได้เสริมให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุอีกด้วย

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP สินค้าของฝาก ของที่ระลึก

1) สมุนไพรกำจัดลูกน้ำยุงลาย

เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมในท้องถิ่นของชาวชุมชนท่ากู่ที่ผลิตขึ้นเพื่อแก้ไขสถานการณ์โรคไข้เลือดออกที่ระบาดในหมู่บ้านท่ากู่เมื่อ พ.ศ. 2553 สมุนไพรกำจัดลูกน้ำยุงลายเกิดจากการผสมกันระหว่าง กระเทียม ขิงแก่ พริกชี้ฟ้า เกลือเม็ดใหญ่ และแกลบ ผสมกับอีเอ็ม (EM) ที่สกัดมาจากต้นจามจุรี นำมาปั่นเป็นก้อน ตากให้แห้ง วิธีการใช้คือนำไปใส่ในแอ่งน้ำที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดลูกน้ำยุงลายซึ่งเป็นพาหะนำโรค หลังจากมีใช้ผลิตภัณฑ์นี้แล้วพบว่าในปีถัดมาคือ พ.ศ. 2554 ก็ไม่ปรากฏผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกอีกเลย

รูปที่ 1.10 สมุนไพรกำจัดลูกน้ำยุงลาย

2) สเปรย์ไล่ยุงกลิ่นตะไคร้หอม

เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมในท้องถิ่นของชาวชุมชนท่ากู่ที่ผลิตขึ้นเพื่อแก้ไขสถานการณ์โรคไข้เลือดออกที่ระบาดในหมู่บ้านท่ากู่เมื่อ พ.ศ. 2553 สมุนไพรไล่ยุงประกอบด้วย ตะไคร้หอม ขิง ใบเตย ตะไคร้ มะกรูด การบูร เมทิลแอลกอฮอล์

รูปที่ 1.11 สเปรย์ไล่ยุงกลิ่นตะไคร้หอม

3) ลูกประคบ

เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษโดยนำพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการรักษาหรือช่วยในการไหลเวียนของโลหิต ทำให้กล้ามเนื้ออ่อนคลาย ลูกประคบสมุนไพรได้รับการพัฒนาให้มีรูปลักษณ์สวยงามและสะดวกต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ไพล ใบมะขาม ใบส้มป่อย ขมิ้นชัน เป้าน้อย เป้าหลวง ใบเตย ใบมะกรูด ตะไคร้ กระจับปี่ พิมเสน เกลือ

รูปที่ 1.12 ลูกประคบ

4) ไม้กวาดดอกหญ้า

สินค้า OTOP ไม้กวาดดอกหญ้า เป็นธุรกิจเสริมของครอบครัวของคุณนิตยา ทองสุวรรณ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 178 หมู่ 1 ต.ทาบลาดุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน โดยผลิตภัณฑ์หลัก ได้แก่ การผลิตไม้กวาดดอกหญ้า โดยนอกจากสินค้าหลักแล้ว ทางคุณนิตยายังมีการทำข้าวของเครื่องใช้และเฟอร์นิเจอร์จากไม้ไผ่ อาทิ ชะลอม ไม้ไผ่ ไซดักเงิน และจำหน่ายตามคำสั่งซื้ออีกด้วย

โดยสินค้าจากร้านของคุณนิตยาได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในกิจกรรม workshop เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของหมู่บ้านและเป็นสินค้าแนะนำประจำหมู่บ้านทุก

รูปที่ 1.13 ไม้กวาดดอกหญ้า

5) น้ำเสาวรศ

สินค้า OTOP น้ำเสาวรศ เป็นธุรกิจเสริมของคุณอุไรรัตน์ แก้วพงศ์ ประธานกลุ่มผลิตน้ำเสาวรศ หมู่บ้านทาภู น้ำเสาวรศเป็นน้ำผลไม้เพื่อสุขภาพ อุดมไปด้วยวิตามินเอสูง ช่วยบำรุงสายตาและผิวพรรณ ไม่แต่งสี ไม่ผสมสารกันเสีย บรรจุในขวดแก้วที่ผ่านการฆ่าเชื้อ สะอาดและปลอดภัย สามารถเก็บไว้ได้นานโดยยังคงรสชาติของเสาวรศอยู่ตลอดเวลา โดยสินค้าจากร้านของคุณอุไรรัตน์ได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในกิจกรรม workshop เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของหมู่บ้านและเป็นสินค้าแนะนำประจำหมู่บ้านทาภู

รูปที่ 1.14 น้ำเสาวรศ

3.2.4. ธุรกิจในครัวเรือน

คนในชุมชนทาภู ส่วนใหญ่นิยมประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมและปศุสัตว์ โดยในแต่ละครัวเรือนนิยมทำฟาร์มโคนม ทำการเกษตรปลูกข้าวโพดฝักอ่อนและปลูกลำไย

นอกจากธุรกิจในครัวเรือนด้านเกษตรกรรมแล้ว ชาวบ้านยังทำธุรกิจด้านอื่นๆ เช่น การทำสินค้า OTOP เช่น ลูกประคบ ไม้กวาดดอกหญ้า และเครื่องจักสานเพื่อจำหน่าย

3.2.5. การรับจ้าง

ภายในชุมชนบ้านทาภูมีการทำอาชีพรับจ้างแกะข้าวโพดฝักอ่อนจากฝัก กิโลกรัมละ 2 บาท และอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น ขับรถส่งของและขับรถขนส่งนักเรียน

3.3 ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน

3.3.1. สาธารณูปโภค

การไฟฟ้า

ปัจจุบันทุกครัวเรือนในหมู่บ้านท่ากุ่มมีไฟฟ้าใช้แต่ไม่ใช่ทุกบ้านที่จะมีมิเตอร์ไฟฟ้า บ้านที่ไม่มีมิเตอร์จะอาศัยฟ่วงสายไฟฟ้าจากบ้านที่มีมิเตอร์ไฟฟ้า เพื่อนำไฟฟ้ามาใช้อย่างครัวเรือนของตนเอง

การประปา

ในหมู่บ้านท่ากุ่มนั้นกว่าร้อยละ 99 ของครัวเรือนบ้านท่ากุ่มมีน้ำประปาใช้ ซึ่งจะมีน้ำสะอาดเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคมาจากสองแหล่งหลักๆ ได้แก่ น้ำประปาจากแหล่งน้ำบนภูเขา เช่น อ่างเก็บน้ำหรือ ตาน้ำธรรมชาติ อีกแหล่งหนึ่งมาจากน้ำประปาบาดาล ซึ่งชาวบ้านจะขุดเจาะน้ำและสร้างบ่อไว้ภายในบ้านตนเองเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค โดยคนในชุมชนจะเลือกวิธีการที่สะดวกกับแหล่งที่ตั้งของบ้าน เช่น บ้านที่ใกล้แนวภูเขา ก็จะใช้จากแหล่งภูเขา เป็นต้น

ส่วนอีกร้อยละ 1 ที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้ จากการสอบถามพบว่า ชาวบ้านบางคนไม่ต้องการดำเนินการวางระบบท่อประปามาสูบ้านตนเอง เนื่องจากมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

3.3.2. สาธารณสุข

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลท่าปลาตุก มีจำนวนทั้งหมด 2 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าปลาตุก ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านท่าขมภู และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าป่าสัก ตั้งอยู่ หมู่ 2 บ้านท่าป่าสัก และเนื่องจากในชุมชนมีจำนวนคนที่จะมาใช้บริการด้านสาธารณสุขเป็นจำนวนมากถึง 15 หมู่บ้าน จึงจำเป็นต้องมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพทั้ง 2 แห่ง ต้องแบ่งเขตความรับผิดชอบออกเป็น 2 สาย คือ

- สายเหนือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านท่าป่าสัก ครอบคลุมการบริการในเขตหมู่ 1 2 3 8 10 12 13 14
- สายใต้ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าปลาตุก ครอบคลุมการบริการในเขต หมู่ 3 4 5 6 9 11 15

สำหรับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านท่าป่าสัก ซึ่งหมู่บ้านท่ากุ่มสังกัดอยู่นั้น มีเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาล ได้แก่ นักวิชาการสาธารณสุข พยาบาลวิชาชีพ เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข พนักงานทั่วไป และพนักงานผู้ช่วยเหลือคนไข้ เป็นต้น แต่ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าป่าสักไม่มีแพทย์ประจำ หากเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลพบเจอผู้ป่วยที่เป็นโรคที่ต้องการคำแนะนำจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ก็จะมีการติดต่อแพทย์ที่โรงพยาบาลแม่ทา เพื่อขอส่งตัวไปรักษาหรือขอแนะนำในการรักษาผู้ป่วยผ่านช่องทาง การสื่อสารออนไลน์

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านทาป่าสัก จะมีคนในชุมชนเข้ามาใช้บริการประมาณ 9,000 - 12,000 คนต่อปี ส่วนมากจะเป็นบุคคลที่ป่วยเป็นโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคระบบทางเดินหายใจ ซึ่งทางโรงพยาบาลจะสามารถรองรับได้แต่ผู้ป่วยที่มีอาการไม่ร้ายแรงและผู้ป่วยที่ยังสามารถควบคุมตนเองได้ หากทางโรงพยาบาลพบผู้ป่วยที่เป็นโรครุนแรงเกินกว่าที่จะรักษาได้ ทางเทศบาลจะมีการประสานงานไปยังโรงพยาบาลแม่ทา เพื่อให้ส่งรถพยาบาลมารับผู้ป่วย

3.3.3. การศึกษา

ภายในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลทาปลาดุก มีสถานศึกษาในระดับต่างๆ ได้แก่

1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 ศูนย์ มีจำนวนเด็กจำนวน 90 คน ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็กบ้านทาปลาดุก (เกิดจากการยุบรวมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทาทุ่งไผ่ ศูนย์เด็กเล็กบ้านทาสองท่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทาปลาดุก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปางอ้อ)

2) โรงเรียนระดับประถมศึกษา 5 แห่ง มีจำนวนนักเรียน รวมทั้งหมด 337 คน ได้แก่ โรงเรียนบ้านทาป่าสัก โรงเรียนบ้านทาทุ่งไผ่ - สองท่า โรงเรียนบ้านทาปลาดุก - ศรีทรายมูล โรงเรียนบ้านทาทุ่งไผ่ โรงเรียนบ้านทาป่าเปา

3) โรงเรียนระดับมัธยม 1 แห่ง มีจำนวนนักเรียนรวมทั้งหมด 39 คน ได้แก่ โรงเรียนมัธยมบ้านทาป่าสัก เปิดทำการสอนระดับมัธยมต้น ม.1 - ม.3

4) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแม่ทา จำนวน 1 แห่ง มีนักเรียนทั้งหมด 320 คน เปิดสอนในระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย

5) สถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านจำนวน 14 แห่ง

ในกรณีของโรงเรียนในหมู่บ้านทาทุ่งไผ่ ในปี พ.ศ. 2561 โรงเรียนเทศบาลตำบลทาปลาดุก (ทาทุ่งไผ่สามัคคีราษฎร์นุสรณ์) ได้มีการโอนย้ายจากโรงเรียนที่สังกัดกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายใต้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มาเป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เทศบาลทาปลาดุก

ซึ่งการโอนย้ายครั้งนี้มีสาเหตุมาจากว่า เดิมทีโรงเรียนอยู่ภายใต้สังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทางโรงเรียนได้รับการจัดสรรบุคลากรครูไม่เพียงพอ นั่นคือ มีครูจำนวน 2 คน และมีนักเรียนเพียง 19 คน ทำให้ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวคิดที่จะยุบโรงเรียนแห่งนี้และให้นักเรียนย้ายไปเรียนที่โรงเรียนใกล้เคียง

แต่ทางคนในชุมชนบ้านทาทุ่งไผ่และพื้นที่ใกล้เคียงไม่เห็นด้วย จึงได้รวมตัวกันไปร้องเรียนที่ศูนย์ดำรงธรรมประจำอำเภอแม่ทาและศูนย์ดำรงธรรมประจำจังหวัดลำพูนถึง 5 ครั้ง จนในที่สุดทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงอนุญาตให้โอนย้ายโรงเรียนมาสังกัดกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เทศบาลทาปลาดุก ในปี พ.ศ. 2561

หลังจากการโอนย้ายมาเป็นของเทศบาลแล้ว โรงเรียนเทศบาลตำบลทาบลาตุค มีทิศทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน โคนปัจจุบันทางโรงเรียนมีครูราชการที่โอนย้ายมาจากส่วนกลางจำนวน 2 คน ครูที่เทศบาลจ้างจำนวน 11 คน และมีนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 140 คน โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3.3.4. กลไกช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน

ในยุทธศาสตร์ของหมู่บ้านทาภู ยุทธศาสตร์ที่ 6 ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกลไกช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน นั้นคือยุทธศาสตร์ ‘ชุมชนคนทาภูไม่ทอดทิ้งกัน’ ซึ่งมีจุดแข็งจากการที่คนในชุมชนสนิทสนมกันและรู้จักกันอย่างทั่วถึงทุกครัวเรือน คอยช่วยกันสอดส่องดูแลว่าแต่ละคนมีปัญหาอะไรและคอยช่วยเหลือกันเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน อาทิ การช่วยเหลือทางการเงินผ่านโครงการธนาคารชุมชน ในโครงการนี้ จะมีการปล่อยเงินกู้ให้คนในชุมชนได้ใช้เมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน โดยทางกรรมการธนาคารชุมชนจะคอยให้คำแนะนำกับผู้ประสบปัญหาทางการเงินถึงวิธีการเก็บออมและการใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ ถือได้ว่าเป็นกลไกช่วยเหลือกันของชาวบ้านทาภูเมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งมีปัญหา

นอกจากทางด้านการเงินแล้ว คนในชุมชนบ้านทาภูยังมีการช่วยเหลือกันในชุมชนในด้านจิตสาธารณะ จะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างเช่น เมื่อเกิดมีถนนเส้นใดในหมู่บ้านต้องซ่อมแซม ชาวบ้านก็จะสมัครใจกันไปช่วยซ่อมแซมโดยไม่ได้มีการเรียกร้องค่าตอบแทน

ด้านสาธารณูปโภคก็เป็นอีกหนึ่งด้านที่แสดงให้เห็นถึงความอยู่อาศัยแบบเกื้อกูลกัน เห็นได้จากกรณีที่คนในชุมชนให้ครัวเรือนที่ไม่ได้อยู่ในแนวเสาไฟฟ้าหลักผ่านสามารถพ่วงไฟฟ้าจากบ้านของตนเองไปยังครัวเรือนอื่นๆ เพื่อที่ทุกบ้านจะได้ใช้ไฟฟ้ากันอย่างทั่วถึง

ด้านการศึกษาก็เป็นอีกด้านหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชุมชนที่มีส่วนร่วมและช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวหมู่บ้านทาภู จะเห็นได้จากเมื่อโรงเรียนประจำหมู่บ้านจะถูกปิด ชาวบ้านก็รวมตัวกันไปร้องเรียนกับศูนย์ดำรงธรรม เพื่อให้มีการโอนย้ายโรงเรียนมาเป็นขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อที่เด็กๆ ในหมู่บ้านจะได้มีโรงเรียนให้เรียนต่อ โดยไม่ต้องเดินทางไกลไปที่โรงเรียนอื่น

3.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

- ทรัพยากรน้ำ

แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุด คือ ลำน้ำแม่ทา ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ไหลผ่านทุกหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา โดยหมู่บ้านทาภูมีลำห้วยที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอยู่ 3 สาย ได้แก่ ลำห้วยโฮ่งฮ่าง ลำห้วยหกและลำห้วยน้ำจำ

- ทรัพยากรป่าไม้

สภาพป่าโดยทั่วไปเป็นป่าไม้เบญจพรรณ พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้เต็ง โดยมีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล หน่วยพิทักษ์ป่าทาบลาตุคและหน่วยพิทักษ์ป่าขุนตาล ขต.1 (ป่าตึง) เป็นผู้ดูแล

- ทรัพยากรดิน

ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายและลูกรัง

3.5 การบริหารจัดการชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ

หมู่บ้านทาภูมีการบริหารจัดการที่เชื่อมโยงการทำงานจากนโยบายของส่วนกลางถึงประชาชนโดยผ่านผู้นำหมู่บ้าน คือ ผู้ใหญ่บ้าน และเทศบาลตำบลจะคอยเป็นศูนย์กลางให้ความช่วยเหลือกับหมู่บ้านในด้านวิชาการ การบริหาร และงบประมาณ เช่น การจัดโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ นโยบายการบริหารจัดการขยะ ชาวบ้านมีการร่วมมือกัน ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งชุมชนเข้มแข็งในที่นี้หมายความถึง การที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ และมีศักยภาพสามารถพัฒนาได้

เขตการปกครองและบริหาร จำนวนหมู่บ้านในเขต เทศบาลตำบลทาบลาตุก มีจำนวนทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านทาภู	หมู่ที่ 2 บ้านทาป่าสัก
หมู่ที่ 3 บ้านทาทุ่งไผ่	หมู่ที่ 4 บ้านทาชมภู
หมู่ที่ 5 บ้านทาปลาตุก	หมู่ที่ 6 บ้านทาป่าเปา
หมู่ที่ 7 บ้านทาสองท่า	หมู่ที่ 8 บ้านขุนตาล
หมู่ที่ 9 บ้านศรีทรายมูล	หมู่ที่ 10 บ้านปงอ้อ
หมู่ที่ 11 บ้านสถานี	หมู่ที่ 12 บ้านแม่ป่าช้า
หมู่ที่ 13 บ้านป่าดิง	หมู่ที่ 14 บ้านทาป่าดิงเหนือ
หมู่ที่ 15 บ้านใหม่ทาชมภู	

ทั้งนี้ผู้ใหญ่บ้านที่ดูแลหมู่บ้านทาภู คือ นายอดิสร มีพนัสสัก

4. ความเสี่ยงและปัญหาในชุมชน

4.1 ประเด็นความเสี่ยงที่ 1 : การทำเกษตรแบบไม่สร้างสรรค์ ส่งผลให้เกิดปัญหามลพิษในพื้นที่

4.1.1. ที่มา

ด้วยแนวทางปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานจนกลายเป็นค่านิยมของเกษตรกรในหลายพื้นที่ของไทย การเผาป่าไม่ว่าจะเป็นการเผา เพื่อเปิดพื้นที่ในการทำเกษตรกรรม เช่น ไร่เลื่อนลอย หาดของป่า หรือ การเผาตอซังข้าวโพด เพื่อเตรียมความพร้อมของพื้นที่สำหรับการทำเกษตรกรรมรอบใหม่ ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมในหลายภูมิภาคของประเทศไทย ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่หมู่บ้านทาภู พบปัญหาว่า ชุมชนได้เผาป่าด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ เพื่อหาเห็ดถอบและเพื่อปลูกข้าวโพด

ปัญหาการเผาป่าในหน้าแล้งเกิดขึ้นระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี จากการสอบถามท่านผู้นำชุมชน พบว่ายังมีการลักลอบเผาอยู่บ้างประปราย โดยการใช้วิธีการเผาแบบซ้ำๆ ทำให้ไม่สามารถเฝ้าระวังหรือจับกุมผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้จะมี

คำสั่งของทางราชการที่เข้มงวดและการเฝ้าระวังจากชุมชนอย่างเข้มข้น แต่ก็ยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาการเผาป่าในพื้นที่ได้อย่างเด็ดขาด

4.1.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

ความรุนแรงและผลกระทบของการเผาป่า เพื่อหาเห็ดถอบและการทำไร่เลื่อนลอยก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผืนป่า เบียดเบียนที่อยู่อาศัยของสัตว์ หนาดินถูกทำลาย และเกิดมลพิษทางอากาศที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวอย่างรุนแรง อาทิ ปัญหาฝุ่นควันที่ส่งผลต่อการจราจรทางอากาศในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง รวมถึงทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นทุกๆ ปี

4.1.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

หมู่บ้านทาถูเป็นหมู่บ้านที่มีจุดเด่นเรื่องการเมืองการมีผู้นำชุมชนและความร่วมมือจากสมาชิกหมู่บ้านที่เข้มแข็ง โดยทางชุมชนได้มีการจัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังและมีอุปกรณ์ดับไฟป่า ส่วนกลางที่มีความพร้อมในการตอบสนองต่อไฟป่าได้อย่างรวดเร็ว

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐได้เล็งเห็นถึงปัญหาการเผาป่า และได้ออกมาตราการในการป้องกันการเผาป่า โดยสั่งงดการเผาป่าในหน้าแล้งตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี โดยการเผาในแต่ละครั้งต้องมีการขออนุญาตผ่านผู้ใหญ่บ้านขึ้นไปถึงนายอำเภอ อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามผู้นำชุมชน พบว่ายังมีการลักลอบเผาอยู่บ้างประปรายโดยการลอบวางเพลิงมีวิธีการเผาอย่างซ้าๆ ทำให้ไม่สามารถเฝ้าระวังหรือจับกุมผู้กระทำผิดได้

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ไม่มี

4) ข้อเสนอแนะ

- เสริมสร้างความรู้ที่ถูกต้องในการทำเกษตรกรรม โดยการให้ข้อมูลเชิงประจักษ์แก่ชุมชนและกลุ่มเกษตรกรที่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเผาและตัวเลขผลผลิตทางการเกษตร เช่น เชื่อว่าการเผาป่าจะทำให้เห็ดถอบมีจำนวนเพิ่มขึ้นในปีถัดไป ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกันอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบที่จะตามมา เพื่อปรับเปลี่ยนความเชื่อหรือวิธีการทำเกษตรแบบที่ปฏิบัติต่อๆ กันมา

- ให้ความรู้กับชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเรื่องผลกระทบของการเผาป่าต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยในประเด็นผลกระทบเชิงสุขภาพ อาทิ เรื่องของมลพิษทางอากาศฝุ่น PM 2.5 ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจ นอกจากนี้ ในประเด็นสิ่งแวดล้อม เช่น อุณหภูมิที่สูงขึ้นจากภาวะโลกร้อนและการลดลงของผลผลิตการเกษตร

- ศึกษาความเป็นไปได้และผลกระทบในการจัดตั้งศูนย์เข้าเยี่ยมอุปรณ์ทางการเกษตรของชุมชน เช่น รถไถ และอุปรณ์หนักต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงอุปรณ์ที่จำเป็นในการไถกลบปรับหน้าดินและ เพื่อทำการเกษตรโดยลดการเผาตอซัง โดยเฉพาะตอซังข้าวโพดฝักอ่อนที่เพาะปลูกในพื้นที่บ้านทาภู

4.2 ประเด็นความเสี่ยงที่ 2 : โครงการและนโยบายของภาครัฐไม่ได้คำนึงถึงบริบทและศักยภาพของชุมชน

4.2.1. ที่มา

ระบบการบริหารราชการของไทยโดยส่วนใหญ่เป็นการบริหารแบบแนวตั้ง (Centralization) ดังนั้น นโยบายจากส่วนกลางที่ถ่ายทอดลงมายังพื้นที่ในบางครั้งจึงไม่ได้คำนึงถึงศักยภาพ และความพร้อมของพื้นที่ในการดำเนินตามนโยบายดังกล่าว ทั้งยังไม่ได้ตอบโจทย์ความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง อนึ่ง โครงการบางโครงการที่ถ่ายทอดมาจากส่วนกลางลงสู่พื้นที่ แม้ว่าจะเป็นนโยบายที่ดี แต่งบประมาณไม่เพียงพอ หรือไม่ตรงกับความต้องการของพื้นที่ หรือขาดความพร้อมในการดำเนินงานของพื้นที่ ดังนั้น การปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่นอาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรซึ่งในบางกรณีต้องมีการเรียไ้เงินจากชาวบ้านหรือกองทุนชุมชน เพื่อให้มีงบประมาณในการดำเนินงานและตอบสนองต่อนโยบายภาครัฐ

4.2.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

ผลกระทบเมื่อทางภาครัฐวางนโยบายและโครงการสำหรับชุมชนโดยไม่คำนึงถึงศักยภาพของชุมชน ทำให้โครงการและนโยบายไม่สามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนได้ อีกทั้งยังทำให้ภาครัฐเสียงบประมาณในการทำโครงการต่างๆ โดยไม่เกิดประสิทธิผลที่แท้จริงและอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในระยะยาว ตัวอย่างสมมติเช่น ในงานจิตอาสาบางประเภทที่ใช้ความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันชุมชน โดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทนเป็นหลัก แต่หากวันหนึ่งส่วนกลางมีนโยบายเพิ่มค่าตอบแทนให้กับงานจิตอาสา อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่มีการเกื้อกูลกัน ส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่สามารถแก้ไขได้

จากการลงพื้นที่บ้านทาภู พบว่า นโยบายเปลี่ยนขยะเปียกเป็นปุ๋ยชีวภาพซึ่งเป็นนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านทั้งจังหวัด รวมทั้งคนในชุมชนบ้านทาภูนำขยะเปียกไปต่อยอดให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นการลดปริมาณขยะ อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้มีผลลัพธ์ที่น่าพอใจและไม่เป็นที่น่าพอใจ ดังนี้

- 1) ผลลัพธ์ที่น่าพอใจ - สามารถนำปุ๋ยชีวภาพจากขยะเปียกไปใช้ประโยชน์กับพืชผักสวนครัว และลดปริมาณขยะในชุมชน
- 2) ผลลัพธ์ที่ไม่น่าพอใจ - ชาวบ้านบางส่วนไม่สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้อย่างครบถ้วนจึงก่อให้เกิดแมลงวันอันเป็นพาหะนำโรคทางเดินอาหาร

ดังตัวอย่างที่ยกมา แสดงให้เห็นว่านโยบายภาครัฐมีเจตนารมณ์ที่ดีแต่ไม่ได้สร้างผลลัพธ์ที่ดีเสมอไป อนึ่ง นโยบายภาครัฐควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้นโยบายถูกนำมาปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

หมู่บ้านทาภูมิผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน และมวลชนที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ ตัวผู้นำหมู่บ้านยังได้มีการทำงานกับหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภออย่างใกล้ชิดจึงสามารถสื่อสารความต้องการและเจรจาในประเด็นต่างๆ กับภาครัฐได้ในระดับหนึ่ง

2) บทบาทของภาครัฐ

ไม่มี

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนและเป็นตัวกลางในการสื่อสารความต้องการของคนในชุมชนกับภาครัฐ

4) ข้อเสนอแนะ

1) การคิดนโยบายต่างๆ ที่ต้องนำไปปฏิบัติในระดับประเทศ หน่วยงานส่วนกลางควรมีมาตรการในการเก็บข้อมูลหรือประเมินศักยภาพ ปัญหา และเงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกัน ก่อนที่จะส่งต่อนโยบายลงมาสู่พื้นที่ท้องถิ่น เพื่อที่จะสามารถประเมินความเหมาะสมในการนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่จริง

2) ในการส่งต่อนโยบายจากส่วนกลาง ควรมีการเปิดช่องเพื่อการปรับเปลี่ยนในระดับหนึ่ง เพื่อให้สามารถปรับเข้ากับลักษณะที่แตกต่างกันของแต่ละชุมชนได้

4.3 ประเด็นความเสี่ยงที่ 3 : ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนระหว่างอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาลและพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน

4.3.1. ที่มา

เนื่องจากการขยายตัวของจำนวนประชากรและการตั้งถิ่นฐานในอดีต ได้รุกล้ำเข้าไปตั้งรกรากในพื้นที่ป่า ทำให้มีพื้นที่ที่คนในชุมชนบ้านทาภูมิจับจองบางส่วนตั้งแต่สมัยอดีตเพื่ออยู่อาศัยจึงเกิดการทับซ้อนกับพื้นที่อุทยาน เมื่อมีการออกพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 ส่งผลให้ชาวบ้านบางส่วนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทับซ้อนไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ในพื้นที่ทับซ้อนนั้น ส่งผลให้ทางภาครัฐไม่สามารถก่อสร้างถนนและติดตั้งไฟฟ้าเข้าไปให้กับบ้านเรือนนั้น ทั้งชาวบ้านยังมีความเสี่ยงจากการถูกฟ้องร้องในประเด็นการทำกินในพื้นที่พิพาทอีกด้วย

4.3.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทับซ้อนไม่สามารถขออนุญาตในการก่อสร้างถนนและติดตั้งไฟฟ้าเพื่อใช้ในที่อยู่อาศัยทำให้ไม่ได้รับความสะดวกในการใช้ชีวิต ทั้งยังมีความเสี่ยงในการใช้พื้นที่ประกอบอาชีพ เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลพื้นที่ทับซ้อน เช่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นต้น

4.3.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

ชุมชนได้มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและเรียกร้องสิทธิในการขอเอกสารสิทธิมาอย่างต่อเนื่องแต่ไม่ได้รับเอกสารดังกล่าว ทางชุมชนจึงทำได้เพียงให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทับซ้อนนั้น โดยการพ่วงไฟฟ้าต่อจากมิเตอร์ของบ้านใกล้เคียง

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐไม่ได้มีการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี จากการให้ข้อมูลของชาวบ้าน พบว่า กรมอุทยานได้มีการจัดสำรวจพื้นที่ เพื่อทำเรื่องเอกสารสิทธิหลายครั้งแล้ว แต่ไม่มีความคืบหน้าที่ชัดเจนจนถึงปัจจุบัน

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ทางชุมชนยังมีความต้องการที่จะได้รับเอกสารสิทธิที่ดิน เพื่อยื่นขอหน่วยงานอื่นในการก่อสร้างถนน และติดตั้งไฟฟ้าเข้าไปในพื้นที่อยู่อาศัย

4) ข้อเสนอแนะ

- ภาครัฐควรส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาสำรวจและพิจารณาการออกเอกสารสิทธิให้กับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทับซ้อนบางส่วนที่มีการปลูกสิ่งก่อสร้าง เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน

- จังหวัดควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อช่วยกันจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding: MOU) ระหว่างหน่วยงานปกครองและกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งหากตกลงร่วมกันได้จะส่งผลให้ประชาชนมีเอกสารสิทธิในการอำนวยความสะดวกสำหรับขออนุญาตด้านสาธารณูปโภคต่างๆ อาทิ การติดตั้งไฟฟ้าและการก่อสร้างถนน ทั้งยังเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้กับประชาชนในประเด็นด้านกฎหมายและลดโอกาสในการเกิดประเด็นข้อพิพาทระหว่างรัฐและประชาชนในอนาคต

5. จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนา

5.1 ประเด็นจุดแข็งที่ 1 : ชุมชนเข้มแข็ง

5.1.1. ที่มา

ตามที่ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการบริหารและพัฒนาศักยภาพของ

ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และอุดมการณ์ของจังหวัดลำพูนที่ให้ความสำคัญกับการรักษาการเป็นเมืองที่มีการมีส่วนร่วมสูงสุดในประเทศ (ตามการจัดอันดับของสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

ชุมชนบ้านทาเก๋ อำเภอมะเข่ จังหวัดลำพูนได้น้อมนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้และถือว่าประสบความสำเร็จในการสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็งได้ดีทีเดียว เนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนชานเมืองและถูกฉาบด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ก็ยังสามารถจัดระเบียบชุมชนได้ มีการส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชนได้ใช้ความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ที่มีมาต่อยอดในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อีกทั้ง ชุมชนยังมีการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ข้อที่ 6 ของชุมชน ได้แก่ โครงการชุมชนคนทาเก๋ไม่ทอดทิ้งกัน คือ มีการช่วยเหลือกันในการทำงาน มีการดูแลซึ่งกันและกันในบ้านใกล้เรือนเคียง และมีขีดความสามารถในการแก้ไขปัญหาของตนเองร่วมกันในชุมชน

ดังนั้นจึงมองเห็นจุดแข็งตรงนี้และโอกาสในการพัฒนาต่อยอดศักยภาพของชุมชนเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจ (ความกินดีอยู่ดี) ด้านการพึ่งพาตนเอง และด้านกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อสร้างโอกาสและความเสมอภาคให้กับชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้บริหารจัดการกับปัญหาและพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนเป็นแนวทางในการสร้างและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอื่นๆ ให้เกิดขึ้นในประเทศต่อไป

5.1.2. จุดเด่น

- ชาวบ้านร่วมกันจัดการกับปัญหา เตรียมความพร้อมและเผื่อระวัง
- มีกลไกชุมชนในการจัดการกับความเสี่ยง
- มีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน
- ผู้นำหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง
- ชาวบ้านให้ความร่วมมือต่อนโยบายภาครัฐ

5.1.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

- มีการร่วมกันจัดการกับปัญหาเตรียมความพร้อมและเผื่อระวัง เช่น ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาไข้เลือดออก โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และเครือข่ายประชาชนเป็นกลไกสำคัญ โดยจะเห็นได้ว่าจากในปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน อัตราผู้ป่วยไข้เลือดออกลดลงจากจำนวนสูงสุดในประเทศกลายเป็นแทบจะไม่มีเลย

- มีกลไกชุมชนในการจัดการกับความเสี่ยง เช่น กองทุนหมู่บ้านซึ่งเป็นหลักประกันให้คนในชุมชนได้รับการคุ้มครองทางสังคม เมื่อสมาชิกเผชิญกับความไม่แน่นอนในชีวิต เช่น การเจ็บป่วย หรือการเสี่ยชีวิต ก็จะสามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนไปใช้ได้

- มีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน คือ มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้ความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ที่มีมาต่อยอดในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผ่านการดำเนินโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบและพัฒนาไปสู่การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ต่างๆ ระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน

- มีการให้ความร่วมมือต่อนโยบายภาครัฐ เช่น นโยบายการกำจัดขยะเปียกมีอัตราการกำจัดขยะในแต่ละครัวเรือนสูงถึง ร้อยละ 90 และ นโยบายจิตอาสา มีชาวบ้านให้ความร่วมมือแต่ละครั้ง ร่วม 200 คน

- ผู้นำหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน และใช้มาตรการทางสังคมในการลงโทษ อีกทั้งมีศักยภาพในการรวมกลุ่มของคนในชุมชน เช่น การรวมกลุ่มชาวบ้านในกรณีการแก้ไขความขัดแย้งประเด็นโรงเรียนท้องถิ่น

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐมีการกำหนดนโยบายนำร่องที่ส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน เช่น นโยบายพระราชบัญญัติจิตอาสา และนโยบายกำจัดขยะเปียกซึ่งถือว่าเป็นนโยบายที่กำหนดให้ชุมชนปฏิบัติตาม เพื่อส่งเสริมความสามัคคีและความเสมอภาคในชุมชน

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ชุมชนบ้านท่ากู่ถือเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งมาก ซึ่งมีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งมากมายจากที่กล่าวไปข้างต้น หากได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมในด้านงบประมาณต่างๆ โดยเฉพาะการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือนโยบายของภาครัฐย่อมจะทำให้การจัดกิจกรรมโครงการเป็นไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันหมู่บ้านท่ากู่ถือเป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพในด้านความเข้มแข็งและความสามัคคีอยู่แล้ว หากได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากภาครัฐด้านงบประมาณน่าจะมีโอกาสในการพัฒนาต่อยอดและพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านได้มากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเรียนรู้

5.2 ประเด็นจุดแข็งที่ 2 : การถ่ายโอนโรงเรียนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น (สพฐ. มาสู่ อบท.)

5.2.1. ที่มา

เนื่องด้วย การบริหารงานแบบรวมศูนย์ทำให้การดำเนินการต่างๆ ของภาครัฐไม่อาจตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของประชาชนในด้านการอำนวยความสะดวก ดังนั้น จึงเกิดแนวความคิดในเรื่องการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองให้ประชาชนในท้องถิ่นเพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของภาครัฐ เพื่อให้การดำเนินการให้บริการและอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

อย่างแท้จริง ทัวถึง และส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

สำหรับพื้นที่ชุมชนบ้านทาภูเอนก็ได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาของชุมชน 1 แห่ง โดยในปี พ.ศ. 2561 โรงเรียนทาภูสามัคคีราษฎร์นุสรณ์ ได้ทำการถ่ายโอนจากสังกัด สพฐ. สู่การดำเนินงานของท้องถิ่นโดยเทศบาล และทำการเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนทาภูสามัคคีราษฎร์นุสรณ์ หลังจากที่มีการถ่ายโอนแล้ว โรงเรียนได้มีการทิศทางการดำเนินงานที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน โดยในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนครูเพิ่มมากขึ้น และจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 19 คน เป็น 140 คน ตลอดจนมีการบริหารงานอย่างอิสระมากขึ้น

ดังนั้น จึงมองเห็นจุดแข็งตรงนี้และโอกาสในการพัฒนาด้านการบริหารจัดการและการเรียนการสอนของโรงเรียนเพื่อตอบสนองต่อโจทย์ความต้องการของผู้เรียนในพื้นที่ชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีศักยภาพต่อไป

5.2.2. จุดเด่น

โรงเรียนมีอำนาจในการบริหารจัดการด้วยตนเองเพราะอยู่ภายใต้การปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น จึงมีอำนาจในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร รวมถึงการตัดสินใจต่างๆ ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ มีความรวดเร็วและตอบสนองต่อโจทย์ความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

5.2.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

คนในชุมชนมีอิสระในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยคณะกรรมการโรงเรียนประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ ในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น ครู ผู้ปกครอง ผู้แทนจากท้องถิ่น ผู้แทนศาสนา ประธานแม่บ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งถือว่าเป็นการรวมตัวกันของบุคลากรในชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐมีหน้าที่หลักในการ กำกับ ติดตาม และรับรองมาตรฐานของโรงเรียน

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

โรงเรียนต้องการได้รับการจัดสรรเงินสนับสนุนขั้นพื้นฐานและงบประมาณที่เพียงพอเพื่อจัดสรรสื่อการเรียนการสอนและสถานที่ให้พร้อมต่อความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนมีอำนาจในการบริหารจัดการและบริหารงานบุคคลแบบเต็มรูป

4) ข้อเสนอแนะ

ภาครัฐหรือจังหวัดควรขับเคลื่อนเรื่องคุณภาพการศึกษาในลักษณะของ "จังหวัดจัดการตนเอง" คือ ทำหน้าที่หลักในการกำกับ ติดตาม และรับรองมาตรฐานของโรงเรียน แต่ปล่อยให้การดำเนินการต่างๆ อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของส่วนท้องถิ่นตามบริบทของความต้องการของชุมชนในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม มีความต้องการเงินสนับสนุนการศึกษาจากภาครัฐที่จะช่วยให้เด็กนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียน ประจำหมู่บ้านได้มีโอกาสทางการศึกษาและช่วยให้เด็กที่อาจจะไม่มีโอกาสไปศึกษาในอำเภอเมืองได้รับการศึกษาที่ควรได้รับ

5.3 ประเด็นจุดแข็งที่ 3 : รายได้หลักจากธุรกิจฟาร์มโคนม

5.3.1. ที่มา

จากกรอบแนวคิดการสร้างความสามารถทางการแข่งขันของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งด้วยการใช้อัตลักษณ์ของท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ชุมชนหมู่บ้านทาทุ่งสร้างรายได้หลักจากฟาร์มโคนมมายาวนานนับ 20 ปี และสามารถสร้างรายได้มากถึง 4 ล้านบาทต่อปี (สอดคล้องกับจังหวัดลำพูน ซึ่งถือว่ามีโคนมเป็นลำดับที่ 2 ของภาคเหนือตอนบนรองจากจังหวัดเชียงใหม่) โดยปัจจุบัน ชุมชนสามารถจำหน่ายนมได้ประมาณ 300 ถึงต่อวัน คิดเป็นกิโลกรัมละ 18 บาทต่อกิโลกรัม โดยจัดส่งจำหน่ายไปที่ 3 บริษัทหลักๆ ได้แก่ เชียงใหม่ Fresh milk ฟาร์ม TK Dairy Gold และสหกรณ์แม่ทา นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการรวมตัวกันเพื่อเข้าร่วมวิสาหกิจชุมชนโคนม โดยปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 40 ครัวเรือน ซึ่งการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนถือเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มปศุสัตว์ภายในชุมชนและมีรัฐบาลสนับสนุนด้านต่างๆตลอดจนเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันเพื่อให้สามารถเติบโตได้ในวงกว้าง อาทิ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ให้ความช่วยเหลือด้านแหล่งเงินทุนและด้านเครือข่ายต่างๆ

นอกจากนี้หมู่บ้านทาทุ่งยังมีธุรกิจการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนที่เป็นอาหารของโคนมและศูนย์รับซื้อน้ำนมดิบในพื้นที่ เพื่อกระจายน้ำนมไปยังที่ต่างๆ ด้วย

ดังนั้น จึงมองเห็นจุดแข็งของธุรกิจโคนม โอกาสในการพัฒนาธุรกิจโคนมให้มีศักยภาพ และยั่งยืน เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นผ่านการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น

5.3.2. จุดเด่น

น้ำนมมาจาก “วัวนมล้านนา” ซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของวัวนมในท้องถิ่นโดยถือว่าเป็นน้ำนมมีมาตรฐาน คุณภาพมากกว่าน้ำนมปกติทั่วไป และมีโอกาสในการจัดจำหน่ายน้ำนมต่อกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้มากกว่า

5.3.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจโคนม มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้แก่สมาชิกในเวลาฉุกเฉิน เพื่อซื้ออาหารและอุปกรณ์บำรุงรักษาโคนม โดยปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 40 ราย มีเงินทุนหมุนเวียน 4 ล้านบาทต่อปี โดยมีนายบรรเลง เสนางาม เป็นประธาน

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐมีมาตรการในช่วยเหลือ อาทิ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ปลอยสินเชื่อและมาตรการประกันราคาน้ำมัน อาทิ ไม่ต่ำกว่า 18 บาทต่อกิโลกรัม

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

- ต้องการการสนับสนุนวัวปลดระวาง เนื่องจากราคาวัวต่ำลงมาก จากราคาเดิมในสมัยก่อน 30,000 บาท กลายเป็น 25,000 บาท ซึ่งสาเหตุเกิดจากการกดราคาของพ่อค้าคนกลางทำให้ราคาไม่เป็นไปตามกลไกตลาด เป็นเหตุให้ชาวบ้านขาดรายได้

- ต้องการการสนับสนุนมาตรฐานฟาร์มโคนมเพื่อผลักดันให้ชุมชนสามารถผลิตนมคุณภาพตามมาตรฐาน “นมล้านนา” ได้มากขึ้น

- ต้องการแก้ไขปัญหาค่าดูแลรักษาและค่าน้ำมันรถในการดูแลฟาร์ม รวมถึงการซื้อวัตถุดิบที่เป็นอาหารแก่โคนม

4) ข้อเสนอแนะ

- หากภาครัฐสามารถสนับสนุนในการส่งเสริมบุคลากรทางการแพทย์ สัตวแพทย์ และสัตวบาล เพื่อรักษาและดูแลโคนมก็จะสามารถรักษามาตรฐานโคนมและจะพัฒนาธุรกิจโคนมให้ยั่งยืนคู่หมู่บ้าน ทากูต่อไป

- หากชุมชนสามารถรวมตัวกันเพื่อต่อรองราคามักกับพ่อค้าคนกลาง (หรือโรงงาน) ก็จะเป็นโอกาสในการพัฒนาธุรกิจโคนมให้มีศักยภาพ เกิดความเข้มแข็งและถือเป็นการใช้อัตลักษณ์ของท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

- หากภาครัฐสามารถสนับสนุนให้ฟาร์มโคนมมีคุณภาพและมาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ เช่น มีการตรวจเช็คความสะอาดและมาตรฐานฟาร์มอยู่เสมอ มีการจัดอบรมบุคลากรเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ มีการสนับสนุนเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในฟาร์มเลี้ยงโคนมให้เท่าทันยุค 4.0 ก็จะสามารถเพิ่มพูนศักยภาพทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่นได้

- หากภาครัฐสามารถมีมาตรการในการจัดการและสนับสนุนวัวปลดระวาง ตลอดจนมีมาตรการสนับสนุนการดูแลมาตรฐานโคนมให้มีการพัฒนาและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจะเป็นการช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้

- เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่บนเขา มีปริมาณน้ำฝนน้อย ทำให้ขาดแคลนน้ำที่ใช้ในการเลี้ยงโคนมและทำความสะอาดฟาร์ม ข้อเสนอแนะ คือให้ภาครัฐให้การสนับสนุนการขุดบ่อน้ำบาดาลและมีถังกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในชวงหน้าแล้ง นอกจากนี้ยังเสนอให้ชาวบ้านปลูกพืชทางเลือก เช่น หญ้าเนเปียร์ที่ทนต่อสภาวะภูมิอากาศแห้งแล้งและสามารถเติบโตได้ดีในดินทุกประเภทเพื่อเป็นอาหารโคนมในยามขาดสันทดแทนข้าวโพด

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (หลังจากการรายงานผลการปฏิบัติงานวิธีชุมชนต่อหมู่บ้านทาภู)

1. ประเด็นโคนม

- เสนอแนะให้ทางภาครัฐวางมาตรการควบคุมการซื้อขายโคนมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการซื้อขายโคนมปลดระวางที่ปัจจุบันยังมีปัญหาการกดราคาจากนายหน้า
- เสนอให้ภาครัฐวางมาตรฐานในการควบคุมมาตรฐานฟาร์ม โดยเฉพาะด้านการจัดการสิ่งปฏิกูลจากฟาร์มลงสู่แหล่งน้ำชุมชน
- เสนอแนะให้ชุมชนปลูกพืชทางเลือก เช่น หญ้าเนเปียร์ที่เก็บได้ในทุกสภาพแวดล้อม

2. ประเด็นโรงเรียน

- เสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนโครงการครุคืนถิ่น คือ สนับสนุนทางการศึกษาของคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้ทุนการศึกษาเพื่อให้คนรุ่นใหม่กลับมาช่วยเหลือหมู่บ้านตนเอง

3. ประเด็นพื้นที่ทับซ้อนและเอกสารสิทธิ์

- ชาวบ้านขอความร่วมมือจากกรมที่ดินในการออกเอกสารสิทธิ์ในพื้นที่ทับซ้อนตกว่ารจเพื่อปิดหมุดพื้นที่ที่ชัดเจน หรือให้ภาครัฐสั่งการเรื่องพื้นที่ทำกินที่ชัดเจน

ภาคผนวก 2

ผลการปฏิบัติราชการ กรณีศึกษาหมู่บ้านบ้านแพะ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

1. ประวัติความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

บ้านแพะต้นยางงาม หรือ บ้านแพะ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ก่อตั้งชุมชนขึ้นเมื่อประมาณ 150 ปี โดยมีพ่อหนานปัญญา และแม่อุ้ยชา ภรรยา อพยพย้ายถิ่นมาจากเมืองสิบสองปันนาซึ่งอยู่ระหว่างประเทศจีน และประเทศพม่า ได้มาตั้งรกรากอาศัยอยู่บริเวณป่าไผ่ ในอดีตบ้านแพะเป็นที่ดินที่อุดมไปด้วยมีดินไม้ไผ่ ไม้เหียง ไม้ยาง และมีพื้นที่นาอยู่รอบ ๆ จากนั้นพ่อหนานปัญญา แม่อุ้ยชา ได้ถางพื้นที่ปลูกกระท่อมเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยจนมีทายาทสืบทอดเชื้อสายและขยายอาณาเขตไปทางทิศตะวันออกคือ บ้านป่าปี บ้านเตาปูน บ้านป่าเหียง ป่าเปา และบ้านใหม่ ในอดีตบ้านแพะ บ้านป่าปี บ้านเตาปูน บ้านป่าเหียง และบ้านดอยเวียง รวมเป็นหมู่บ้านเดียวกันคือ หมู่ที่ 1 บ้านธิ โดยมีขุนธิ ซึ่งเป็นบุตรของพ่อหนานปัญญา แม่อุ้ยชา เป็นผู้นำหมู่บ้าน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 หมู่บ้านแพะต้นยางงาม ได้แยกจากหมู่ที่ 1 เป็นหมู่ที่ 11 โดยมีหมู่บ้านป่าปี รวมอยู่ด้วยมีชื่อว่า “หมู่บ้านแพะต้นยางงาม” โดยชื่อนั้นมาจากการเล่าขานของชาวบ้านในพื้นที่ โดยมีชื่อเดิมว่า “หมู่บ้านแพะ” หลังจากนั้นจึงได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “หมู่บ้านแพะต้นยางงาม” โดยยึดต้นยางขนาดใหญ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เมตร ตั้งบริเวณศูนย์กลางหมู่บ้านเป็นเอกลักษณ์และเป็นรากฐานของชื่อหมู่บ้าน

2. แผนที่เชิงกายภาพของหมู่บ้าน

รูปที่ 2.1 แผนที่หมู่บ้านแพะ ต. บ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน

3. ข้อมูลพื้นฐาน

3.1 ภูมิสังคม

- ชื่อผู้ใหญ่บ้าน นายเกษม ปัญญาใหญ่ วัน/เดือน/ปีเกิด 27 เมษายน 2507

อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 56/1 โทรศัพท์ 094-6012740

การศึกษาของผู้ใหญ่บ้าน ปริญญาตรี

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1. นางวิไล มหาไม้ บ้านเลขที่ 66 เบอร์โทร 0865874318

2. นายถวิล นครสวรรค์ บ้านเลขที่ 62 เบอร์โทร 0835827047

- สมาชิกเทศบาลตำบลบ้านธิ นางผ่องจิต ปัญญาใหญ่ บ้านเลขที่ 56/1 เบอร์โทร 088 2610809

รูปที่ 2.2 แผนที่อำเภอบ้านธิ

อาณาเขต หมู่บ้านแพะตั้งอยู่ในตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน หมู่บ้านห่างจากตัวอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูนไปทางทิศตะวันออก ระยะทาง 4.7 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดลำพูน ไปทางทิศตะวันออก ระยะทาง 25 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่ที่ 11 บ้านपालาน ต.ห้วยยาบ

ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่ที่ 14 บ้านศรีมูล ต.บ้านธิ และหมู่ที่ 20 บ้านใหม่กาดเหนือ ต.บ้านธิ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่ที่ 17 บ้านป่าปี ต.บ้านธิ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่ที่ 6 บ้านป่าสัก ต.บ้านธิ และหมู่ที่ 18 บ้านท่าตุ้ม ต.บ้านธิ

3.1.1. ประชากร

ประชากรทั้งสิ้น 269 คน ประกอบด้วย ชาย 124 คน หญิง 145 คน

ผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป) จำนวน 62 คน

บุคคลทุพพลภาพ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ชาย 6 คน หญิง 1 คน
จำนวนครัวเรือน 77 ครัวเรือน

3.1.2. วิถีชีวิต

คนในชุมชนดำเนินชีวิตภายใต้วิถีทัศน์ “วัฒนธรรมดี ประเพณีงาม ตามรอยพ่อ อยู่อย่างพอเพียง” บนพื้นฐานคติของชาวไทลื้อ

3.1.3. ศาสนาและความเชื่อ

ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก และบางส่วนนับถือศาสนาคริสต์

3.1.4. วัฒนธรรมและประเพณี

ชุมชนอยู่แบบวัฒนธรรม “สามไท” ได้แก่ ชาวไทลื้อ ไทยอง และไทยวน โดยในภาพรวมเป็นชาวไทลื้อ และใช้ภาษาไทลื้อเป็นหลัก และมีประเพณีสำคัญ ดังนี้

- งานสามไท คือ การรวมตัวกันระหว่างกลุ่มชาวไทลื้อ ไทยองและไทยวน จำนวน 20 หมู่บ้าน มาทำกิจกรรมร่วมกัน
- งานยี่เป็งหรือวันลอยกระทง เป็นประเพณีดั้งเดิมที่ชาวบ้านแพะให้ความสำคัญโดยมีการจัดฟิ่งเทศน์ที่วัดและอุโบสถศุนย์รวมใจ มีกิจกรรม เช่น แข่งขันก่อเจดีย์ทราย ประดิษฐ์ตุงและมีการแสดงต่างๆ โดยเฉพาะการฟ้อนไทลื้อ
- งานปีใหม่เมืองหรือวันสงกรานต์ มีกิจกรรม แห่ไม้ค้ำโพธิ์หรือแห่ไม้ค้ำสะหลี โดยคำว่า “สะหลี” เป็นภาษาล้านนามาจากคำว่า “ศรี” หมายถึงศรีมหาโพธิ์ ซึ่งชาวบ้านจะทำไม้ที่ต้นทำขึ้นไปค้ำที่ต้นโพธิ์ เพื่อบ่งบอกว่า ผู้นั้นมีส่วนในการค้ำชูพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ยังมีกิจกรรมก่อทรายเข้าวัดและรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเช่นเดียวกับประเพณีล้านนา
- งานประเพณีสงกรานต์พระธาตุค้อยน้อยประจำปี เป็นที่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ สร้างขึ้นในสมัยพระนางจามเทวี มีอายุประมาณ 1,400 ปี
- งานประเพณีสงกรานต์หลวงพ่อสายฝนประจำปี ณ วัดพระธาตุค้อยเวียง ในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 9 เหนือ (ช่วงเดือนมิถุนายน) โดยวัดค้อยเวียง ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 1220 ในสมัยพระนางจามเทวีครองเมืองลำพูน เมื่อครั้งขุนหลวงปาละวิจาได้มาตั้งเมืองที่นี่ และได้สร้างพระวิหารพระเจดีย์บนภูเขา พระพุทธรูปทองคำหน้าตักกว้าง 39 นิ้ว เป็นพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย และปัจจุบันเป็นที่พำนักปฏิบัติธรรมของครูบาอินคา อินทปัญญา พระเกจิอาจารย์ที่มีอายุยืนถึง 91 ปี เป็นที่เคารพ และเลื่อมใสของประชาชนชาวจังหวัดลำพูน ชาวบ้านมีความศรัทธาในหลวงพ่อสายฝน โดยมีความเชื่อว่าหลวงพ่อสายฝนจะประทานฝนและความอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี
- กิจกรรมฟิ่งเทศน์ทุกวันเสาร์ที่สองของเดือน มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนที่ศาลาประชาคมและอุโบสถสถานที่สำคัญในหมู่บ้านเพื่ออารงรักษาซึ่งพระพุทธศาสนาสืบไป

- กิจกรรมการร่วมกลุ่มของผู้สูงอายุและเยาวชน เพื่อสืบสานวัฒนธรรมพืชน้ำเกลือ ณ เขื่อนข้าวเจ้าทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์

ตารางที่ 2.1 ปฏิทินประเพณีและกิจกรรมในหมู่บ้านแพะ

กิจกรรม/เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
งานสามไท												
งานปีใหม่เมือง												
งานประเพณีสงกรานต์ ธาตุคุดน้อยประจำปี												
งานประเพณีสงกรานต์ พ่อสายฝนประจำปี												
งานยี่เป็ง												
กิจกรรมฟังเทศน์ทุกวัน เสาร์												
กิจกรรมการร่วมกลุ่มของ ผู้สูงอายุและเยาวชนเพื่อ สืบสานวัฒนธรรมพืชน้ำ เกลือ												

- อาหาร มีอาหารพื้นบ้านเกลือและอาหารพื้นเมืองเหนือ
- วัด วัดศรีมูล วัดบ้านธิหลวง และมีความศรัทธาพระธาตุคุดน้อย พระธาตุคุดน้อยเวียง

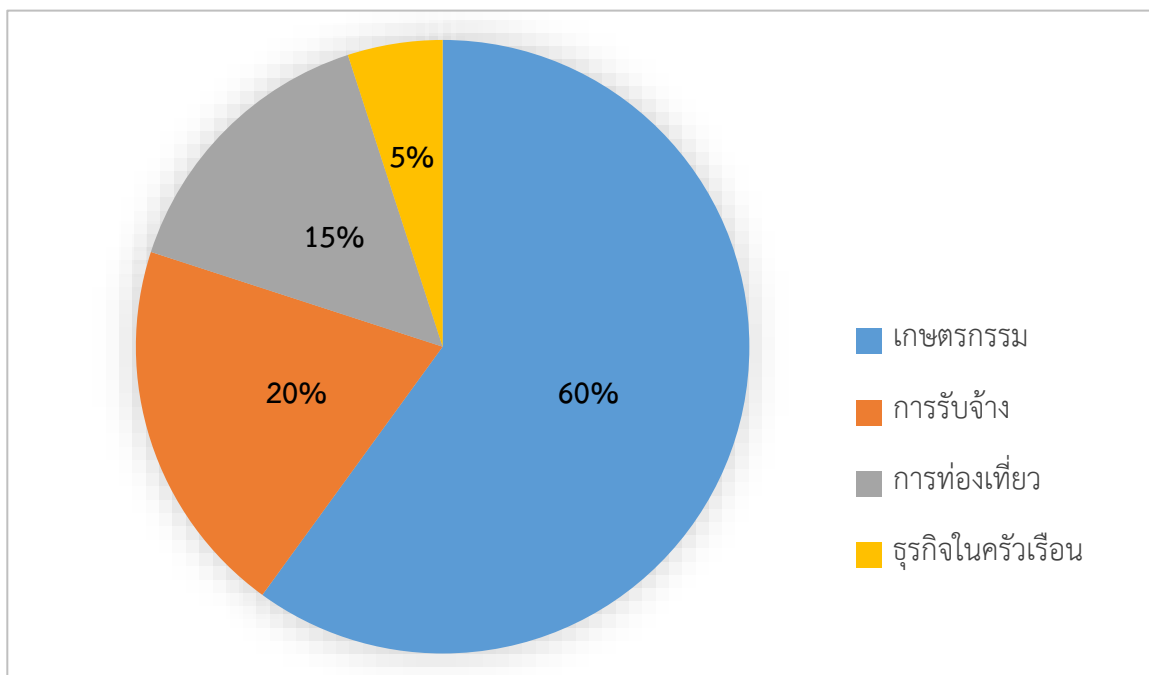
3.2 เศรษฐกิจ

3.2.1. ภาพรวมเศรษฐกิจชุมชน

คนในชุมชนหมู่บ้านแพะประกอบอาชีพแบบผสมผสาน เช่น เกษตรกรรม การท่องเที่ยว
ธุรกิจในครัวเรือน เป็นต้น โดยสามารถแบ่งสัดส่วนรายได้ดังนี้

- เกษตรกรรม : ทำนา ทำสวนลำไย ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 60
- การรับจ้าง : พนักงานโรงงานอุตสาหกรรมภาคเหนือ จ.ลำพูน ร้อยละ 20
- การท่องเที่ยว : การท่องเที่ยววันวิถี การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ร้อยละ 15
- ธุรกิจครัวเรือน : การค้าขาย ร้อยละ 5

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชนทั้งหมู่บ้าน

รูปที่ 2.3 สัดส่วนรายได้ของคนในหมู่บ้านแพะ

3.2.2. เกษตรกรรม

มีการทำนา 40 ครัวเรือน การทำสวนลำไย 70 ครัวเรือน และปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ 50 ครัวเรือน

3.2.3. การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยววิถีชีวิตและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 50 ครัวเรือน

3.2.4. ธุรกิจส่วนตัว

มีการค้าขาย 8 ครัวเรือน

3.2.5. การรับจ้าง

โรงงานอุตสาหกรรมภาคเหนือ จ.ลำพูน

3.3 ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน

3.3.1. สาธารณูปโภค

น้ำประปาได้มาจาก 2 แหล่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำแม่ธิ และน้ำบาดาล

ไฟฟ้ามีใช้ทุกครัวเรือน

การสื่อสาร : หอกระจายข่าว / ศาลาประชาคม

3.3.2. สาธารณสุข

โรงพยาบาลบ้านธิ

โรงพยาบาลส่วนตำบลห้วยยาบ ซึ่งอยู่ห่างจากโรงพยาบาลบ้านธิประมาณ 1 กิโลเมตร

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

3.3.3. การศึกษา

มีโรงเรียน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนระดับประถมศึกษา : โรงเรียนวัดบ้านธิ

และโรงเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษา : โรงเรียนป่าตาลบ้านอิทธิยา นักเรียนส่วนใหญ่
ในโรงเรียนวัดบ้านธิเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ที่ไม่ได้มาจากหมู่บ้านแพะ ทั้งนี้ นักเรียนในหมู่บ้าน
แพะจะเรียนในโรงเรียนป่าตาลบ้านอิทธิยา โรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ โรงเรียนจักรคำคณาทร

ตารางที่ 2.2 จำนวนนักเรียนในโรงเรียนวัดบ้านธิ ปีการศึกษา พ.ศ. 2562

ระดับ	ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 2	4	7	11
อนุบาล 3	7	4	11
ประถมศึกษาปีที่ 1	11	5	16
ประถมศึกษาปีที่ 2	7	5	12
ประถมศึกษาปีที่ 3	3	2	5
ประถมศึกษาปีที่ 4	2	3	5
ประถมศึกษาปีที่ 5	2	5	7
ประถมศึกษาปีที่ 6	4	4	8
รวม	40	35	75

3.3.4. กลไกช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน

มีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรในหมู่บ้านเพื่อลดการพึ่งพิงจากภายนอก

- การขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลไกของคณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมกับสมาชิกที่บริหารจัดการทุนชุมชนอย่างเป็นระบบ เน้นการพัฒนาคน สร้างงาน สร้างอาชีพ และรายได้ เพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีกติกาในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเกื้อกูล เพิ่มพูนน้ำใจ สร้างวิถีไทยยั่งยืน เชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่างๆ โดยเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ ให้มีความรู้ ความสามารถ เรียนรู้ สืบทอด ยกระดับภูมิปัญญา พัฒนา สร้างมูลค่าเพิ่ม ก่อเกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน อาทิ
- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่รวมพลังทางด้านการเงิน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน มีการออมสัจจะสะสมเดือนละ 10,070 บาท มีคณะกรรมการบริหารจัดการภายใต้ระเบียบและหลักคุณธรรม 5 ประการ

- กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นกองทุนที่มุ่งเน้นการออม เพื่อสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิก ในหมู่บ้าน มีเงินทุนกว่าสามแสนบาท สมาชิกจำนวน 117 คน จัดสวัสดิการตั้งแต่แรกเกิด จนเสียชีวิต และยังเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการของตำบลบ้านธิ
- กองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งทุน ที่ให้บริการด้านการเงินกับสมาชิกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และพัฒนารายได้ ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึง-2-
- กองทุนผู้สูงอายุ เป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในหมู่บ้านจำนวน 48 คน ดำเนินกิจกรรมทั้ง ด้านอาชีพ สังคม วัฒนธรรมร่วมกัน เช่นทำผางประทีป ทำสิ่งประดิษฐ์จากเศษไม้เก่าและ กะลามะพร้าว การจักสาน มีการออมเงินสัจจะสะสมเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกเพื่อ ดูแลเรื่องการเจ็บป่วยและการเสียชีวิต ปัจจุบันมีเงินสัจจะสะสม จำนวน 21,000 บาท และ ยังมีเงินสำหรับจัดกิจกรรมของกลุ่ม จำนวน 8,900 บาท
- กองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นความภาคภูมิใจของพี่น้องบ้านแพะ ที่มีทุนศักดิ์สิทธิ์ เข้ามาใน หมู่บ้าน โดยชาวบ้านได้ระดมทุนศรัทธาเพิ่มเติม ปัจจุบันมีเงินกองทุนกว่าหนึ่งหมื่นสามพัน บาท เพื่อใช้ในกิจกรรมป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน
- กลุ่มน้ำดื่มชุมชน ที่สมาชิกทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน ได้ใช้น้ำในราคาประหยัด ลดค่าใช้จ่ายที่ต้องซื้อน้ำจากภาคเอกชนเอกชน จากราคาลังละ 30 บาท หมู่บ้านจำหน่ายลังละ 5 บาท จากการบริหารจัดการน้ำดื่มชุมชนคณะกรรมการและสมาชิก ทำให้หมู่บ้านประหยัด ค่าใช้จ่ายได้ถึงปีละเก้าหมื่นบาท ปัจจุบันมีเงินกองทุนในการบริหารจัดการจำนวน 20,830 บาท
- กลุ่มปุ๋ยหมักชุมชน มุ่งเน้นการทำการเกษตรปลอดภัย ใช้วัสดุในชุมชน ลดต้นทุนการผลิต ปรับสภาพดิน สภาพแวดล้อม ทำเอง ใช้เองในชุมชน มีคณะกรรมการและระเบียบเป็นแนว ปฏิบัติ มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 15,000 บาท
- กลุ่มน้ำยาเอนกประสงค์ เพื่อลดรายจ่ายของคนในชุมชน ผลิตน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำยาปรับผ้านุ่มไว้บริการสมาชิกในชุมชน
- กลุ่มปลูกผักปลอดภัย มุ่งเน้นลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ด้วยการปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่าง ที่ปลูก เหลือกก็จำหน่ายในตลาดนัดของชุมชน
- กลุ่มอาชีพเลี้ยงกบ มีสมาชิกกลุ่ม จำนวน 45 ครัวเรือนๆละ 300 ตัว มุ่งเน้นเลี้ยงเพื่อการ บริโภค เหลือขายในชุมชนในราคาถูก โดยกำหนดให้สมาชิกสมทบเข้ากองทุน ครัวเรือนละ 5 กิโลกรัม เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนของกลุ่ม มีคณะกรรมการและระเบียบปฏิบัติ ปัจจุบันมี เงินทุน จำนวน 5,000 บาท
- กลุ่มอาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มีสมาชิกจำนวน 20 ครัวเรือนๆละ 5 ตัว เน้นการเลี้ยงเพื่อ บริโภคในชุมชน กลุ่มได้กำหนดให้สมาชิกสมทบไข่ไก่เดือนละ 10 ฟอง เพื่อเป็นทุนในการ จัดซื้อไก่ ในแต่ละรอบการผลิต

- กลุ่มจัดการขยะชุมชน มีสมาชิกจำนวน 77 ครัวเรือน มีการจัดการโดยคัดแยกขยะ โดยขยะเปียกนำไปทำปุ๋ยหมักชุมชน ขยะแห้งที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ นำไปขายเพื่อเป็นรายได้ของสมาชิก
- กลุ่มทำผางประทีป มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีอาชีพ รายได้ และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผลิตผางประทีปใช้ในงานประเพณีต่างๆ มีคณะกรรมการและระเบียบปฏิบัติ ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียน จำนวน 6,000 บาท
- กลุ่มอาชีพทำขนมไทย มีสมาชิกจำนวน 40 คน รับทำอาหารว่างและน้ำสมุนไพร แก่หน่วยงาน/องค์กรต่างๆ รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมชุมชน ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 8,000 บาท
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสิ่งประดิษฐ์จากเศษไม้และกะลามะพร้าว เป็นกิจกรรมที่ยกระดับภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่สินค้าของชุมชน เป็นของใช้ ของประดับตกแต่งและของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป มีคณะกรรมการและระเบียบเป็นแนวปฏิบัติ ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียน จำนวน 15,000 บาท
- นอกจากนี้ยังมีการเสริมสร้างอาชีพใหม่ๆ ได้แก่ อาชีพเพาะเลี้ยงไส้เดือนดิน จักสานหัตถกรรมจากกะลามะพร้าว ทอผ้าและเย็บถุงย่าม อาหารแปรรูป (ไข่เค็มจากไข่ไก่) สำหรับบ้านแพะนั้น กลุ่มที่มีความสำคัญและโดดเด่นที่สุดคือ กลุ่มสืบสานตำนานข้าวบ้านแพะ เป็นการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมเรื่องการทำนาผสมผสานกับวิถีวัฒนธรรมไทลื้อและโบราณสถานของหมู่บ้าน ต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มจากหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ สู่หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การทำนาแบบดั้งเดิม ได้ผลผลิตเป็นข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพ เกิดเป็นผลผลิตจากนาสู่สินค้าชุมชนบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง มีสมาชิกจำนวน 77 ครัวเรือน มีคณะกรรมการและระเบียบปฏิบัติ ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 15,000 บาท

3.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การเพาะปลูก การเกษตร เช่น การทำนา การทำสวนลำไย การทำสวนมะม่วง เป็นต้น มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์มาจากอ่างเก็บแม่ธิ ซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีการกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่ออุปโภคบริโภคและทำการเกษตรให้คนในพื้นที่มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ คนในหมู่บ้านยังประกอบอาชีพเสริม เช่น การเก็บเห็ดถอบ ตามฤดูกาล เป็นต้น

ในช่วงเดือนฤดูร้อนช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคมของทุกปีมักจะมีไฟป่าซึ่งเป็นภัยธรรมชาติเกิดขึ้น ทำให้ช่วงเวลาดังกล่าวมีหมอกควันปกคลุมหมู่บ้าน แต่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน

3.5 การบริหารจัดการชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ

เน้นการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนในลักษณะผู้แทนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านในมิติต่างๆ เพื่อความสงบเรียบร้อย มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ กำกับ ควบคุมดูแลการบริหารการปกครองและการพัฒนาหมู่บ้านในทุกมิติ แบ่งเขตการปกครองออกเป็นคุ้มจำนวน 4 คุ้ม แต่ละคุ้มมีเขตการปกครอง มีคณะกรรมการบริหารคุ้มและมีการตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านขึ้นเพื่อร่วมกันจัดทำแผนการพัฒนาหมู่บ้าน โดยจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว กลุ่มต่างๆในบ้านแพะใช้วิธีการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารทำงานกันเป็นหมู่คณะ ผู้ใหญ่บ้านบริหารจัดการโดยใช้กลไกคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อให้ประชาชนชาวบ้านแพะมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข ตามวิสัยทัศน์ที่ศันท์ศันท์ของหมู่บ้าน **“วัฒนธรรมดี ประเพณีงาม ตามรอยพ่อ อยู่อย่างพอเพียง”** ซึ่งมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์จังหวัดลำพูน **“เมืองแห่งความสุข บนความพอเพียง”** ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 : คราวเรือนพึ่งพาตนเองได้

ส่งเสริมโครงการและกิจกรรมวิถีเศรษฐกิจพอเพียงให้ชาวบ้านสำนึกรักบ้านเกิดและมีรายได้เพียงพอต่อการใช้ชีวิต เนื่องจากหมู่บ้านแพะมีอ่างเก็บน้ำแม่ธิ ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำให้หมู่บ้านมีแหล่งดินและแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์เตรียมพร้อมกับการทำเกษตรตลอดทั้งปี ชาวบ้านสามารถทำการเกษตรเพื่ออุปโภค บริโภคและพึ่งพาตนเองได้อย่างครบวงจร ซึ่งภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญจัดสรรงบประมาณเพื่อการเกษตรแก่หมู่บ้านให้มีแหล่ง ปลูกพืช ผัก เลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นส่วนกลางของหมู่บ้าน ณ บริเวณอุโบสถศูนย์รวมจิตใจในหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านทุกคนมีแหล่งทำกิน

พัฒนาบุคลากรในหมู่บ้านในด้านทักษะอาชีพ ภาครัฐพยายามจัดสรรทรัพยากรแหล่งตลาดให้มีการรวมกลุ่มและกองทุนด้านต่างๆ ให้ชาวบ้านมีแหล่งเงินออม มีอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านโดยไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้คนในหมู่บ้านทุกเพศทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประชาคม แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมรวมของหมู่บ้านสืบสานวัฒนธรรมไทลื้อ โดยเฉพาะการปลูกฝังเยาวชนให้นูรักษ์ ความเป็นไทลื้อไว้ อาทิ ภาษาไทลื้อ ฟ้อนไทลื้อ เครื่องแต่งกายตามแบบฉบับไทลื้อ เพื่อให้เยาวชนสำนึกรักบ้านเกิดและไม่ต้องการออกจากชุมชนไปทำอาชีพอย่างอื่น เป็นต้น

ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน เป็นนวัตกรรมพัฒนาของหมู่บ้าน ที่สร้างการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างความรักความสามัคคี ตามวิถีชุมชนเกื้อกูล เพิ่มพูนน้ำใจ สร้างวิถีไทยยั่งยืน โดยนำอัตลักษณ์และวิถีวัฒนธรรมไปสร้างมูลค่าเพิ่ม ด้วยกิจกรรมสืบสานตำนานข้าวบ้านแพะ เป็นการพลิกฟื้นการทำนาแบบโบราณ มีอุโบสถเก่าแก่ที่มีคุณค่าที่จิตใจ มีแปลงนาสาธิตการปลูกข้าวอินทรีย์ตามวิถีพอเพียง มีหอศิลป์การทำนาแบบโบราณ ด้วยแนวคิด “พลิกฟื้นอุโบสถโบราณ สืบสานวิถีวัฒนธรรม นำรายได้สู่ชุมชน ด้วยการท่องเที่ยว” ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้เยี่ยมชมและทดลองปฏิบัติจริง มีผลผลิตจากนาสู่สินค้าชุมชน (ข้าวอินทรีย์) เชื่อมโยงกับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มีจุดเรียนรู้ที่สามารถสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้อย่างทั่วถึง อาทิ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

และเศษไม้เก่า เป็นของที่ระลึก ตลาดนัดชุมชนไทลื้อ อาหารไทลื้อ ปุ๋ยหมักชุมชนและกลุ่มอาชีพต่างๆ ซึ่งสามารถสร้างงาน สร้างรายได้จากการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว กระจายไปทุกกลุ่มคนในหมู่บ้าน ทั้งการนำเที่ยวชุมชน การสาธิตการทำนาแบบโบราณ การจำหน่ายข้าวอินทรีย์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาของที่ระลึก โดยมีคณะกรรมการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ จากภูมิปัญญาพัฒนาเป็นรายได้ของชุมชน โดยมีการประสานงานกับไกด์ให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแพะอยู่ในโปรแกรมการนำเที่ยว มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าเยี่ยมชมกิจกรรมในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ

ขั้นตอนที่ 2 : ชุมชนรวมกลุ่มพึ่งตนเองได้

มีการรวมกลุ่มเพื่อพึ่งพาตนเองในทุกมิติ ได้แก่

ด้านการเงิน เกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนแม่ของแผ่นดิน

ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสวัสดิการ เกิดกลุ่มน้ำดื่มชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้ใช้น้ำสะอาดในราคาประหยัด กลุ่มปุ๋ยหมักชุมชน มุ่งเน้นการทำการเกษตรปลอดภัย กลุ่มน้ำยาเอนกประสงค์ เพื่อลดรายจ่ายของคนในชุมชน โดยผลิตน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำยาปรับผ้านุ่มไว้บริการสมาชิกในชุมชน กลุ่มปลูกผักปลอดภัย มุ่งเน้นลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ด้วยแนวคิด “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เหลือก็จำหน่ายในตลาดนัดของชุมชน และกลุ่มจัดการขยะชุมชน”

ด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพ และรายได้เสริม เกิดกลุ่มอาชีพเลี้ยงกบ กลุ่มอาชีพเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ กลุ่มทำผางประทีป มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีอาชีพ รายได้ และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ กลุ่มอาชีพทำขนมไทย และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสิ่งประดิษฐ์จากเศษไม้และกะลามะพร้าว

จากการร่วมมือกันของคนในชุมชนบ้านแพะทำให้หมู่บ้านแพะ ได้รับรางวัลต่าง ดังนี้

- ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ในปี 2558
- รางวัลชนะเลิศอันดับ 1 หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในปี 2561
- รางวัลหมู่บ้านปลอดการเผา
- รางวัลหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด

ขั้นตอนที่ 3 : ออกสู่ภายนอก

หมู่บ้านแพะมีการบูรณาการเชื่อมโยงในทุกมิติกับชุมชนใกล้เคียงทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด สิ่งที่โดดเด่นคือภายในหมู่บ้านมีความร่วมมือและมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากทุนความเป็นชาติพันธุ์เดิม เมื่อเกิดการรวมกลุ่มขึ้น อาทิ กลุ่มสตรี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มทอผ้า รวมไปถึงการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนนวัตวิถีหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างตราสินค้าโดยบ้านแพะได้เข้าร่วมกลุ่มต่างๆในระดับตำบล อำเภอและจังหวัด สืบเนื่องจากการได้เข้าร่วมจัดแสดงสินค้า OTOP ต่างๆ ในระดับอำเภอ จังหวัด และประเทศ โดยรวมสินค้าร่วมกับชุมชนอื่นๆ

ทั้งยังได้รับเสนอชื่อเป็นหมู่บ้านนวัตกรรมต้นแบบในระดับ ตำบล อำเภอและจังหวัด โดยบูรณาการเชื่อมโยงจุดเด่นของชุมชนใกล้เคียงแต่ละชุมชนเข้ามาอยู่ในโปรแกรมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทลื้อ) เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอื่นๆด้วย

4. ความเสี่ยงและปัญหาในชุมชน

4.1 ประเด็นความเสี่ยงที่ 1 การบริหารจัดการภาครัฐเกี่ยวกับท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่แห่งที่ 2

4.1.1. ที่มา

กระทรวงคมนาคมมีแผนการพัฒนาโครงข่ายการขนส่งทางอากาศ โครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ แห่งที่ 2 ตามแผนแม่บทการจัดตั้งสนามบินพาณิชย์ของประเทศของสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย เพื่อรองรับปริมาณผู้โดยสารที่เพิ่มขึ้นในอนาคต โดยท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่มีขีดความสามารถที่จะรองรับความต้องการได้ถึงปี พ.ศ. 2566 แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ทำให้ไม่สามารถขยายขีดความสามารถได้ จึงต้องหาพื้นที่สำหรับการก่อสร้างท่าอากาศยานแห่งใหม่ ในเบื้องต้นพื้นที่ที่เหมาะสมอยู่ในบริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ในขณะนี้กระทรวงคมนาคมอยู่ระหว่างการพิจารณา โดยมอบหมายให้ บริษัทท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) (ทอท.) เป็นหน่วยงานเจ้าของโครงการและให้เร่งดำเนินการศึกษาในรายละเอียดทางวิชาการ เช่น แนวที่ดิน ทิศทางลม และเป็นพื้นที่ที่ไม่มีสิ่งกีดขวางต่อการขึ้นลงของอากาศยาน เป็นต้น ซึ่งตามกรอบการดำเนินงานของ ทอท. คาดว่าจะก่อสร้างแล้วเสร็จในอีกประมาณ 14 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2576)

ถึงแม้ว่าโครงการดังกล่าวจะมีผู้รับผิดชอบและกรอบการดำเนินการแล้ว แต่เมื่อสอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับรายละเอียดโครงการ ชาวบ้านทราบเพียงว่าจะมีการก่อสร้างท่าอากาศยานแห่งใหม่เท่านั้น และยังไม่มีการวางแผนเพื่อรองรับการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งความไม่ชัดเจนของข้อมูลและการไม่เตรียมความพร้อมอาจส่งผลให้ชาวบ้านและชุมชนไม่สามารถก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

4.1.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

ปัจจุบันโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ แห่งที่ 2 อยู่ระหว่างการศึกษารายละเอียดพื้นที่ และใช้เวลายาวนานในการก่อสร้าง ประกอบกับชาวบ้านทราบเพียงรายละเอียดพื้นฐานของโครงการว่าจะมีการก่อสร้างท่าอากาศยานในพื้นที่อำเภอบ้านธิ ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมในพื้นที่หมู่บ้านแพะ แต่ข้อมูลเชิงลึก เช่น ผังการก่อสร้าง จำนวนเที่ยวบิน จำนวนผู้ใช้บริการ และการคาดการณ์อื่น ยังมีความคลุมเครือ ฉะนั้นด้วยระยะเวลาการก่อสร้างที่ใช้เวลานาน และความไม่ชัดเจนของข้อมูลทำให้ผลกระทบจากโครงการดังกล่าวยังไม่ทราบแน่ชัด

อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นในขณะนี้ คือ นายทุนจากพื้นที่อื่นเข้ามาขอซื้อที่ดิน ทั้งเพื่อการลงทุนและการเก็งกำไรสำหรับอนาคต ทำให้ราคาที่ดินปิด (ที่ดินตาบอด) สูงขึ้นจากเดิมไร่ละ 200,000 บาท เป็น ไร่ละ 500,000 บาท ด้วยราคาที่สูงขึ้นกว่า 1.5 เท่า ชาวบ้านบางส่วนมีการขายที่ดินให้นายทุน

ส่งผลให้ในอนาคตพื้นที่การเกษตรอาจลดน้อยลง วิถีชีวิตก็อาจเปลี่ยนจากการหมู่บ้านเกษตรกรรมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนหมู่บ้านไทลื้อเลื่อนหายไปเช่นเดียวกัน

นอกจากนั้นชาวบ้านในหมู่บ้านแพะยังมีความกังวลเรื่องมลภาวะทางเสียงที่อาจรบกวนการอยู่อาศัย เนื่องจากมีการคาดการณ์ว่าพื้นที่หมู่บ้านอาจอยู่ใกล้กับปลายสุดของท่าอากาศยานและทางวิ่งเครื่องบิน

4.1.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

แม้ว่าชุมชนยังไม่มีแผนการรับมือต่อโครงการดังกล่าว เพราะเป็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันยาวไกลและอยู่นอกพื้นที่ของหมู่บ้าน รวมถึงข้อมูลเชิงลึกยังไม่ชัดเจน แต่ปัจจุบันหมู่บ้านแพะต้นยางงามเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววิถี หากชาวบ้านสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นได้ ก็จะเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถตอบสนองกับการก่อสร้างท่าอากาศยานได้

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐยังไม่มีบทบาทที่ชัดเจนในการให้ข้อมูลและคำแนะนำจากเกี่ยวกับโครงการ สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือมีการส่งข้อมูลต่อกันมาทางช่องทางต่างๆ แต่ไม่สามารถหาที่มาที่ชัดเจนได้ และไม่มีใครสามารถยืนยันความถูกต้องของข้อมูลได้

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ชาวบ้านบางส่วนเห็นว่าโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานแห่งใหม่เป็นโอกาสในการพัฒนาชุมชน ในทางตรงกันข้ามชาวบ้านบางส่วนก็ไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้างแต่ก็ต้องยอมรับเพราะเป็นแผนการพัฒนาของประเทศ ดังนั้นสิ่งที่ชาวบ้านอยากทราบคือรายละเอียดของแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อสามารถวางแผนการรับมือต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

4) ข้อเสนอแนะ

ภาครัฐควรสร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติ เชียงใหม่ แห่งที่ 2 พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียด รวมถึงผลกระทบทั้งข้อดีและข้อเสียของโครงการดังกล่าว เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจที่ถูกต้อง

ภาครัฐ เอกชน และชุมชน ควรร่วมมือกันจัดทำโครงการแนะแนวการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนอย่างยั่งยืน และแสดงให้ชาวบ้านเห็นถึงโอกาสในการพัฒนาทั้งภายในครัวเรือน ชุมชน และการบูรณาการระหว่างชุมชน เพื่อสามารถตอบสนองการต่อเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

4.2 ประเด็นความเสี่ยงที่ 2 สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society)

4.2.1. ที่มา

สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป ในขณะที่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) คือ สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมี

ประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไป

จากการสำรวจจำนวนประชากรของบ้านแพะ มีทั้งหมด 77 ครัวเรือน ประกอบไปด้วยประชากรจำนวนทั้งสิ้น 269 คน ซึ่งเป็นประชากรผู้สูงอายุ จำนวน 62 คน (อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 23 ของประชากรในหมู่บ้านทั้งหมด จึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์ในชุมชนบ้านแพะ เป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

4.2.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

จากการสัมภาษณ์ประชากรในหมู่บ้าน ได้ให้ความเห็นว่าความท้าทายในประเด็นนี้เป็นประเด็นที่มีความเสี่ยงเป็นอันดับต้นๆ ของหมู่บ้าน ทั้งผลกระทบในระดับชุมชน และในระดับบุคคล

ระดับชุมชน

สาเหตุสำคัญมาจากบุคลากรวัยทำงานในพื้นที่ที่เป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนชุมชนไม่เพียงพอ เพราะประชากรวัยทำงานออกไปทำงานในเมือง หรือในนิคมอุตสาหกรรม อีกทั้งในปัจจุบันผู้นำชุมชนรับนโยบายจากภาครัฐในด้านการส่งเสริมวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยว จึงพัฒนาชุมชนบ้านแพะให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีวิถี โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งบ้านแพะได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 50 ของหมู่บ้านต้นแบบในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ดีการขับเคลื่อนหมู่บ้านให้มีความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการร่วมมือของกลุ่มคนในทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัยและภาคส่วน จะเห็นได้ว่าหากชุมชนกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ประกอบกับการขาดแคลนประชากรวัยทำงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุค Disruptive Technology คนกลุ่มนี้ที่เกิดมาในยุคการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสามารถใช้เทคโนโลยีได้ดี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดึงคนกลุ่มนี้ให้กลับมาขับเคลื่อนชุมชนของตัวเอง

ระดับบุคคล

จากการสำรวจพบว่า ความกังวลของผู้สูงอายุในชุมชนมีใน 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก การที่ลูกหลานไปทำงานในเมือง หรือต่างถิ่นทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเหงา ประการที่สอง การขาดการวางแผนทางการเงินเมื่อถึงวัยเกษียณ

4.2.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

ถึงแม้ว่าหมู่บ้านกำลังจะเผชิญกับสถานการณ์สังคมผู้สูงวัย แต่จุดแข็งที่สำคัญของหมู่บ้านคือ การมีผู้ชุมชนที่เข้มแข็งประกอบกับชาวบ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงทำให้ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม ได้แก่ การทอผ้า การทำสิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าว การจักสานจากใบลาน เป็นต้น

อีกทั้งมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุในหมู่บ้าน โดยมีการเก็บเงินคนละ 20 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งจะมีสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในการรักษาพยาบาล และเงินค่าทำมาพนักิจศพ

2) บทบาทของภาครัฐ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติหลักการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

จำนวน 2 หมวด ต่อมาภาครัฐจึงได้ออกกฎหมายพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2560 เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ซึ่งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ก็ได้ดำเนินการตามนโยบายจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคที่ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนา ศักยภาพ การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดลำพูนให้มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ผ่าน โครงการต่างๆ อาทิ ชมรมผู้สูงอายุของหมู่บ้าน ที่จำเป็นต้องส่งผู้สูงอายุเข้าไปเรียนเกี่ยวกับพื้นฐานการดำ ปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 2 เป็นต้น อีกทั้งรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการออมสำหรับผู้สูงอายุ คือ กองทุนการออม แห่งชาติ (กอช.) โดยให้สมาชิกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะได้รับเงินปันผลร้อยละ 100 ซึ่งในชุมชนบ้านแพะมีผู้ให้ ความสนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกกองทุนนี้ จำนวน 53 คน

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

จากการสอบถามความต้องการของชาวบ้านที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุมีความ ต้องการที่จะมีความมั่นคงในวัยหลังเกษียณ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ ซึ่งในขณะนี้ หมู่บ้านมี การรับมือกับความเสี่ยงในด้านความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ดีกลุ่มผู้สูงอายุในหมู่บ้านก็ยังคงต้องการที่จะ มีความมั่นคงในด้านสุขภาพ และมีความมั่นคงในด้านสังคม เช่น มั่นใจว่าลูกหลานจะกลับมาดูแลเมื่อยาม ชรา เป็นต้น

4) ข้อเสนอแนะ

4.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จะเห็นได้ว่าภาครัฐมีนโยบายที่สอดคล้องกับสังคมของผู้สูงอายุมากมาย ทั้งในระดับชาติ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม พ.ร.บ.ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2560 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ซึ่งมีจำนวนมากแต่อย่างไรก็ตามเมื่อนโยบายลงมาสู่การปฏิบัติ ก็อาจจะมีการดำเนินการที่ทับ ซ้อนกันบ้างและคลุมเครือบ้าง ซึ่งหน่วยงานที่เป็นเจ้าของเรื่อง เช่น กรมกิจการผู้สูงอายุ ควรมีการสั่งการ หน่วยงานในพื้นที่ให้ชัดเจนเพื่อให้การนำนโยบายลงไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งนโยบายจาก หน่วยงานส่วนกลางจำเป็นต้องตอบสนองในแต่ละพื้นที่ด้วย

4.2 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

ควรมีโครงการที่ชักจูงให้คนในชุมชนกลับมาพัฒนาท้องถิ่นในการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็น ชุมชนที่มีความอยู่ดีกินดี อยู่ได้ด้วยตนเอง และมีความยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงในการขาดแคลน ประชากรวัยทำงานของคนในพื้นที่ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่สำคัญในชุมชนบ้านแพะ

4.3 ประเด็นความเสี่ยง 3 ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรลำไยขาดอำนาจต่อรองและถูกพ่อค้าคนกลาง กดราคา

4.3.1. ที่มา

ลำไยเป็นผลไม้ขึ้นชื่อของ จ. ลำพูน เป็นที่ต้องการของตลาดภายในประเทศและตลาด

ต่างประเทศ สามารถส่งออกได้ทั้งในลักษณะลำไยสด ลำไยแช่แข็ง ลำไยกระป๋อง และลำไยอบแห้ง สามารถนำเงินตราเข้าประเทศได้ปีละหลายร้อยล้านบาท และมีแนวโน้มว่าปริมาณและมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งลักษณะเช่นนี้น่าจะทำให้เกษตรกรผู้ปลูกลำไยได้รับผลตอบแทนเป็นที่น่าพอใจ แต่ในความเป็นจริงแล้วเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ไม่สามารถกำหนดราคาขายได้ตามความต้องการ โดยเกษตรกรจะขายลำไยอยู่ 2 แบบ ได้แก่

1. ขายแบบเหมาสวน โดยการตกลงขายเหมาสวนเมื่อลำไยออกช่อดอก โดยส่วนใหญ่พ่อค้าคนกลางจะจ่ายเงินมัดจำไว้ก่อนประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ โดยให้ราคาเหมาเป็นต้น ต้นละ 4000-5000 บาท เมื่อถึงเวลาทางพ่อค้าก็จะส่งคนมาเก็บลำไยเอง ทางเกษตรกรไม่ต้องทำอะไร ซึ่งลักษณะการซื้อขายแบบนี้ทำให้เกิดความเสี่ยงทั้งเกษตรกรและพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อ แต่เกษตรกรจะมีความเสี่ยงมากกว่าถ้าหากปีนั้นลำไยราคาไม่ดี พ่อค้าคนกลางเห็นว่าหากรับซื้อลำไยจากเกษตรกรไปก็จะทำให้ประสบกับปัญหาการขาดทุนได้ พ่อค้าคนกลางก็จะไม่มารับซื้อต่อโดยยอมเสียเงินมัดจำให้แก่เกษตรกรแทน ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับภาระในการหาตลาดสำหรับขายลำไยในสถานะที่ลำไยมีราคาตกต่ำ หรือให้ราคาต่ำกว่าปกติความรุนแรงและผลกระทบ

2. เกษตรกรขายเอง ซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมขายกันมากในปัจจุบัน โดยเกษตรกรอาจจะขายลำไยเองที่สวน หรือมีพ่อค้ามารับซื้อถึงสวน หรือนำไปวางขายที่ตลาด หรือนำไปขายที่จุดรับซื้อของพ่อค้าคนกลาง โดยเกษตรกรอาจจะขายแยกตามเกรดหรือขายคละก็ได้ จากการสังเกตพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ก็นิยมนำไปขายที่จุดรับซื้อของพ่อค้าคนกลาง เพราะมีความสะดวกและขายได้ในปริมาณที่มากกว่าเมื่อเทียบกับวิธีอื่นๆ

ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากพ่อค้าคนกลาง หรือที่เรียกว่า ล้ง โดยพ่อค้าคนกลางจะมาจากบริษัทส่งออกลำไยไปประเทศจีนหรือเป็นตัวแทนของบริษัท ซึ่งบริษัทพ่อค้าคนกลางแต่ละล้งมีสายสัมพันธ์กับตลาดในเมืองจีนเป็นของตนเอง มีตลาดเป็นของตนเองแน่นอน โดยไม่ต้องพึ่งพาหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานใดๆ ของรัฐบาล การที่ล้งมีอำนาจควบคุมตลาดลำไยไว้ได้ ทำให้มีการตกลงกำหนดราคาลำไยล่วงหน้า และกตราคาให้ต่ำกว่าความเป็นจริง ชาวบ้านจึงขาดอำนาจต่อรองและถูกพ่อค้าคนกลางกตราคาลำไย

4.3.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

เกษตรกรขายผลผลิตได้ต่ำกว่าที่ควรจะได้รับ ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการยังชีพ การชำระค่าปุ๋ยและสารเคมีที่เชื่อไว้กับร้านค้าปุ๋ยหรือ ธกส. และในอนาคตอาจจะได้ราคาต่ำลงไปเรื่อยๆ

4.3.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ชาวบ้านบางส่วนมีความพึงพอใจต่อความเป็นอยู่ในปัจจุบันอยู่แล้ว ถึงแม้จะถูกกตราคา แต่ก็ยังเหลือกำไรในแต่ละปี จึงไม่ได้มีความรู้สึกที่ต้องได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้ไม่มีบุคคล หรือสมาชิกในชุมชนเข้ามาแก้ปัญหานี้

2) บทบาทของภาครัฐ

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านยังไม่มี การเข้ามาช่วยเหลือของภาครัฐเรื่องพ่อค้าคนกลาง

หน่วยงานรัฐได้เข้ามาให้ความรู้เรื่องการใส่ปุ๋ย แนวทางการปลูกให้ได้ผลผลิต แต่ชาวบ้านมองว่าเป็นการแนะนำที่ไม่ได้ผล ถึงจะมาบอกแต่ก็จะไม่ทำตาม เพราะทางหน่วยงานไม่ได้มีประสบการณ์เหมือนชาวบ้านที่ทำมาหลายปี และชาวบ้านได้มีการเรียนรู้ในการทำแต่ละปี ซึ่งชาวบ้านคิดว่าเพียงพอแล้วในการปลูกลำไย

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

เนื่องจากชาวบ้านในหมู่บ้านนี้ มีความเป็นอยู่แบบพอเพียง ถึงแม้ว่าจะโดนกดราคาจากพ่อค้าคนกลางแต่ก็ยังเหลือกำไรในการจ่ายค่ายา ค่าปุ๋ย จึงไม่รู้สึกรู้สีกว่าการกดราคาเป็นปัญหาใหญ่มาก และเนื่องจากขาดการรวมกลุ่มเกษตรกรลำไย ทำให้ไม่มีการแชร์ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ชาวบ้านจึงไม่ได้เรียกร้องเรื่องใดกับลำไยเป็นพิเศษ แต่ก็มีบางส่วนต้องการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง แต่ก็ยังไม่มีใครเป็นตัวตั้งตัวตีในการรวมกลุ่ม

4) ข้อเสนอแนะ

- ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยเพื่อสามารถต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้และส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตลำไยด้วย
- ระดับนโยบายของรัฐบาลเองก็ต้องเอื้ออำนวย และมีการรับฟังข้อมูลจากคนที่อยู่ในพื้นที่จริง ๆ ด้วย ไม่เช่นนั้นมาตรการของรัฐที่ออกมาก็ไม่ตรงกับการแก้ไขปัญหาที่แท้จริง
- ภาครัฐมีการประกันราคาผลผลิตลำไย เพื่อป้องกันการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง
- ควรมีการกระจายจุดรับซื้อผลผลิตให้เพียงพอ และขยายตลาดเพื่อการส่งออกลำไยให้มากขึ้น
- สนับสนุนและส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนสารเคมี
- ทางภาครัฐอาจสร้างห้องเย็นชุมชน เพื่อช่วยยืดอายุการเก็บลำไยเกษตรกร ทำให้เกษตรกรไม่ต้องรีบขายเนื่องจากผลผลิตจะเน่าเสีย เมื่อไม่รีบขายก็จะมีอำนาจต่อรองในการขายมากขึ้น

5. จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนา

5.1 ประเด็นจุดแข็งที่ 1 ชุมชนเข้มแข็ง

5.1.1. ที่มา

ชุมชนบ้านแพะ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ เป็นจุดที่ชาวไทยลื้อกลุ่มแรกนำโดยพ่อหนานปัญญา ที่อพยพจากพื้นที่ 12 ปันนา ประเทศจีน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเมื่อ 400 ปีที่แล้ว ซึ่งเป็นต้นตระกูล

ปัญญาใหญ่ กลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีเครือข่ายขนาดใหญ่ สมาชิกในชุมชนจึงรู้จักและสนิทสนมกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

5.1.2. จุดเด่น

ชุมชนบ้านแพะ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ มีนายเกษม ปัญญาใหญ่ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน เป็นผู้นำทางความคิด และมีแม่หลวงคอยสนับสนุน สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้นำ โดยผู้นำเป็นคนกำหนดทิศทาง นโยบาย การพัฒนาชุมชน กฎเกณฑ์ และการจัดการภายในชุมชน ซึ่งส่งผลให้สมาชิกในหมู่บ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนร่วมกัน มีความเต็มใจและให้ความร่วมมืออย่างสูงในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดการขยะร่วมกันทั้งชุมชน การเป็นชุมชนปลอดยาเสพติด และการออมเงิน

5.1.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

ประชาชนภายในชุมชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการขับเคลื่อนชุมชน โครงการพัฒนาชุมชน และกิจกรรมอื่น ๆ ให้ความเคารพ นับถือ และปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้นำตัดสินใจ มีการจัดทำประชาคมมีพื้นที่ให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้สมาชิกของชุมชนยังช่วยกันกระตุ้นให้สมาชิกคนอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐส่งเสริมภาพลักษณ์ผู้นำที่มีความเข้มแข็งของผู้ใหญ่บ้านด้วยการมอบรางวัลแหวนทองคำ แก่ผู้ใหญ่บ้านเกษม ปัญญาใหญ่ และสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชน รวมถึงมีเงินงบประมาณสนับสนุนให้แก่ชุมชนบ้านแพะที่เป็นชุมชนต้นแบบ

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

สมาชิกในชุมชนมีความพึงพอใจในตัวผู้นำ แต่ยังคงต้องการคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนรวมในการขับเคลื่อนชุมชน

4) ข้อเสนอแนะ

สมาชิกในชุมชนควรปลูกฝังคนรุ่นใหม่ให้ดำรงความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อที่จะสามารถขับเคลื่อนชุมชนให้พัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน นำพาชุมชนก้าวไปข้างหน้าท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยคงยังรักษาอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของชุมชน คงความเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง และแหล่งท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ ซึ่งในอนาคตจะมีการสร้างท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่แห่งที่ 2 ใกล้กับชุมชน

รูปที่ 2.4 กิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านแพะ

5.2 ประเด็นจุดแข็งที่ 2 อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ที่สืบทอดมากกว่า 400 ปี

5.2.1. ที่มา

อำเภอบ้านธิ เป็นพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ไทยอง และ ไทยวนอพยพจากพื้นที่ 12 ปันนา ในประเทศจีนมาตั้งรกรากตั้งแต่ 400 ปีที่แล้ว โดยในพื้นที่ชุมชนบ้านแพะ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้ออาศัยอยู่

5.2.2. จุดเด่น

ประชาชนในชุมชนบ้านแพะ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ มีการรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรมของชาวไทลื้อ และถ่ายทอดสู่ทายาทรุ่นต่อไป รวมถึงมีการเชื่อมโยงเครือข่ายชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ต่างชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านธิในการดำรงรักษาอัตลักษณ์และประเพณีที่มีประวัติมาอย่างยาวนานไว้

5.2.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

ประชาชนในชุมชนมีการทำงานร่วมกันและเชื่อมโยงไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมในการเผยแพร่ไปสู่สาธารณะ ให้คนนอกได้รับทราบ รับรู้ถึงอัตลักษณ์ รวมถึงเทศบาลมีการจัดสอนการฟ้อนไทลื้อโดยไม่มีค่าใช้จ่ายให้กับผู้ที่สนใจ

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ประชาชนในชุมชนต้องการให้มีการสืบสานและส่งต่ออัตลักษณ์ให้คงอยู่อย่างยาวนาน

4) ข้อเสนอแนะ

สมาชิกในชุมชนควรมีการพัฒนาทักษะให้เข้ากับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และชุมชนควรร่วมกับหน่วยงานของรัฐเช่น พาณิชยจังหวัด ศูนย์ส่งเสริมศิลปะชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) ในการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านบ้านแพะให้เข้ากับยุคสมัย เพิ่มมูลค่าของสินค้าเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน และหาตลาด รวมถึงสร้างคนรุ่นใหม่ที่จะเข้าสืบต่ออัตลักษณ์ วัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

รูปที่ 2.5 กิจกรรมทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านแพะ

5.3 ประเด็นจุดแข็งที่ 3 สาธารณูปโภคมีเพียงพอต่อความต้องการในการดำรงชีพ

5.3.1. ที่มา

หมู่บ้านแพะเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ซึ่งมีสาธารณูปโภคพื้นฐานเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้านในชุมชน

5.3.2. จุดเด่น

มีสาธารณูปโภคที่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในหมู่บ้าน เช่น ไฟฟ้าในครัวเรือน น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค สัญญาณอินเทอร์เน็ตเข้าถึง

5.3.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น น้ำ ไฟฟ้า ระบบประปา ถนน เป็นต้น

2) บทบาทของภาครัฐ

สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น น้ำ ไฟฟ้า ระบบประปา ถนน เป็นต้น

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ประชาชนในชุมชนต้องการให้มีการขยายถนนเป็นสองเลนเพื่อให้รถยนต์สวนกันได้

4) ข้อเสนอแนะ

ประชาชนในชุมชนและภาครัฐควรทำงานร่วมกันเพื่อดูแลรักษาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้อยู่ในสภาพที่ดี ไม่เสื่อมโทรม โดยภาครัฐควรสำรวจความต้องการของประชาชนในเรื่องดังกล่าว

รูปที่ 2.6 อ่างเก็บน้ำบ้านอิ

ภาคผนวก 3

ผลการปฏิบัติราชการ กรณีศึกษาหมู่บ้านดอนหลวง ชุมชนหัตถกรรมผ้าฝ้าย ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1. ประวัติความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1.1 ที่ตั้งและลักษณะทางภูมิประเทศ

อำเภอป่าซาง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดลำพูน ระยะทางห่างจากจังหวัดลำพูน ประมาณ 11 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 670 กิโลเมตร ตามถนนพหลโยธิน ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 106 หรือถนนลำพูน-ลี้ มีพื้นที่ทั้งสิ้น 282.66 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 187,437.50 ไร่ สภาพเป็นพื้นที่ป่าเขาร้อยละ 34.29 พื้นที่อยู่อาศัยร้อยละ 15.71 และพื้นที่เกษตรกรรมร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมด และอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ 400 เมตร

อาณาเขตการติดต่อของอำเภอป่าซาง

- ทิศเหนือ ติดกับพื้นที่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน
- ทิศใต้ ติดกับพื้นที่อำเภอบ้านโฮ่งและอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
- ทิศตะวันออก ติดกับพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
- ทิศตะวันตก ติดกับพื้นที่อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน และอำเภอ ดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ในอำเภอป่าซางเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีภูเขาเตี้ย ๆ กระจายอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอ บริเวณเขตตำบลนครเจดีย์และตำบลมะกอก มีแม่น้ำสายหลักที่สำคัญไหลผ่าน 3 สาย คือ แม่น้ำปิง ไหลผ่านทางทิศตะวันตกจากทิศเหนือสู่ทิศใต้และเป็นเส้นแบ่งเขตแดนจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดลำพูน แม่น้ำกว๊างไหลผ่านทางทิศเหนือจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกไหลสู่ลำน้ำปิงและเป็นเส้นแบ่งเขตแดนอำเภอเมืองลำพูนกับอำเภอป่าซาง และแม่น้ำทาไหลผ่านด้านทิศตะวันออกจากทิศใต้ไปทิศเหนือลงสู่แม่น้ำ กว๊างและเป็นเส้นแบ่งเขตแดนอำเภอเมืองลำพูนกับอำเภอป่าซาง

อำเภอป่าซางเป็นอำเภอชั้นสอง แบ่งการปกครองออกเป็น 9 ตำบล 90 หมู่บ้าน มีเทศบาลตำบล 4 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลป่าซาง เทศบาลตำบลม่วงน้อย เทศบาลตำบลแม่แรง และเทศบาลตำบลมะกอก และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน องค์การบริหาร ส่วนตำบลท่าตุ้ม องค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์ และองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำดิบ

บ้านดอนหลวงตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 7 ในเทศบาลตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นหนึ่งในหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดลำพูน ตำบลแม่แรงมีขนาดพื้นที่ 16.19 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านกองงาม หมู่ที่ 2 บ้านแม่แรง หมู่ที่ 3 บ้านต้นผึ้ง หมู่ที่ 4 บ้านดอนตอง หมู่ที่ 5 บ้านหนองเงือก หมู่ที่ 6 บ้านป่าข่า หมู่ที่ 7 บ้านดอนหลวง หมู่ที่ 8 บ้านป่าเบาะ หมู่ที่ 9 บ้านดอนน้อย หมู่ที่ 10 บ้านป่าบุก และหมู่ที่ 11 บ้านสันกอดู่

อาณาเขตการติดต่อของตำบลแม่แรง

- ทิศเหนือ ติดกับตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ทิศใต้ ติดกับตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ทิศตะวันออก ติดกับตำบลป่าซางและตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ทิศตะวันตก ติดกับตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ตารางที่ 3.1 : การปกครองระดับตำบลในอำเภอป่าซาง

ที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	หมายเหตุ
1	ปากบ่อง	5	3.66	อยู่ในเขตเทศบาลตำบลป่าซาง ทุกหมู่บ้าน
2	ป่าซาง	5	12.17	อยู่ในเขตเทศบาลตำบลป่าซาง ทุกหมู่บ้าน
3	แม่แรง	11	15.00	อยู่ในเขตเทศบาลตำบลแม่แรง ทุกหมู่บ้าน
4	ม่วงน้อย	8	9.20	อยู่ในเขตเทศบาลตำบลม่วงน้อย ทุกหมู่บ้าน
5	มะกอก	9	47.83	อยู่ในเขตเทศบาลตำบลมะกอก ทุกหมู่บ้าน
6	บ้านเรื่อน	8	6.92	อยู่ในเขต อบต.บ้านเรื่อน ทุกหมู่บ้าน
7	ท่าตุ้ม	14	13.56	อยู่ในเขต อบต.ท่าตุ้ม ทุกหมู่บ้าน
8	น้ำดิบ	17	55.32	อยู่ในเขต อบต.น้ำดิบ ทุกหมู่บ้าน
9	นครเจดีย์	13	119.00	อยู่ในเขต อบต.นครเจดีย์ ทุกหมู่บ้าน
รวม	9 ตำบล	90 หมู่บ้าน	282.66 ตร. กม.	

รูปที่ 3.1 : การปกครองระดับตำบลในอำเภอป่าซาง

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลแม่แรงมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตร สภาพดินเป็นดินร่วนและดินเหนียวปนทราย แต่ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน น้ำที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค และการเกษตร คือ น้ำบาดาลเพียงแหล่งเดียว เนื่องจากมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ในเขตร้อนค่อนข้างไปทางเขตอากาศอบอุ่น ในฤดูหนาวจึงมีอากาศเย็น แต่เนื่องจากอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินห่างไกลจากทะเลจึงมีฤดูแล้งที่ยาวนานและอากาศจะร้อนถึงร้อนจัดในฤดูร้อน มีสภาพภูมิอากาศแตกต่างกันอย่างเด่นชัด 3 ช่วง คือช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคมมีอากาศร้อน และร้อนมากในเดือนเมษายน ช่วงเดือนมิถุนายนถึงตุลาคมมีฝนตกชุก อากาศเย็นไม่ร้อนและไม่หนาวมากนัก และช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์มีอากาศหนาวเย็น สภาพทางภูมิอากาศจะแบ่งออกเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงกลางเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งในช่วงฤดูหนาวและฤดูร้อนนั้นจะนับเป็นช่วงฤดูแล้ง ที่มีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 7 เดือน

1.2 ประวัติความเป็นมา

ป่าซาง¹ เป็นเมืองเก่า ผู้คนที่พำนักอาศัยมีเชื้อสายไทยอง (ไท-ยอง) ที่พญากาวิละโปรดให้เจ้าศรีบุญมาอุปราชทำการอพยพมาจากสิบสองปันนา เนื่องจากภาวะสงคราม ทำให้ลำพูนเหลือประชาชนอาศัยอยู่จำนวนน้อย แรกเริ่มนั้น ชาวองจะตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบลุ่มซึ่งแม่น้ำทา แม่น้ำกวง และแม่น้ำปิงไหลมาบรรจบกันในเขตอำเภอป่าซาง คือ “สบทา” ในบริเวณแถบนี้ นอกจากจะเป็นแหล่งเสบียงอาหารอันอุดมสมบูรณ์แล้ว ยังเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญระหว่างเชียงใหม่ ลำพูน และหัวเมืองต่าง ๆ อีกด้วย ชาวองมีนิสัยรักสันโดษ มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า และดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมการทอผ้าฝ้ายอันลือชื่อ ป่าซางจึงเป็นถิ่นทำผ้าฝ้ายทอมือที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในภาคเหนือ

การทอผ้าของชาวองที่ป่าซางในอดีตจึงมีความเรียบง่าย ไม่มีลวดลายที่สลับซับซ้อน เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ จนกระทั่งพระชายาเจ้าดารารัศมีถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าไหมยกดอกที่เรียนรู้มาจากภาคกลางให้แก่เจ้าหญิงส่วนบุญ พระชายาเจ้าจักรคำขจรศักดิ์และเจ้าหญิงลำเจียก ธิดาในเจ้าจักรคำขจรศักดิ์ให้เริ่มทำภายในคุ้มก่อน ต่อมาการทอผ้าไหมยกดอกจึงเริ่มแพร่หลายสู่สาธารณชน ชุมชนทางป่าซางจึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทอผ้าให้มีความวิจิตรมากขึ้น

เมื่อเวลาผ่านไปความเจริญเข้ามาในป่าซางมากขึ้น กลุ่มชาวองแถบป่าซางอาศัยประสบการณ์จากการติดต่อค้าขายในเส้นทางการค้าทางน้ำกับกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่มาจากกรุงเทพฯ ปากน้ำโพ เมืองระแหง และเส้นทางการค้าทางบกกับกลุ่มพ่อค้าไทยใหญ่ พ่อค้าจีนฮ่อที่มาจากเมืองทางตอนบน ทำให้สามารถสะสมทุนจนพัฒนาไปสู่การเป็นเจ้าของกิจการการค้าได้ โดยเฉพาะการผลิตและการค้าผ้า เช่น ตระกูลนนทขว้าง ตระกูลอุณจะนำ และตระกูลอังกสิทธิ์ ตระกูลเหล่านี้เข้ามารับซื้อผ้าที่ชาวบ้านทอถึงในหมู่บ้านแทบทุกที่ในป่าซาง ไม่ว่าจะเป็นบ้านหนองเงือก บ้านดอน บ้านกองงาม ฯลฯ เพื่อนำไปขายริมถนนพหลโยธินในเขตเมืองป่าซาง ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2497 เชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ กับเชียงใหม่ ตัดผ่านอำเภอเถิน ลี้ บ้านโฮ้ง ป่าซาง

¹ คำว่า “ป่าซาง” ตามคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่าเป็นบริเวณที่อุดมไปด้วย “ดงไม้ซาง” (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) จึงเรียกว่า “ป่าซาง” ตามนามของต้นไม้ในบริเวณนั้น

และเมืองลำพูน ทำให้เศรษฐกิจป่าซางเติบโตสูงสุด เกิดศูนย์การค้าทางบก และกลายเป็นจุดแวะพักระหว่าง เชียงใหม่ถึงกรุงเทพฯ ซึ่งการเป็นศูนย์กลางดังกล่าวสนับสนุนการขายสินค้าของชาวบ้าน โดยเฉพาะสินค้าพื้นเมืองอย่างผ้าฝ้ายทอมือซึ่งมีเป็นจำนวนมาก

ในช่วงปี พ.ศ. 2495–2520 เศรษฐกิจของป่าซางเจริญเติบโตสูงสุด มีการค้าขายในรูปแบบห้างร้าน ตามถนนในเขตตัวเมืองป่าซาง บนถนนทั้งสองฟากฝั่งจะละลานตาไปด้วยร้านค้าขายผ้าทอมือของชาวยอง เต็มไปด้วยรถทัวร์ที่มาจากซื้อสินค้าและของฝากอีกเป็นจำนวนมาก การที่ป่าซางในอดีตเป็นแหล่งพักของ นักเดินทาง ประกอบกับการมีร้านค้าของฝากและของที่ระลึกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผ้าฝ้ายทอมือและ มีการจัดประกวดสาวงามลำพูนขึ้น จึงนำเอาสาวงามที่ได้รับรางวัลมาเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ให้กับร้านค้า ในป่าซาง รวมไปถึงโรงแรม ร้านอาหาร เมื่อใครก็ตามที่เข้าแวะพักหรือเที่ยวชมตลาดป่าซาง ก็ย่อมจะได้เห็น บรรดาสาวงามป่าซางที่ประชาสัมพันธ์แต่ละร้าน ความงามของสาวป่าซางโด่งดังและเป็นที่ยอมรับเริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2478 ที่ร้านทอผ้าชื่อดัง “นันทขว้าง” ทำการส่งสาวงามเข้าประกวดนางสาวลำพูน และเมื่อปี พ.ศ. 2497 “นางสาวสุธีรา ศรีสมบูรณ์” สาวป่าซางได้รับเลือกให้เป็นนางสาวไทย ยิ่งทำให้ความงามของ สาวป่าซางเป็นที่โจษจันและมีชื่อเสียง ไม่เพียงเท่านั้น “คุณสุรพล สมบัติเจริญ” ได้มาเที่ยวชมป่าซาง และ ประพันธ์เพลงถึงเสน่ห์ป่าซาง โดยเฉพาะสาวงาม

ในปี พ.ศ. 2520 เมื่อการพัฒนาทางหลวงสาย 11 จากจังหวัดลำปางไปเชียงใหม่หรือซูเปอร์ไฮเวย์ เสร็จสิ้น ทำให้การคมนาคมระหว่างกรุงเทพฯ – เชียงใหม่ เปลี่ยนไปใช้ถนนสาย 11 แทน ทำให้รถที่เคยวิ่ง ผ่านและแวะที่ป่าซางไม่ได้ผ่านตัวเมืองป่าซางหรือถนนหมายเลข 106 อีกต่อไป ทำให้เศรษฐกิจของชุมชน ป่าซางเริ่มซบเซาลง รวมถึงกิจกรรมการทอผ้าที่น้อยลง ส่งผลต่อบรรดาสาวงามที่อยู่ตามร้านค้าต่าง ๆ ที่ต้อง ออกจากป่าซางไปหาอาชีพใหม่เลี้ยงปากท้อง ถึงแม้ว่าชื่อเสียงในการเป็นแหล่งทอผ้าฝ้ายชื่อดังของป่าซางจะ เริ่มลดลง แต่ยังมีได้สูญหายไปตามกาลเวลา เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนสถานที่จากที่มีการค้าขายผ้าฝ้ายทอมือ บริเวณถนนป่าซางเป็นการก่อตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายขึ้นในชุมชนบ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง แทน นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในปัจจุบันนอกจากทอขายเป็นผืนขนาดใหญ่แล้ว ยังประดิษฐ์เป็นของใช้ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น กระเป๋า เสื้อผ้า รองเท้า ผ้าคลุม หมวก เป็นต้น

สำหรับประวัติศาสตร์ของบ้านดอนหลวงนั้น เดิมชื่อหมู่บ้านกอดอน เป็นชุมชนของชาวยองเก่าแก่ที่มี หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่า 200 ปี มีความโดดเด่นในด้านการทอผ้าฝ้ายด้วยมือที่อยู่คู่วิถีชีวิต ของคนในชุมชนมาอย่างยาวนาน หมู่บ้านกอดอนถูกระบุว่าก่อตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2352 ในรัชสมัยของ พระเจ้ากาวิละ ซึ่งได้กวาดต้อนชาวยองที่มีพื้นเพเดิมเป็นคนมอญจากเมืองเชียงรุ่งของแคว้นสิบสองปันนา ในประเทศจีนตอนใต้ที่ค้าวัวค้าควายมาก่อนให้มาตั้งบ้านเรือนเพื่อ “เก็บหอมตอมไพร” กอบกู้เมืองเชียงใหม่ คืนจากพม่า ต่อมาเมื่อผู้อพยพมาสมทบเพิ่มเติม ชุมชนจึงขยายตัว เป็นผลให้มีการย้ายที่อยู่และมาตั้งบ้านเรือน ณ ที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบันซึ่งเป็นที่ดอน จึงเปลี่ยนชื่อเรียกหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านดอนหลวง”

วิถีชีวิตของคนยองในบ้านดอนหลวงสมัยก่อนจะทำไร่ทำนา เลี้ยงวัวควาย และเมื่อว่างจากงานหลัก หญิงสาวมักจะทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน โดยคนเมืองยองจะเรียกการทอผ้าว่า “ตำหูก” แต่ละบ้านจะทอผ้า จากฝ้ายที่ปลูกเอง แล้วนำมาผ่านกระบวนการปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย จากนั้นย้อมสีเส้นด้ายด้วยวัสดุจาก

ธรรมชาติที่ไม่เป็นอันตราย จากนั้นจึงนำมาขึ้นกึ่งที่มีอยู่ใต้ถุนบ้านแทบจะทุกหลังคาเรือน เพื่อทำการถักทอเป็นผ้าผืนตามขนาดที่ต้องการ โดยผ้าที่นิยมทอกันในสมัยนั้นจะเป็นผ้าสีพื้น จากนั้นนำมาตัดเย็บเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและของใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิ ผ้าห่ม ผ้ามาบน ผ้าปูโต๊ะ ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน เป็นต้น ในสมัยก่อนเด็กผู้หญิงในหมู่บ้านจะทอผ้าด้วยมือกันเป็นแทบทุกคน การทอผ้าด้วยมือจึงถือได้ว่าเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาและเป็นกิจกรรมที่ผูกพันกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านดอนหลวงมาเป็นเวลานานนับร้อย ๆ ปี

เมื่อความเจริญเริ่มแผ่ขยายเข้ามาสู่ตัวอำเภอป่าซาง ผ่านถนนหลวงที่ตัดผ่านเมืองป่าซางเพื่อไปยังเชียงใหม่ การทอผ้าด้วยมือของชุมชนบ้านดอนหลวงจึงมิได้จำกัดอยู่แต่เพียงการทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันอีกต่อไป แต่กลายเป็นอาชีพเพื่อเลี้ยงปากท้องแทนการทำอะไรทำนาแบบเดิม การก่อตั้งขึ้นของโรงงานทอผ้าในตัวอำเภอมืองป่าซางทำให้ช่างทอผ้าจากบ้านดอนหลวงหลาย ๆ คนถูกดึงตัวออกไปทำงานยังโรงงานทอผ้าทำหน้าที่เพื่อคิดค้นลวดลายใหม่ ๆ และยกลวดลายจากแบบลายใบกระดาศของเจ้าของโรงงานให้ลงสู่ผืนผ้า เมื่อสั่งสมความรู้และประสบการณ์จนเชี่ยวชาญจึงได้กลับมาพัฒนาการทอผ้าให้ก้าวไกลออกไปอีกชั้น ดังนั้นการทอผ้าฝ้ายด้วยมือของชุมชนบ้านดอนหลวงจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง บ้านดอนหลวงต่อมาได้กลายเป็นแหล่งทอผ้าฝ้ายที่มีชื่อเสียงแทนอำเภอมืองป่าซาง เนื่องมาจากการตัดถนนทางหลวงสาย 11 จากจังหวัดลำปางไปเชียงใหม่ ที่ทำให้เศรษฐกิจในตัวเมืองป่าซางเริ่มซบเซาลง ร้านค้าที่เคยอยู่ริมถนนปิดตัวลงตาม ๆ กัน ช่างทอผ้าจากบ้านดอนหลวงที่เคยทำงานในตัวเมืองจึงหันกลับมาประกอบอาชีพในชุมชนบ้านเกิดที่ดอนหลวงแทน

ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เครือข่ายกลุ่มทอผ้าหัตถกรรมพื้นบ้านหลังเดิมสร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2532 โดยได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ (ก.น.ช.) ซึ่งนำงบประมาณส่วนหนึ่งมาสร้างศาลาประชาธิปไตยในพื้นที่ของวัดดอนหลวงและได้จัดพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นศูนย์หัตถกรรม ต่อมาอาคารหลังดังกล่าวทรุดโทรมลง ชาวบ้านจึงประชุมปรึกษาหารือและได้สร้างอาคารศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ผ้าทอขึ้นใหม่บนพื้นที่เดิมเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2541 โดยได้รับงบประมาณจากโครงการมियाซาวา ซึ่งอาคารนี้มีใช้เพื่อเป็นสถานที่รวบรวมสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มเครือข่ายทอผ้าบ้านดอนหลวงและเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการฝึกอบรมสมาชิกเกี่ยวกับการทอผ้า การย้อมสีผ้า รวมทั้งกระทั่งการออกแบบผลิตภัณฑ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 บ้านดอนหลวงได้รับรางวัลหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น จึงมีการขยายกลุ่มโดยการเปิดรับสมาชิกเพิ่ม เพื่อขยายความร่วมมืออนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายให้คงอยู่ต่อไป

รูปที่ 3.2 : ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายกลุ่มทอผ้าหัตถกรรมพื้นบ้านในปัจจุบัน

ในปัจจุบันการทอผ้าฝ้ายของชาวบ้านดอนหลวงมีการพัฒนาไปทั้งรูปแบบ สี สัน และลวดลายให้มีความทันสมัย ตอบสนองต่อความต้องการและลักษณะการใช้งานของผู้บริโภคมากขึ้น กลายเป็นสินค้าหัตถกรรมจากผ้าฝ้ายในหลากหลายรูปแบบ เช่น เสื้อผ้า ผ้าคลุมไหล่ ปกอกหมอน ผ้า màn ผ้าปูโต๊ะ ผ้าปูเตียง เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายออกจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ กิจกรรมการผลิตผ้าฝ้ายในชุมชนบ้านดอนหลวงมีการพัฒนาจากการขายปลีกไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนมากขึ้น มีการรับจ้างผลิตสินค้าจากผ้าฝ้ายตามความต้องการของผู้ประกอบการต่าง ๆ มากขึ้นตามลำดับ เป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกทางหนึ่ง หมู่บ้านดอนหลวงนับเป็นแหล่งผลิตสินค้าจากผ้าฝ้ายทอมือที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย เทศบาลตำบลแม่แรงริเริ่มให้มีการจัดงาน “แต่งสีอวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง” ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2546 ซึ่งกลายมาเป็นงานแสดงสินค้าประจำปีของหมู่บ้าน ระยะเวลาการจัดงานครั้งละ 5 วัน นับจากวันศุกร์แรกของเดือนเมษายนของทุกปี นอกจากนี้ หมู่บ้านดอนหลวงยังได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเป็นหนึ่งในตลาดต้องชม ภายใต้ชื่อ “ถนนสายหัตถกรรม วัฒนธรรมพื้นบ้าน”

รูปที่ 3.3 : บรรยากาศของหมู่บ้านดอนหลวงในปัจจุบัน

2. แผนที่เชิงกายภาพของหมู่บ้าน Map

หมู่บ้านดอนหลวงมีทางเข้าหลักสองทางและมีป้ายทางเข้าหมู่บ้านบอกไว้อย่างชัดเจน มีวัดดอนหลวงเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน โดยรอบบริเวณวัดจะประกอบด้วยศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายกลุ่มทอผ้าหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้การทอผ้าของหมู่บ้าน ศาลาประชุมชมรมประจำหมู่บ้าน และร้านค้าต่าง ๆ รวมไปถึงจุดถ่ายภาพ (จุด Check-in) และจุดให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว (Information Centre) ส่วนในบริเวณที่อยู่ห่างออกไปจากศูนย์กลางของชุมชนจะเป็นแหล่งผลิตสินค้าหลักของหมู่บ้าน โรงทอผ้า โรงย้อมผ้า ทำร่ม ทำกระบายจากกะลา สวนลำไย และที่พักแบบโฮมสเตย์ สำหรับพื้นที่ในชุมชนทั้งหมดจะแบ่งออกเป็นพื้นที่สวนลำไย ไร่ละ 50 และพื้นที่อยู่อาศัยและร้านค้ารวมกันอีกร้อยละ 50

รูปที่ 3.4 : แผนที่ภายในหมู่บ้านดอนหลวง

3. ข้อมูลพื้นฐาน

3.1 ภูมิสังคม

3.1.1. ประชากร

ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นคนที่พื้นเมืองเดิมที่มีเชื้อสายยอง ซึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่มัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ปัจจุบันมีผู้อยู่อาศัยที่อพยพมาจากภาคอื่น ๆ และคนเชื้อสายจีนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภาษาของเอาไว้อย่างดี การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยมักจะหนาแน่นตามเส้นทางคมนาคมที่สำคัญและบริเวณริมน้ำสายต่าง ๆ โดยเฉพาะตำบลป่าซาง ปากบ่อง บ้านเรือน ม่วงน้อย ฯลฯ อำเภอป่าซางประกอบด้วยครัวเรือนทั้งหมด 12,320 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 39,539 คน เป็นชาย 19,130 คน หญิง 20,409 คน ประชากรในตำบลแม่แรงมีทั้งสิ้น 7,343 คน เป็นชาย 3,540 คน หญิง 3,803 คน และมีความหนาแน่นเฉลี่ย 453.52 คนต่อตารางกิโลเมตร

หมู่บ้านดอนหลวงประกอบด้วยครัวเรือนจำนวน 337 หลังคาเรือน มีประชาชนที่อาศัยอยู่ 798 คน แบ่งเป็นชาย 391 คน หญิง 407 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 25 จากประชากรทั้งหมดในหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่าสังคมของชาวบ้านดอนหลวงเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว (Absolute Aged Society) ข้อมูลจากงานทะเบียนราษฎร สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลตำบลแม่แรง ณ เดือน กันยายน พ.ศ. 2561 สัดส่วนของผู้สูงอายุในหมู่บ้านกว่า 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อการสืบทอดทักษะและอาชีพหัตถกรรมที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวยองมาช้านาน

3.1.2. วิถีชีวิต

คนในชุมชนบ้านดอนหลวงมีวิถีชีวิตแบบผสมผสานระหว่างเกษตรกรรม (คนปลูกและคนรับจ้าง) หัตถกรรม (คนผลิตและคนรับจ้าง) และการรับจ้างทั่วไป เช่น การรับจ้างปอกหอม ปอกกระเทียม ก่อสร้าง ค้าขาย เป็นต้น ทศนคติของคนในชุมชนมักกลัวความเสี่ยง ไม่นิยมลงทุน มีความพอใจกับการรับจ้างมากกว่าการเป็นเจ้าของกิจการด้วยตัวเอง คนในชุมชนส่วนใหญ่มีรายรับมากกว่า 1 ช่องทาง มีความมั่นคงทางรายได้ค่อนข้างมากในระยะสั้น หากแต่มีความเสี่ยงจากราคาลำไยที่ไม่แน่นอนและเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่ซบเซา อันเนื่องมาจากการแข่งขันของสินค้าที่มีลักษณะใกล้เคียงกันจากแหล่งผลิตอื่นและภาวะเศรษฐกิจภาพรวมของประเทศที่กำลังหดตัว

3.1.3. ศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านในชุมชนบ้านดอนหลวงเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ และมีเพียง 2 คน เท่านั้นที่นับถือศาสนาคริสต์ เป็นสามีชาวต่างชาติที่แต่งงานกับคนในชุมชน วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านจะมีความผูกพันกับวัดดอนหลวงอย่างลึกซึ้ง มีกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น การสงฆ์พระพุทธรูป รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในเทศกาลสงกรานต์ การก่อเจดีย์ทรายในวันลอยกระทง เป็นต้น นอกจากนี้

ชาวบ้านยังมีความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของ “พ่อบ้าน” ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ปกป้องรักษา คุ้มครอง และอำนวยชัยแก่คนในหมู่บ้านให้อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข เปรียบเสมือน “พ่อหลวง” หรือผู้ใหญ่บ้านในอีกภาคหนึ่ง คนในชุมชนบ้านดอนหลวงนิยมสักการะพ่อบ้าน เพื่อบอกกล่าวและขอพรเมื่อมีกิจกรรมสำคัญของหมู่บ้าน เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความราบรื่นและประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ หรือเมื่อมีคนในหมู่บ้านจะเดินทางออกจากหมู่บ้านไปทำงานหรือไปเรียนที่ต่างถิ่น ก็มักจะมาบอกกล่าวพ่อบ้านก่อน และขอให้ช่วยอำนวยชัยให้สิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี นอกจากนี้ คนในชุมชนยังมีความเชื่อเรื่อง “การลงขอน” ซึ่งเป็นพิธีกรรมเพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างคนเป็นและคนตาย ผ่านทางม้าทรง เพื่อให้ผู้ที่เสียชีวิตไปอย่างกะทันหันหรือตายโหงได้มีโอกาสได้สิ่งเสียและรำลากับญาติพี่น้อง

3.1.4. วัฒนธรรมและประเพณี

หมู่บ้านดอนหลวงมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญหลายอย่าง ซึ่งสามารถเรียงลำดับตามปฏิทินกิจกรรมของชุมชนได้ดังนี้ เดือนเมษายน เทศกาลสงกรานต์อำเภอป่าซาง ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ซึ่งหมู่บ้านดอนหลวงได้ส่งคนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับทางอำเภอป่าซาง เดือนพฤษภาคม ประเพณีสงกรานต์หรือบุญของจังหวัดลำพูน ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของคนจังหวัดลำพูนและสถานที่ใกล้เคียง ทางหมู่บ้านก็ได้ส่งคนในชุมชนเข้าไปร่วมกิจกรรมด้วยเช่นกัน เดือนมิถุนายนมีการทำบุญใจบ้าน ซึ่งใจบ้านหมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้าน เป็นประเพณีสืบทอดมาของชาวไทลื้อ เดือนสิงหาคมของทุก ๆ ปีจะมีประเพณีตานก๋วยสลาก คือ ประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลที่แสดงความระลึกถึงบรรพบุรุษญาติมิตรที่ล่วงลับของชาวล้านนา ในภาษากลาง คำว่า ตานก๋วยสลาก หมายถึง สลากภัต แต่ในปีนี้มีพิธีผ้าป่าดาราเพิ่มเข้ามา ซึ่งก็คือ การเชิญดาราและคนมีชื่อเสียงมาร่วมงานผ้าป่าเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาทำบุญกันมากขึ้น ในเดือนพฤศจิกายนจะมีงานประเพณีลอยกระทงประจำหมู่บ้าน ซึ่งภายในงานก็จะมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การประกวดนางนพมาศ การประกวดเจดีย์ทราย การประกวดลอยกระทง การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เป็นต้น และเดือนธันวาคม มีงานกีฬาสี่ชุมชนสัมพันธ์ซึ่งจะจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนวัดบ้านดอน เพื่อหารายได้ในการจัดจ้างครูอัตราจ้างให้แก่โรงเรียนวัดบ้านดอน

เทศกาล	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
เทศกาลสงกรานต์ อำเภอป่าซาง												
เทศกาลแต่งสี อดตาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง												
งานประเพณีสงกรานต์หรือบุญ												
งานทำบุญใจบ้าน บ้านดอนหลวง												
งานประเพณีตานก๋วยสลาก												
งานทอดผ้าป่า												
ประเพณีลอยกระทง บ้านดอนหลวง												
งานกีฬาสี่ชุมชนสัมพันธ์ร่วมกับ ร.ร. วัดบ้านดอน												

รูปที่ 3.5 : ปฏิทินประเพณีและกิจกรรมในหมู่บ้านดอนหลวง

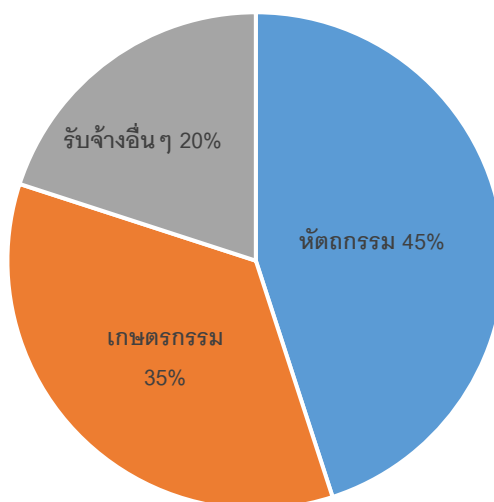

รูปที่ 3.6 : ประเพณีทำบุญไ้บ้านของบ้านดอนหลวง

3.2 เศรษฐกิจ

3.2.1. ภาพรวมเศรษฐกิจชุมชน

คนในชุมชนบ้านดอนหลวงประกอบอาชีพแบบผสมผสาน ทั้งหัตถกรรม เกษตรกรรม และการรับจ้างอื่น ๆ โดยสามารถแบ่งสัดส่วนรายได้ของคนในหมู่บ้านที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว ออกเป็นรายได้จากการทำหัตถกรรม ร้อยละ 45 ทั้งจากการเป็นผู้ผลิตและผู้รับจ้างแรงงานทอผ้าและเย็บผ้า รายได้จากทำการเกษตร ร้อยละ 35 และรายได้จากการรับจ้างอื่น ๆ ร้อยละ 20

รูปที่ 3.7 : สัดส่วนรายได้ของคนในหมู่บ้านดอนหลวง

3.2.2. เกษตรกรรม

ชาวบ้านดอนหลวงนิยมปลูกลำไย พันธุ์อีตอ เป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน สวนลำไยมักจะอยู่ในละแวกบ้านที่อยู่อาศัยของครัวเรือน ไม่ไกลจากแหล่งชุมชน และถึงแม้จะมีพื้นที่เพียงไม่มากนักกรอบ ๆ บริเวณบ้าน ชาวบ้านก็มักจะปลูกลำไย เนื่องจากเป็นไม้ที่ให้ร่มเงาในยามกลางวัน ได้เป็นอย่างดีและยังให้ผลที่สามารถนำไปขายได้อีกด้วย ทั้งนี้ โอกาสในการขยายพื้นที่เพาะปลูกลำไยเพิ่มเติมจากเดิมเป็นไปได้เล็กน้อย เนื่องจากการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านในปัจจุบันทำให้เกิดข้อจำกัดในการขยายพื้นที่ทำการเกษตร ชาวบ้านดอนหลวงทั้งหมดปลูกลำไยในฤดูกาลเท่านั้น ซึ่งจะให้

ผลผลิตมากในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคมของทุกปี และมักจะขายผลผลิตในลักษณะการขายเหมาให้แก่พ่อค้าในพื้นที่ยี่หรือขายให้แก่พ่อค้ารับซื้อในหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกและลดต้นทุนในการเก็บเกี่ยว ซึ่งทำให้ขายได้ราคาที่ไม่สูงเท่าใดนัก และไม่นิยมการรวมตัวกันขายผ่านสหกรณ์เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองเพื่อขายได้ราคาที่สูงขึ้น รายได้จากการปลูกลำไยของชาวบ้านดอนหลวง โดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 35 ของรายได้ทั้งหมด นอกจากนี้ ชาวบ้านดอนหลวงส่วนหนึ่งยังมีการปลูกข้าวนาปี บนพื้นที่เพียง 20 ไร่ และมักจะนำผลผลิตที่ได้มาใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ที่เหลือจากการบริโภคจึงนำไปขาย

ในอดีต ชาวบ้านดอนหลวงมักปลูกกระเทียมและหอมแดงเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน นอกจากลำไย แต่ ณ ปัจจุบัน ไม่มีการปลูกกระเทียมและหอมแดงอีกแล้ว จากการสังเกตพบว่าชาวบ้านดอนหลวงส่วนใหญ่มักจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้ในบริเวณบ้าน เช่น ผักกาด คะน้า ผักชี ต้นหอม เป็นต้น ซึ่งมีส่วนสำคัญในการลดค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนลงได้มาก

รูปที่ 3.8 : สวนลำไยในหมู่บ้านดอนหลวง

3.2.3. หัตถกรรม

ในปัจจุบัน ชาวบ้านดอนหลวงส่วนใหญ่มีอาชีพทอผ้าฝ้ายด้วยมือ ย้อมผ้ามัดย้อม และเย็บผ้า ทั้งในส่วนที่เป็นผู้ประกอบการขนาดย่อม จำนวน 2 – 3 ราย ได้แก่ ร้านบุญเมืองผ้าฝ้าย ร้านจันทร์ดี และร้านธูปน และกลุ่มผู้รับจ้างอื่น ๆ นอกจากนี้คนในชุมชนบางส่วนยังเปิดร้านค้าขายเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าฝ้ายในบริเวณตลาดศูนย์กลางของหมู่บ้าน

รูปที่ 3.9 : การทอผ้าฝ้ายด้วยมือ

3.2.4. การท่องเที่ยว

หมู่บ้านดอนหลวงเป็นหนึ่งใน 33 หมู่บ้าน ของจังหวัดลำพูน ที่ได้รับการคัดเลือกจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ให้เป็นหมู่บ้านในโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ตามแนวทางเชื่อมโยงภูมิปัญญาสู่วิถีชุมชน ซึ่งถูกขับเคลื่อนตามโครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” ของรัฐบาล ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่ ผ่านกระบวนการประชารัฐ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น โดยใช้ผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชนในการสร้างรายได้ โดยใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ มาแปลงเป็นรายได้สู่ชุมชน รวมทั้งทำให้มีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยรอบ เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง หมู่บ้านดอนหลวงในปัจจุบันมีชื่อเสียงในการเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายทอมือ รวมถึงผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และราคามิตรภาพ ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดจากอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชาวยองที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จากอดีตจวบจนปัจจุบัน

นอกจากนี้ หมู่บ้านดอนหลวงยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนึ่งใน 51 ตลาดต้องชมของภาคเหนือ โดยกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ภายใต้ชื่อ “ถนนสายหัตถกรรม วัฒนธรรมพื้นบ้าน” ในบริเวณย่านร้านค้าภายในหมู่บ้านดอนหลวง จะประกอบไปด้วยร้านค้าจำนวนประมาณ 75 ร้าน จุดถ่ายภาพที่ระลึกของนักท่องเที่ยว จุดให้บริการข้อมูล รวมถึงมีศูนย์เรียนรู้การทอผ้าในเบื้องต้น ร้านค้าโดยส่วนใหญ่จะเปิดให้บริการเฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ และในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวแวะมาซื้อของจำนวนมากกว่าวันธรรมดา

รูปที่ 3.10 : บริเวณย่านร้านค้าภายในหมู่บ้านดอนหลวง

3.2.5. การรับจ้าง

ชาวบ้านดอนหลวงส่วนหนึ่งมีอาชีพรับจ้าง เช่น รับจ้างคัดเลือกหรือปอกหอมแดง กระจ่าง ซึ่งจะรับมาจากโรงงานนอกชุมชน รับเหมาก่อสร้าง รับจ้างรายวันทั่วไป หรือทำงานที่มีเงินเดือนประจำแน่นอน เช่น รับราชการ ทำงานบริษัท เป็นต้น รายได้จากการรับจ้างของบ้านดอนหลวง โดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 20 ของรายได้ทั้งหมด จากการสังเกต พบว่าผู้สูงอายุในหมู่บ้านมักรวมกลุ่มกันเพื่อรับจ้างคัดเลือกหรือปอกหอมแดง กระจ่าง ทำให้มีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

3.3 ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน

3.3.1. สาธารณูปโภค

1) การคมนาคมขนส่ง

เทศบาลตำบลแม่แรง มีถนนลาดยางแอสฟัลท์ ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนคอนกรีตเสริมไม่ใผ่ และถนนลูกรัง ภายในเขตตำบลแม่แรง จำนวน 196 สาย รายละเอียดตามตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 : จำนวนถนนภายในหมู่บ้านดอนหลวง

ลำดับ	รายการ	จำนวน
1	ถนนลาดยาง	8 สาย
2	ถนนแอสฟัลท์ติก	17 สาย
3	ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก	112 สาย
4	ถนนลูกรัง	6 สาย
5	ป้ายบอกทาง	33 ป้าย

จากการสังเกตพบว่า ถนนสายหลักในหมู่บ้านดอนหลวงมีสภาพดีด้วยมีการดูแลอย่างสม่ำเสมอ แต่บางพื้นที่มีขนาดเล็กเพราะติดสิ่งปลูกสร้างจึงไม่สามารถขยายถนนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวหรือรถทัวร์ขนาดใหญ่จำนวนมากได้ ส่วนถนนในซอยต่าง ๆ มีขนาดเล็กมาก ก่อสร้างจากกรวด หิน หรือลูกรัง พาหนะหลักภายในหมู่บ้านคือจักรยาน จักรยานยนต์ และรถจักรยานยนต์พ่วงข้าง

2) การประปา

แหล่งน้ำที่ชาวบ้านใช้ภายในหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร แหล่งน้ำหลักเพื่อการอุปโภคบริโภคคือระบบประปาบาดาลหมู่บ้าน ซึ่งเข้าถึงครบทุกครัวเรือน แต่ปัจจุบันประสบปัญหาน้ำไหลช้าเนื่องจากการขยายของตัวเมืองโดยรอบ ทำให้การจ่ายน้ำในปริมาณเท่าเดิมไม่เพียงพอ นอกจากนี้ระบบประปายังมีปัญหาเสียบ่อยเพราะเป็นระบบที่ใช้มานานชาวบ้านบางกลุ่มจึงแก้ปัญหาด้วยการติดตั้งถังเก็บน้ำของตัวเอง ส่วนแหล่งน้ำหลักเพื่อการเกษตรของหมู่บ้านดอนหลวงคือแหล่งน้ำบาดาล รายละเอียดตามตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 : รายละเอียดการปกครองของอำเภอป่าซาง

หมู่บ้าน	บาดาล 2 นิ้ว	บาดาล 4 นิ้ว	บาดาล 6 นิ้ว	สระน้ำ ขนาดเล็ก	สระน้ำ ขนาดใหญ่
บ้านดอนหลวง	50	0	1	17	0

3) การไฟฟ้า

ชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงมีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน แต่เสาไฟให้ความสว่างบนถนนสาธารณะภายในหมู่บ้านยังไม่ทั่วถึงครบทุกสายโดยเฉพาะบริเวณรอบนอกของหมู่บ้าน ที่อยู่ห่างจากจุดศูนย์กลางของชุมชน ทำให้ค่อนข้างมืดในช่วงกลางคืน เป็นอันตรายต่อการสัญจร

4) โทรคมนาคม

ทุกครัวเรือนมีโทรศัพท์บ้าน แต่นิยมใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นส่วนใหญ่ และบางบ้านมีการติดตั้งเครือข่ายคอมพิวเตอร์ไร้สาย

5) ไปรษณีย์และการขนส่ง

ตำบลแม่แรงไม่มีที่ทำการไปรษณีย์ในพื้นที่ แต่ประชาชนสามารถใช้บริการจากตู้รับไปรษณีย์ และที่ทำการไปรษณีย์ป่าซาง ตั้งอยู่ที่ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เปิดให้บริการ เวลา 08.00 - 16.00 น. ในวันจันทร์ – วันเสาร์ (ครึ่งวัน) หยุดวันอาทิตย์ แต่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านมีบริการขนส่งพัสดุของบริษัทเอกชนเปิดให้บริการอยู่ คือ บริษัท เคอรี่ เอ็กซ์เพรส

3.3.2. สาธารณสุข

หมู่บ้านดอนหลวงมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ประจำตำบลดอนหลวง ตั้งอยู่ไม่ไกลจากแหล่งชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้เทศบาลตำบลแม่แรง โดย รพ. สต. ดอนหลวง ดูแลชาวบ้าน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านดอนหลวง หมู่บ้านดอนน้อย หมู่บ้านหนองเงือก หมู่บ้านต้นผึ้ง หมู่บ้านต้นผึ้ง หมู่บ้านป่าบุก หมู่บ้านดอนตอง โดยมีบุคลากร 4 คน ได้แก่ พยาบาลวิชาชีพ 2 คน นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ 1 คน นักวิชาการปฏิบัติการ (ชั่วคราว 1 คน) ปัจจุบันมีคนไข้เข้ารับบริการ 20-25 คนต่อวัน แบ่งออกเป็น ผู้สูงอายุ ร้อยละ 65 ซึ่งมีสัดส่วนเยอะที่สุด วัยกลางคน ร้อยละ 20-25 และเด็ก ร้อยละ 10

ขอบเขตการบริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

- การปฐมพยาบาล ทำแผล เย็บแผล ถ้าหากมีแผลกว้างลึกถึงเส้นเลือดหรือเส้นเอ็น ผู้ป่วยจะถูกส่งไปที่โรงพยาบาลป่าซาง
- การรักษาทั่วไป เช่น คลินิกเด็ก ผ่ากรรม ฉีดยา
- คลินิกเบาหวาน ความดันโดยมีเจ้าหน้าที่และเภสัชกรจากโรงพยาบาลป่าซางมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล รวมถึงตรวจมะเร็งเต้านมและโรคไต โดยแบ่งออกเป็นคลินิกย่อยมีผู้ใช้บริการประมาณ 80 คนจะมีการตรวจทุก 2 อาทิตย์ และคลินิกใหญ่ประมาณ 150 คน ทุกเดือน รวมถึงการตรวจเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง

การบริการด้านสาธารณสุขในหมู่บ้านดอนหลวงจะมีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรือ อสม. ซึ่งเป็นจิตอาสาในหมู่บ้านที่เข้ามาทำหน้าที่ช่วยดูแลสุขภาพของคนในชุมชน จำนวน 24 คน ที่นำโดยประธาน อสม. ซึ่งล้วนเป็นตัวกลางสำคัญระหว่างบุคลากรทางการแพทย์กับคนในชุมชนที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางการแพทย์ และคัดกรองผู้ป่วย/ผู้เสี่ยงในเบื้องต้น รวมถึงเป็นเครือข่ายที่คอยประสานงานระหว่างโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล หรือ รพ.สต. และคนในชุมชนโดย อสม.จำนวน 24 คนนี้กระจายกัน

อยู่ที่หมู่บ้าน ซึ่งแต่ละคนจะดูแล 10 ครัวเรือน และจะมีการเข้าเยี่ยมชาวบ้านเป็นประจำ พร้อมทั้งจัดบันทึกประเด็นสำคัญเพื่อรายงานต่อแพทย์ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และติดตามอาการในภายหลัง นอกจากนี้ ยังมีอาสาสมัครครอบครัว (อสค.) ซึ่งจะตรวจเฉพาะเจาะจงแต่ละโรค แบ่งเป็นบุคคลในครอบครัว/บ้านใกล้เคียง ทั้ง อสม. และ อสค. จะต้องได้รับการอบรมก่อนปฏิบัติงาน ที่ รพ.สต. หรือโรงพยาบาลป่าซาง ในหลักสูตร อสม. และ อสค. โดยจะได้รับค่าตอบแทนจากเทศบาล

การบริหารจัดการสาธารณสุขด้านอื่น ๆ

- เทศบาลตำบลแม่แรงยังมีการฉีดวัคซีนให้สัตว์เลี้ยงเพื่อป้องกันพิษสุนัขบ้า
- เบอร์โทรศัพท์เทศบาลฉุกเฉิน 1669
- หน่วยบริการเร่งด่วนนอกเวลา

ด้วยพื้นที่การดูแลประชาชน 6 หมู่บ้านซึ่งมีประชากรประมาณ 4,000 คน ในขณะที่บุคลากรทางแพทย์เพียง 4 คน เมื่อเทียบสัดส่วนจะเท่ากับ 1 : 1,000 ทำให้เกิดความล่าช้าในการบริการและต้องมีการจ้างพนักงานชั่วคราว เช่น ผู้ช่วยนวดแพทย์แผนไทย 1 คน พนักงานบริการสาธารณสุข 1 คน เป็นต้น

3.3.3. การศึกษา

ในชุมชนหมู่บ้านดอนหลวงมีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบ้านดอน ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนนักเรียนในปัจจุบันคือ 30 คน รายละเอียดดังตารางที่ 3.4 มีบุคลากรครู จำนวน 5 คน แบ่งเป็นข้าราชการครู 2 คน ครูอัตราจ้าง 3 คน พนักงานธุรการ 1 คน และแม่ครัวรายวัน 1 คน แต่ไม่มีนักการภารโรงประจำโรงเรียน ซึ่งครูและนักเรียนจะต้องร่วมกันทำความสะอาดและซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดและเสียหายด้วยตนเอง

จากการสังเกตพบว่าปัญหาในด้านการศึกษา คือมีงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอที่จะพัฒนาโรงเรียนและจ้างครู ส่งผลให้บุคลากรด้านการศึกษาไม่เพียงพอ ทั้งครูประจำแต่ละวิชาเอกและอัตราส่วนจำนวนครูต่อนักเรียน ทำให้คนในหมู่บ้านที่ค่อนข้างมีฐานะเลือกที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนโรงเรียนในเมืองแทน ด้วยสาเหตุนี้ทำให้ปัจจุบันจำนวนเด็กในโรงเรียนลดน้อยลง ซึ่งในระยะยาวปัญหานี้อาจจะส่งผลให้โรงเรียนเสี่ยงต่อการที่จะต้องปิดตัวลง โดยมีกรณีตัวอย่างจากโรงเรียนป่าบุกในหมู่บ้านข้างเคียงที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 15 คน ส่งผลให้ต้องย้ายครูและนักเรียนทุกคนไปรวมกันที่โรงเรียนดอนตอง

นอกจากนี้ จำนวนนักเรียนของทั้งโรงเรียนยังส่งผลกระทบต่อโรงเรียนในด้านงบประมาณจากภาครัฐด้วย กล่าวคือเงินอุดหนุนประจำปีนั้นไม่เพียงพอต่อการจัดซื้อและซ่อมแซมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกด้านการเรียนการสอนในโรงเรียน อาทิ คอมพิวเตอร์เสียและไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน นอกจากนี้การบริหารงานจากภาครัฐแผนใหม่ยังไม่ตอบสนองต่อความต้องการของโรงเรียนในท้องถิ่นมากนัก ทำให้กองการศึกษาของเทศบาลไม่สามารถให้การอุดหนุนต่อโรงเรียนสหพันธในพื้นที่ได้ อีกทั้งบุคลากรในโรงเรียนเองก็ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่มาที่ไปของการของงบประมาณหรือเงินอุดหนุนจากภาครัฐมากนัก จึงส่งผลให้โรงเรียนไม่สามารถพัฒนาได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ตาราง 3.4: จำนวนนักเรียนในระดับชั้นเรียนต่าง ๆ

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน		
	ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	1	-	1
อนุบาล 2	3	5	8
ประถมศึกษาปีที่ 1	2	3	5
ประถมศึกษาปีที่ 2	2	2	4
ประถมศึกษาปีที่ 3	3	-	3
ประถมศึกษาปีที่ 4	1	1	2
ประถมศึกษาปีที่ 5	1	2	3
ประถมศึกษาปีที่ 6	2	2	4
รวม	15	15	30

3.3.4. กลไกช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน

การตั้งกองทุนเงินออมของคนกลุ่มต่าง ๆ การให้เงินช่วยเหลืออาสาสมัครในหมู่บ้าน เวลา มีกิจกรรมต่าง ๆ ผู้ใหญ่บ้านจะมอบเงินค่าตอบแทนจากกองทุนหมู่บ้านให้ชาวบ้านที่มาช่วยงานชุมชน โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่น กองทุนเงินออมผู้สูงอายุ กองทุนออมเงินล้าน ฯลฯ

3.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

3.4.1. แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำในอำเภอป่าซาง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งน้ำตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้น

- แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ มีดังนี้ แม่น้ำปิง แม่น้ำกวง แม่น้ำทา ลำเหมือง บ่อน้ำตื้น และ สระน้ำ โดยในหมู่บ้านดอนหลวงนั้นจะไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน แต่มีลำเหมืองสำหรับเป็นช่องทางระบายน้ำ
- แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นในหมู่บ้านดอนหลวง คือ บ่อบาดาล 2 นิ้ว จำนวน 50 บ่อ บ่อบาดาล 6 นิ้ว จำนวน 1 บ่อ และสระน้ำขนาดเล็ก จำนวน 17 สระ ชาวบ้านจะมีบ่อบาดาลไว้ใช้ในการเกษตร และประปาชุมชนในหมู่บ้าน

3.4.2. ป่าไม้

เนื่องจากหมู่บ้านดอนหลวงเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีผู้คนเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานเป็นเวลานาน จึงมีการขยายและปรับปรุงที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรมจนเต็มพื้นที่ของหมู่บ้าน ในปัจจุบัน จึงไม่มีพื้นที่ป่าไม้อยู่ในหมู่บ้านดอนหลวง

3.4.3. ภูเขา

หมู่บ้านดอนหลวงมีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขา

3.4.4. ดิน

ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนและดินเหนียวปนทราย เหมาะแก่การทำนาและทำสวน

3.5 การบริหารจัดการชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ

การบริหารจัดการชุมชนของหมู่บ้านดอนหลวงมีการบริหารงานที่เชื่อมโยงการทำงานจากนโยบายของส่วนกลางถึงประชาชนโดยผ่านผู้นำหมู่บ้านคือ ผู้ใหญ่บ้าน ผ่านกิจกรรมในด้านต่าง ๆ อาทิ กิจกรรมภายในพื้นที่จากงานแต่งสืวดลายผ้าของหมู่บ้านดอนหลวง ซึ่งผู้ใหญ่บ้านส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและด้านวัฒนธรรมทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนทำให้เกิดการขับเคลื่อนของเศรษฐกิจในชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้ ซึ่งเป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นโอกาสในการสร้างคุณค่าให้สินค้าของหมู่บ้านดอนหลวง และนโยบายจากภาครัฐในเรื่องการบริหารจัดการขยะซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีการประสบความสำเร็จ โดยกิจกรรมของหมู่บ้านทำให้เห็นว่าผู้ใหญ่บ้านมีการสื่อสารกับชาวบ้านในหมู่บ้านทำให้เกิดการปฏิบัติจากนโยบายสู่หมู่บ้านอย่างจริงจังและเป็นผู้เชื่อมโยงชาวบ้านไว้ด้วยกัน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง และชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ มีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างภาครัฐ ตัวผู้นำในชุมชนและประชาชนบ้าน เนื่องด้วยสถานะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านดอนหลวงที่มีความหนักแน่น สร้างความเชื่อมั่นในแก่ลูกบ้านทำให้ได้รับการไว้วางใจจากลูกบ้าน สามารถแบ่งงานให้ลูกบ้านรับผิดชอบได้ รวมทั้งมีการกระจายงานให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

จึงนับได้ว่าหมู่บ้านดอนหลวงมีการจัดบริหารชุมชนผ่านผู้ใหญ่บ้านโดยการรับนโยบายจากส่วนกลางและกระจายนโยบายนั้นให้เกิดการปฏิบัติจริงทั้ง มีกิจกรรม ให้ความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาของชุมชน อาทิ นโยบายการบริหารจัดการขยะ เป็นต้น รวมทั้งชาวบ้านให้การยอมรับในตัวผู้นำชุมชนและความความใกล้ชิดกับผู้ใหญ่บ้าน อีกประการหนึ่งคือลักษณะนิสัยและวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านดอนหลวงที่เน้นความพออยู่พอกิน และชาวบ้านส่วนใหญ่พอใจในความเป็นอยู่ปัจจุบัน ไม่นิยมการเปลี่ยนแปลง หรือการลงทุนที่มีความเสี่ยง ดังนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชาวบ้านในชุมชนตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงและพร้อมเผชิญปัญหาในอนาคตจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นการรักษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงต่อไป

4. ความเสี่ยงและปัญหาในชุมชน

4.1 ประเด็นความเสี่ยงที่ 1 : การถ่ายทอดความรู้และทักษะในการทอผ้าจากรุ่นสู่รุ่น

4.1.1. ที่มา

หมู่บ้านดอนหลวงมีชื่อเสียงด้านการทอผ้าและได้รับการส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านนวัตกรรม แต่ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในหมู่บ้านดอนหลวงมีความสนใจในการทอผ้าน้อยลงและหันไปประกอบอาชีพอื่นจากการสำรวจพื้นที่และสอบถามพูดคุยกับชาวบ้านพบว่าปัญหาการขาดแคลนคนรุ่นใหม่ที่จะมาทำงานในชุมชนไม่ได้เกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงของประชากรอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น เงื่อนไขทางเศรษฐกิจหรือค่านิยมของสังคมอีกด้วย

ด้านเศรษฐกิจ เนื่องด้วยการค้าขายที่ซบเซาในพื้นที่ กอปรกับการมีโอกาสนในการจ้างงานที่มั่นคงจากนิคมอุตสาหกรรมที่อยู่ไม่ไกลออกไปจากชุมชนทำให้คนหนุ่มสาวในวัยแรงงานเดินทางออกนอกพื้นที่เพื่อแสวงหารายได้ที่มั่นคงเหลือไว้แต่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้หญิงที่ยังคงอยู่ในหมู่บ้านและหารายได้รายวันจากการรับจ้างทอผ้าที่นับวันจะขาดแคลนคนทำหรืองานรับจ้างทั่วไป เช่น ผูกชายผ้า คัดกระเทียม เป็นต้น ถึงแม้ว่าการประกอบอาชีพเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของวิถีชีวิต จากการสำรวจพบว่าผู้คนทำงานรับจ้างดังกล่าวมีรายได้ไม่น้อยมากเมื่อเทียบกับการออกไปทำงานในพื้นที่ใกล้เคียงอย่างจังหวัดเชียงใหม่หรือนิคมอุตสาหกรรม คนรุ่นใหม่จึงเลือกที่จะไม่สืบทอดการทอผ้า รวมถึงคนในหมู่บ้านที่มีทักษะบางคนเปลี่ยนไปทำภารกิจอื่น เช่น ดูแลบุตรหลานทำให้ขาดแคลนกำลังคนในการทำงานหรือสานต่ออาชีพทอผ้าในอนาคต

ด้านสังคม ชาวบ้านดอนหลวงส่วนใหญ่มีค่านิยมทางสังคมเชก เช่นเดียวกับชาวไทยในชนบททั่วไปของประเทศไทยคือการนิยมให้ลูกหลานได้รับการศึกษาระดับสูงและเข้าทำงานในบริษัทที่มั่นคง ทำให้ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทอผ้าจึงไม่นิยมที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลาน ยิ่งไปกว่านั้น คนรุ่นใหม่ที่เติบโตขึ้นภายใต้ค่านิยมเช่นนี้ก็มีความเห็นว่าการทอผ้าต้องใช้ทักษะและความอดทนในการเรียนรู้สูง แต่มีรายได้น้อยทั้งยังไม่มีความก้าวหน้าในระยะยาว ในทัศนคติของชาวไทยในชนบท การที่ลูกหลานสามารถเรียนจบปริญญาและมีการงานที่มั่นคงถือเป็นเรื่องที่น่ามาซึ่งความภูมิใจของครอบครัว คนรุ่นใหม่ที่ขาดแรงจูงใจทั้งในด้านเศรษฐกิจและค่านิยมจึงย้ายไปเรียนต่อหรือทำงานในเมืองและต่างจังหวัดมากขึ้นเนื่องจากได้รับแรงผลักดันจากค่านิยมดังกล่าว

4.1.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

ปัจจุบันกำลังคนที่มีทักษะในการทอผ้าเริ่มมีจำนวนลดลงเนื่องจากคนรุ่นใหม่เดินทางออกไปทำงานในพื้นที่อื่นและค่านิยมของชุมชนไม่นิยมให้คนรุ่นใหม่ทำงานทอผ้า ทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องการใช้และบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตผ้าทอในหมู่บ้าน ส่งผลให้มีข้อจำกัดในการเพิ่มกำลังการผลิตได้ในระยะยาวในอนาคตคาดว่าหากไม่มีมาตรการดึงดูดให้คนรุ่นใหม่เกิดความสนใจการทอผ้า ความรุนแรงเรื่องการผลิต การถ่ายทอดความรู้และทักษะในการทอผ้าอาจเพิ่มสูงขึ้นจนส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาการทอผ้าของหมู่บ้าน

ดอนหลวงสูญหายไป เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดความรู้ ทักษะในการทอผ้า และอัตลักษณ์ของหมู่บ้านวิถีชีวิตในด้านหัตถกรรมได้อีกต่อไป โดยเฉพาะในปัจจุบันที่หมู่บ้านดอนหลวงได้รับการผลักดันให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีที่ชูประเด็นวิถีชุมชนทอผ้า ความรุนแรงและผลกระทบจากการขาดคนรุ่นใหม่มาสืบทอด จึงมีได้จำกัดอยู่แต่เพียงที่การผลิตอย่างเดียวเท่านั้น แต่อาจกระทบต่อการท่องเที่ยวชุมชนอีกด้วย

4.1.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

ชุมชนร่วมมือกันรวบรวมองค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในหมู่บ้านที่มีทักษะในการทอผ้าไว้ในรูปแบบวีดิทัศน์หรือตำราเรียนไว้เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านและเปิดให้คนในหมู่บ้านสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว การใช้ความเข้มแข็งของระบบครอบครัวและเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการทอผ้าให้แก่คนรุ่นใหม่รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงค่านิยมให้การรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าเป็นที่ยอมรับของชุมชน เพื่อดึงดูดให้คนรุ่นใหม่หันมาอนุรักษ์การทอผ้ามากขึ้น

2) บทบาทของภาครัฐ

- 2.1) ส่งเสริมโครงการจัดอบรมการทอผ้าอย่างจริงจัง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการทอผ้าในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ ทั้งภายในชุมชนและจากนอกพื้นที่ เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน โดยทางภาครัฐควรสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณและสถานที่ รวมทั้งการออกแบบการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับความสนใจของคนรุ่นใหม่
- 2.2) ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในด้านการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่ โดยให้คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นที่สอนในโรงเรียน โดยเน้นการเรียนรู้และทักษะเฉพาะในแต่ละหมู่บ้าน เช่น การทอผ้าในท้องถิ่น
- 2.3) มีมาตรการรองรับผู้ที่สำเร็จหลักสูตรการฝึกอบรมที่เป็น Start-up ให้สามารถผลิตและจำหน่ายสินค้าได้อย่างยั่งยืน เพื่อดึงดูดให้คนรุ่นใหม่สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น โครงการฝึกอบรมภาครัฐต่าง ๆ ไม่มีการหลักประกันรายได้หลังจากการฝึกอบรม จึงทำให้โครงการไม่มีความยั่งยืนและล้มเลิกไปในที่สุด

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงมีความต้องการให้ภาครัฐส่งเสริมช่องทางการทำอาชีพหัตถกรรมของคนในหมู่บ้าน โดยพัฒนาศักยภาพศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เครือข่ายกลุ่มผ้าทอหัตถกรรมพื้นบ้าน และส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้านเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้า

4) ข้อเสนอแนะ

- 4.1) จัดทำคู่มือการสอนทอผ้า ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ วีดิทัศน์
- 4.2) จัดโครงการอบรมการทอผ้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่
- 4.3) จัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรการทอผ้าในโรงเรียน

4.2 ประเด็นความเสี่ยงที่ 2 : ความไม่มั่นคงทางรายได้ของอาชีพในพื้นที่

4.2.1. ที่มา

การพัฒนาระบบคมนาคมและการก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมลำพูนส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก ความชบเซาของเศรษฐกิจของหมู่บ้านส่งผลให้คนวัยแรงงานเลือกออกไปทำงานต่างถิ่นเหลือไว้แต่เพียงผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ในปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนอกจากจะพึ่งพารายได้จากผลผลิตลำไยหนึ่งครั้งต่อปีแล้วก็ยังประกอบอาชีพรับจ้างต่าง ๆ เช่น ผูกชายผ้า เย็บผ้า ทอผ้า หรือ คัดกระเทียม โดยจะมีผู้ว่าจ้างเป็นคนหาวัตถุดิบมาป้อนให้ ในแต่ละวัน ชาวบ้านจะทำงานรับจ้างสองถึงสามอย่างเพื่อให้ได้รับค่าแรงประมาณ 200 - 300 บาท ต่อวัน เป็นเหตุให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีเงินการเก็บเงินออมเนื่องจากค่าแรงที่ได้เพียงพอต่อการดำรงชีพต่อวันเท่านั้น

กรณีศึกษาจากการทอผ้าชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันมีผู้ประกอบการผ้าทอรายใหญ่ในหมู่บ้านมีจำนวนไม่กี่ราย (2 - 3 ราย) ที่เป็นผู้จ้างงานชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงที่มีทักษะการทอผ้าให้ทำการผลิตเพื่อป้อนสู่ตลาด ชาวบ้านแต่ละคนจึงทอผ้าในลักษณะลูกจ้างที่ทำงานให้แก่ผู้ประกอบการในหมู่บ้านและมีความพอใจในการทำงานลักษณะนี้เนื่องจากชาวบ้านไม่ต้องการที่จะรับความเสี่ยงของการเป็นผู้ประกอบการโดยมองหารายได้ที่มั่นคงแต่มีมูลค่าไม่สูงมากนัก

ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดนี้คือการที่อุตสาหกรรมการทอผ้า หรืออุตสาหกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านขาดการรวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งเนื่องจากชาวบ้านแต่ละคนมีทำงานในลักษณะลูกจ้างที่ทำงานให้แก่ผู้ประกอบการในหมู่บ้าน หรือมีกิจการเป็นของตนเอง การผลิตในลักษณะนี้ทำให้ขาดอำนาจต่อรองและไม่สามารถเพิ่มราคาสินค้าของตนเองได้ ดังนั้นในระยะยาวการประกอบอาชีพในลักษณะลูกจ้างนี้จึงไม่มีความยั่งยืนและไม่มีความมั่นคง กล่าวคือ หากเกิดการเลิกจ้างก็อาจส่งผลกระทบต่อสภาพคล่อง หรือรายได้ของครอบครัว

จากรูปแบบการรับจ้างที่ได้กล่าวถึงในเบื้องต้น ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นในหมู่บ้านดอนหลวง เช่น กลุ่มทอผ้า แต่ก็ปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนักเนื่องจากกลุ่มขาดองค์ความรู้ในการบริหาร และสมาชิกขาดแรงจูงใจ กล่าวคือกลุ่มที่จัดตั้งไม่สามารถหารายได้ที่ต่อเนื่องและมั่นคง ชาวบ้านจึงเลือกที่จะทำงานรับจ้างเช่นเดิมที่ถึงแม้จะมีรายได้น้อยแต่มีความต่อเนื่องและมั่นคงมากกว่า ปัญหาความไม่มั่นคงทางรายได้ในพื้นที่จึงเป็นความท้าทายประการหนึ่งสำหรับการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนในอนาคต

4.2.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

ความรุนแรงของปัญหาข้างต้นส่งผลกระทบต่อทั้งตัวแรงงาน ผู้ประกอบการรายย่อย และรายใหญ่ในพื้นที่ โดยแรงงานที่มีฝีมือในพื้นที่ส่วนใหญ่ผันตัวมาทำอาชีพรับจ้างทอผ้าให้ผู้ประกอบการรายใหญ่แทนที่การรวมตัวการผลิตและจำหน่ายด้วยตนเองเนื่องจากต้องการรายได้ที่มั่นคง อย่างไรก็ตามการทำงานในรูปแบบของลูกจ้างนั้นขาดความยั่งยืนของแหล่งรายได้ในระยะยาว กล่าวคือแรงงานที่มีฝีมือในขณะนี้

ทำงานในลักษณะลูกจ้างที่ได้รับค่าแรงเพียงพอต่อการใช้จ่ายรายวันเท่านั้น และหากนายจ้างสามารถหาแหล่งผลิตที่มีประสิทธิภาพ และมีต้นทุนต่ำกว่าก็อาจทำให้เกิดการเลิกจ้างได้

อีกทั้งผู้ประกอบการรายใหญ่ไม่มีการตกลงร่วมมือกันด้านการจำหน่ายสินค้า ส่งผลให้เกิดการตัดราคากันเองของผลิตภัณฑ์ชุมชน และทำให้ไม่เกิดรายได้ตามที่ตั้งไว้ซึ่งอาจเกิดการขาดทุนของธุรกิจในระยะยาว และเมื่อธุรกิจท้องถิ่นขาดทุนชาวบ้านจำนวนมากที่ทำงานรับจ้างเป็นรายได้หลักก็จะได้รับผลกระทบไปด้วยโดยจะเป็นกลุ่มที่ได้รับความเสียหายมากที่สุด

4.2.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

แรงงานที่มีฝีมือด้านหัตถกรรมในชุมชนควรรวมตัวเพื่อลงทุนและร่วมกันผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและจัดจำหน่ายเพื่อก่อให้เกิดการเป็นเจ้าของธุรกิจในหมู่บ้านร่วมกัน และสร้างรายได้ให้แก่แรงงานที่มีฝีมือในหมู่บ้านอย่างยั่งยืน ผู้ประกอบการรายย่อยและรายใหญ่ควรมีการตกลงร่วมมือกันเรื่องราคา ให้ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นมีราคากลางเพื่อเป็นการส่งเสริมรายได้สู่ผู้ผลิตอย่างเป็นองค์รวม

2) บทบาทของภาครัฐ

เนื่องจากแรงงานในหมู่บ้านมีลักษณะนิสัยที่ไม่กล้าเสี่ยงที่จะลงทุนเพราะตัวภาพลักษณ์สินค้าหัตถกรรมของหมู่บ้านยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง อีกทั้งการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้านนั้นก็ยังมีลักษณะไม่ยั่งยืน ทางภาครัฐจึงมีความพยายามเพิ่มช่องทางการประกอบอาชีพที่ยั่งยืนกว่าผ่านการส่งเสริมโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มุ่งเน้นการชูอัตลักษณ์ของหมู่บ้านดอนหลวงที่มีวิถีชีวิตการทอผ้าเป็นจุดขาย อย่างไรก็ตาม ผลการดำเนินโครงการที่ผ่านมาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจ้างงานของชุมชนในระดับน้อยมาก ภาครัฐจึงควรพิจารณาดำเนินการเพิ่มเติมเพื่อลดความเสี่ยง ดังนี้

ภาครัฐควรผลักดันให้พื้นฐานทรัพยากรทั้งทางวัฒนธรรมและทรัพยากรมนุษย์มีความเข้มแข็งเสียก่อนด้วยการ พัฒนาทักษะของชาวบ้านให้มีความสามารถในการแข่งขัน ผ่านการผลักดันการจัดตั้งกลุ่มการผลิตต่าง ๆ และส่งเสริมความเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมโดยการอำนวยความสะดวกในส่วนกลางของหมู่บ้านให้เป็นพื้นที่จำหน่ายสินค้าของแต่ละครัวเรือนเพื่อเป็นการส่งเสริมช่องทางการขายเพิ่มรายได้ให้แก่คนในหมู่บ้านอย่างยั่งยืน ทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเป็นเจ้าของกิจการให้แก่ผู้ผลิตรายย่อย

ปัจจัยอีกประการที่ส่งผลให้ความพยายามจัดตั้งกลุ่มในอดีตไม่เป็นผลคือความไม่แน่นอนของรายได้จากการรวมตัวกัน ดังนั้นภาครัฐจึงควรเข้ามาเป็นตัวกลางในการสนับสนุนและรับประกันผลผลิตด้วยการเชื่อมต่อกับผู้ผลิตกับลูกค้าในระยะเริ่มต้นเพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและสามารถยืนได้ด้วยตัวเองอย่างมั่นคงในระยะยาว เมื่อสามารถพัฒนาให้สินค้าของชุมชนมีเอกลักษณ์และคุณภาพโดดเด่นสามารถแข่งขันกับพื้นที่อื่น ๆ และมีความมั่นคงทางรายได้แล้ว การมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์สินค้าของหมู่บ้านให้เป็นที่รู้จักในระดับจังหวัดและระดับประเทศดังที่กระทำอยู่ในปัจจุบันจึงจะสัมฤทธิ์ผล และการต่อยอดวิถีชุมชนสู่การท่องเที่ยวก็จะเกิดความยั่งยืนในที่สุด

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความต้องการร่วมกันในเรื่องของปัจจัยพื้นฐานที่ยังขาดแคลนในการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีคือ เรื่องถนนที่คับแคบ ที่จอดรถ และห้องน้ำสาธารณะสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้าน

4) ข้อเสนอแนะ

- 4.1) ส่งเสริมความร่วมมือในการผลิตและจำหน่ายระหว่างกลุ่มแรงงานที่มีฝีมือและผู้ประกอบการรายย่อยในชุมชน
- 4.2) สร้างความร่วมมือด้านการตกลงราคากลางของผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้าน
- 4.3) อำนวยความสะดวกในเรื่องพื้นที่ขายของแก่ผู้คนในหมู่บ้าน ที่จอดรถ โดยเฉพาะรถทัวร์ และห้องน้ำแก่ผู้เยี่ยมชมในหมู่บ้าน

4.3 ประเด็นความเสี่ยงที่ 3 : ความยั่งยืนของชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยววิถีบ้านดอนหลวง

4.3.1. ที่มา

ในช่วง 2 - 3 ปี ที่ผ่านมา หมู่บ้านดอนหลวงได้รับการผลักดันจากภาครัฐอย่างมากให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านโครงการวิถี โดยมียุทธศาสตร์ที่จะใช้จุดแข็ง ในการเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายทอมือที่เก่าแก่เพื่อต่อยอดไปสู่การท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน ภายใต้การพัฒนาหมู่บ้านวิถี หมู่บ้านดอนหลวงได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐโดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การติดตั้งป้ายแหล่งผลิตงานหัตถกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน การผลิตแผ่นพับ แผนที่ท่องเที่ยว รวมทั้งสื่อประชาสัมพันธ์อื่น ๆ ผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจ สังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ผลิตและผู้นำชุมชนพบว่า การดำเนินการของภาครัฐโดยเฉพาะโครงการวิถีนี้นั้นยังคงมีช่องว่างที่ไม่สามารถเติมเต็มความต้องการของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง โดยจากการวิเคราะห์พบว่าส่วนหนึ่งของข้อจำกัดเกิดจากความไม่ต่อเนื่องของการสนับสนุนจากภาครัฐและการที่ภาครัฐไม่สามารถสะท้อนหรือตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน

หากกล่าวที่บ้านดอนหลวงเป็นหมู่บ้านวิถีชีวิตการทอผ้า แต่การได้ลงพื้นที่จริงทำให้เห็นว่าหมู่บ้านดอนหลวงเป็นเพียงพื้นที่ผลิตผ้าตามสั่งเท่านั้น ตามประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านดอนหลวงนั้นระบุว่าเป็นพื้นที่ผลิตผ้าทอเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดอื่น ๆ ตั้งแต่อดีตแล้ว ดังนั้น การที่หมู่บ้านดอนหลวงผลิตสินค้าเพื่อป้อนสู่ตลาดต่าง ๆ ตามคำสั่งจึงทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ในการทอผ้าของตนเอง และทำให้ผู้ผลิตงานหัตถศิลป์ต้องกลายเป็นแรงงานทอผ้าในที่สุด ยิ่งไปกว่านั้น วิถีชีวิตที่แท้จริงของชาวบ้านนั้นไม่ได้ผูกอยู่กับการทอผ้าอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การทำสวนลำไย การคัดกระเทียม เป็นต้น เมื่อพิจารณาแล้ว การดำเนินโครงการวิถีที่พยายามชูวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าฝ้ายทอมือเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวจึงสะท้อนให้เห็นช่องว่างที่เกิดจากการที่รัฐไม่สามารถระบุสภาพวิถีชีวิตของชุมชนได้ และส่งผลต่อมาถึงการที่โครงการวิถีของหมู่บ้านดอนหลวงยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

อีกประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันและมีความสำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้านคือ การขาดความต่อเนื่องของการสนับสนุนของภาครัฐทั้งในการออกแบบโครงการและการดำเนินโครงการ ในด้านการออกแบบโครงการ พบว่าโครงการนวัตกรรมมุ่งเน้นไปที่การโฆษณาประชาสัมพันธ์ซึ่งถือเป็นกระบวนการปลายน้ำในห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ของการผลิตสินค้าและบริการ ถึงแม้ว่าการทอผ้าจะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้านดอนหลวง แต่ในปัจจุบันหมู่บ้านดอนหลวงไม่มีการผลิตผ้าทอมือที่เข้มแข็งครบวงจร กล่าวคือการปลูกฝ้ายในขั้นต้นและการออกแบบการทอผ้าในขั้นกลาง การส่งเสริมผ่านประชาสัมพันธ์ตามโครงการนวัตกรรมจึงเป็นโครงการที่ตั้งขึ้นบนรากฐานที่ไม่มีความแข็งแรงเนื่องจากชาวบ้านนั้นขาดการพัฒนาความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในด้านการขาดความต่อเนื่องของการสนับสนุนจากภาครัฐ กลุ่มผู้นำหมู่บ้านที่เป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐรวมทั้งโครงการนวัตกรรมระบุว่าโครงการดังกล่าวขาดความต่อเนื่องในหลายประเด็น ได้แก่ งบประมาณ และการติดตามผล กล่าวคือ งบประมาณที่จัดสรรมาเพื่อการประชาสัมพันธ์หรือการดำเนินการต่าง ๆ นั้นไม่ได้ถูกนำมาจัดการในระดับชุมชน โดยมีการบริหารงบประมาณไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่จะพัฒนาการจัดการระดับชุมชน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการใช้งบประมาณไปกับการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ แทนที่จะเป็นการใช้งบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน การบริหารงบประมาณในลักษณะนี้จึงไม่มีความต่อเนื่องเพียงพอที่จะผลักดันให้ชาวบ้านสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของการติดตามผลโครงการ คณะทำงานของหมู่บ้านดอนหลวงระบุว่าภาครัฐให้ความสำคัญกับการลงทุนในสิ่งของมากเกินไป แต่ไม่มีการดำเนินการใด ๆ ที่จะเข้ามารับรองให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่าง การรับประกันจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาสู่หมู่บ้าน ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเกิดปัญหาขึ้นระหว่างการดำเนินการก็พบว่าภาครัฐยังมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะหรือแก้ไขปัญหาระดับน้อย ดังนั้น อีกมุมมองหนึ่งของความพยายามจากภาครัฐที่จะผลักดันให้เกิดการพัฒนาพื้นที่โดยขาดความต่อเนื่องจึงเป็นความเสี่ยงหนึ่งที่อาจกระทบต่อทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน

4.3.2. ความรุนแรงและผลกระทบ

ประการแรกคือ การผลิตผ้าในหมู่บ้านเป็นการทอผ้าตามคำสั่งซื้อ วิถีชุมชนของการทอผ้าเริ่มเลือนหายไป คนในหมู่บ้านไม่ได้มีการทอผ้าเพื่อใช้เอง และมีความจำนนน้อยที่ยังคงแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง จึงส่งผลให้จุดเด่นของชุมชนจะกลายเป็นแหล่งซื้อขายผ้าราคาถูกกว่าท้องตลาด แต่ไม่ได้เป็นสถานที่เป้าหมายของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเพื่อการศึกษา เรียนรู้ หรือเยี่ยมชมความเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านดอนหลวงที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่มายาวนาน หากในอนาคตมีแหล่งซื้อขายผ้าที่มีราคาถูกกว่าก็จะทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวหันไปสนใจสถานที่อื่น ๆ แทนที่หมู่บ้านดอนหลวง

ประการต่อมาคือ การดำเนินนโยบายของภาครัฐที่ให้การสนับสนุนและพัฒนาหมู่บ้านดอนหลวง โดยการประกาศให้เป็นหมู่บ้านนวัตกรรมและมิงงบประมาณสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้แก่หมู่บ้าน เป็นการดำเนินนโยบายที่ไม่ครบวงจร ตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง และนโยบายไม่ได้มีความต่อเนื่อง

ขาดการมองไปถึงอนาคตจนกระทั่งโครงการสำเร็จและหมู่บ้านสามารถดำเนินการได้เองอย่างเบ็ดเสร็จ ส่งผลให้การทอผ้าไม่เกิดการขยายตัวอย่างเต็มที่ มูลค่าของสินค้าไม่สูงพออย่างที่ควรจะเป็นและหมู่บ้านดอนหลวงไม่ได้เป็นที่รู้จักในวงกว้างอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในกลุ่มชาวต่างชาติหรือคนต่างถิ่น และที่สำคัญคนในหมู่บ้านต้องชวนขายเองหากต้องการขยายตลาดของสินค้า

ประการสุดท้ายคือ ภาครัฐไม่ได้มีการติดตามประเมินผลหลังการดำเนินโครงการ (Post audit) อย่างจริงจัง ส่งผลให้การนำงบประมาณลงไปสู่หมู่บ้านไม่ได้รับการต่อยอดว่าสิ่งใดเกิดความคุ้มค่าที่จะต้องดำเนินการต่อไป หรือสิ่งใดดำเนินการไปแล้วยังไม่สะท้อนกับความต้องการที่แท้จริงของหมู่บ้าน ทำให้การพัฒนาหรือส่งเสริมไม่เป็นไปตามความต้องการของหมู่บ้านทั้งหมด การใช้งบประมาณของภาครัฐไม่เกิดความคุ้มค่า การพัฒนาสินค้าและบริการของหมู่บ้านจึงดำเนินไปอย่างล่าช้า ซึ่งอาจจะเสียโอกาสได้ถ้าหากมีผู้สังเกตเห็นช่องทางการพัฒนาตรงนั้นได้ก่อนที่ภาครัฐจะเข้ามาสนับสนุน

4.3.3. การจัดการความเสี่ยง

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

คนในหมู่บ้านควรหันมาใช้สินค้าที่ผลิตให้มากขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่ใช้ตามโอกาส แต่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผู้นำชุมชนจะต้องผลักดันให้คนในหมู่บ้านตั้งแต่วัยเด็กจนถึงผู้ใหญ่และต้องเป็นแบบอย่างในการใช้สินค้าของหมู่บ้าน สำหรับการผลิตสินค้าของหมู่บ้านต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย เพิ่มการออกแบบให้มีความทันสมัย เพื่อให้สินค้านั้นสามารถนำไปใช้ได้หลากหลายโอกาสยิ่งขึ้น

2) บทบาทของภาครัฐ

ภาครัฐต้องส่งเสริมให้สินค้าของหมู่บ้านเป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้นตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิตไปจนถึงจัดหาช่องทางและส่งเสริมให้สินค้าของหมู่บ้านขยายตลาดสู่สากล ภาครัฐจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องบูรณาการการทำงานกันอย่างแท้จริง รวมทั้งทำงานร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เข้าใจและเข้าถึงวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ภาครัฐต้องสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น อาทิ งบประมาณ ผู้เชี่ยวชาญด้านธุรกิจและการทอผ้า ความรู้ต่าง ๆ ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้า สร้างความรับรู้เข้าใจที่ถูกต้องต่อความเป็นหมู่บ้านนวัตวิถี และปลูกฝังจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้คนในหมู่บ้านเกิดความสนใจและภูมิใจในอาชีพทอผ้า รวมถึงกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในการสืบสานต่อยอดสินค้าในหมู่บ้าน อีกบทบาทที่สำคัญของภาครัฐคือ การติดตามประเมินผลหลังการดำเนินการทุกครั้ง รัฐต้องมีการติดตามอย่างใกล้ชิดว่าโครงการใดควรส่งเสริมหรือต่อยอด และโครงการใดไม่คุ้มค่าหรือไม่ตอบสนองความต้องการต่อประชาชนอย่างแท้จริงก็ต้องทบทวนว่ายังควรดำเนินการต่อไปหรือไม่

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ต้องการให้ภาครัฐช่วยส่งเสริมให้มีตลาดรองรับสินค้าเพิ่มขึ้น หรือมีนโยบายที่สนับสนุนสินค้าของหมู่บ้านเพื่อให้มีรายได้เข้าสู่หมู่บ้านเพิ่มขึ้น และต้องการให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการต้นทาง ไม่ใช่เพียงแค่การประชาสัมพันธ์ แต่ต้องต่อยอดและขยายผลด้านนโยบายและการดำเนินโครงการให้ประสบผลสำเร็จที่เห็นผลลัพธ์สุดท้ายอย่างเป็นรูปธรรม เช่น รายได้ของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น

4) ข้อเสนอแนะ

- 4.1) คนในหมู่บ้านสวมใส่ผ้าฝ้ายหรือผ้าทอที่เป็นสินค้าของหมู่บ้านในชีวิตประจำวัน
- 4.2) กรมการพัฒนาชุมชนควรประสานกับกระทรวงพาณิชย์ในการนำสินค้าของหมู่บ้านนวัตกรรมวิถีขยายออกสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศให้แพร่หลาย รวมไปถึงการจดทะเบียนเป็นสินค้าที่เป็นลิขสิทธิ์ของหมู่บ้าน
- 4.3) กรมการพัฒนาชุมชนควรประสานกับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสายอารยธรรมของวิถีชุมชนบ้านดอนหลวง ด้วยการแนะนำเส้นทางการท่องเที่ยวและจัดโปรแกรมทัวร์บ้านดอนหลวงให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและต่างชาติ
- 4.4) กรมการพัฒนาชุมชนควรประสานไปยังกระทรวงคมนาคมให้จัดทำป้ายบอกทางเข้าสู่บ้านดอนหลวงที่โดดเด่นและขออนุญาตนำสินค้าของบ้านดอนหลวงไปวางจำหน่ายในท่าอากาศยาน บนเครื่องบิน สถานีขนส่ง หรือสถานีรถไฟ หรือแม้กระทั่งการใช้สินค้าของบ้านดอนหลวงเป็นเครื่องนุ่งห่มให้แก่พนักงานต้อนรับบนสายการบินหรือเพื่อการใช้งานอื่น ๆ บนเครื่องบิน รถทัวร์ หรือรถไฟ เช่น ปลอกหมอน ผ้าม่าน เป็นต้น
- 4.5) เทศบาลต้องจัดหาทรัพยากรให้ตรงกับความต้องการของคนในหมู่บ้าน โดยให้หมู่บ้านมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรเองได้ เช่น งบประมาณ
- 4.6) กรมการพัฒนาชุมชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบเรื่องหมู่บ้านนวัตกรรม และ CIV (Creative Industry Village) ดำเนินการติดตามและประเมินผลโครงการที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด เพื่อให้หมู่บ้านดอนหลวงสามารถรักษาคุณภาพมาตรฐานได้อย่างยั่งยืนและต่อยอดโครงการให้เห็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมจนกระทั่งหมู่บ้านดอนหลวงเกิดการพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์แบบและดำเนินการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

5. จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนา

5.1 ประเด็นจุดแข็งที่ 1 : การบริหารจัดการระบบสาธารณสุขเพื่อตอบสนองสังคมผู้สูงอายุ

5.1.1. ที่มา

เนื่องจากหมู่บ้านดอนหลวงมีชื่อเสียงด้านการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ และเป็นแหล่งผลิตสินค้าจากผ้าฝ้ายมากมาย เช่น ผ้าม่าน ผ้าบุโต๊ะ เสื้อผ้า ผ้าคลุมไหล่ แต่ยังคงผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน เช่น ผ้าฝ้ายทอมือที่มีลายเฉพาะของหมู่บ้าน ไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ ดังนั้นภาครัฐจึงควรสนับสนุนให้ชาวบ้านคิดค้นลายผ้าฝ้ายทอมือที่มีลวดลายเฉพาะตัวและสินค้าที่มีคุณภาพโดดเด่น

5.1.2. จุดเด่น

ชาวบ้านในพื้นที่มีทักษะในการทอผ้าฝ้าย เย็บผ้า ปักผ้า และแปรรูปสินค้าผ้าฝ้ายให้เป็นสินค้าที่หลากหลายซึ่งความโดดเด่นของสินค้าเหล่านี้จะอยู่ที่กรรมวิธีการผลิตด้านหัตถกรรมผ่านการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าในรูปแบบ 2-12 ตะกอ ทำให้ผ้าฝ้ายทอที่ได้มีลวดลายที่หลากหลายและสามารถนำมาต่อยอดในการผลิต และแปรรูปเป็นสินค้าอื่น ๆ ได้มากยิ่งขึ้น

รูปที่ 3.11 : รูปตะกอและกี่ทอผ้า

5.1.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

ผู้ประกอบการผ้าทอมีการจ้างงานคนในชุมชนเพื่อทอผ้า เย็บผ้า และผลิตสินค้าต่าง ๆ ทำให้เกิดการกระจายงานและรายได้ไปสู่คนในชุมชน ตั้งแต่กลุ่มวัยกลางคนจนถึงวัยผู้สูงอายุ

2) บทบาทของภาครัฐ

จัดทำโครงการ “ตลาดต้องชม” บ้านดอนหลวง ปรับปรุงบาทวิถีให้มีหลังคาเพื่อให้สะดวกต่อการเดินชมสินค้า ระบบไฟฟ้าในย่านธุรกิจของชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านค้าขายสินค้าที่ตนเองผลิต

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ชาวบ้านต้องการขายสินค้าตลอดทั้งปีและมีรายได้ที่แน่นอนจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทุกช่องทางทั้งออนไลน์และออฟไลน์

4) ข้อเสนอแนะ

- 4.1) ภาครัฐช่วยประสานหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมสิ่งทอให้มาถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องการสร้างสรค์ลายผ้าฝ้ายทอมือเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้านดอนหลวง และเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย เช่น คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสิ่งทอ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ

- 4.2) เพิ่มการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ร่วมสมัย และมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ชุดกระโปรงทันสมัย (Modern Style) ของใช้ ของตกแต่งบ้าน เฟอร์นิเจอร์ และสินค้าอื่น ๆ

รูปที่ 3.12 : ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย

5.2 ประเด็นจุดแข็งที่ 2 : ชุมชนมีความสามัคคีและมีส่วนร่วมกับภาครัฐ

5.2.1. ที่มา

ชุมชนบ้านดอนหลวงเป็นหนึ่งในชุมชนที่มีจุดแข็งเรื่องการเป็นหมู่บ้านทอผ้า ซึ่งเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาที่ถูกส่งต่อและสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น สิ่งที่น่าสนใจคือการที่ชาวบ้านในชุมชนยังคงอาชีพดั้งเดิมไว้ด้วยการรวมกลุ่มหัตถกรรมที่ค่อนข้างเหนียวแน่น จึงเป็นที่มาของ “ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เครือข่ายกลุ่มทอผ้าหัตถกรรมพื้นบ้าน” อันเป็นผลจากการได้รับทุนมียาชาว่ามาสนับสนุนและการระดมทุนผ้าป่าจากชาวบ้าน สิ่งนี้จึงเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่แทรกซึมอยู่ในพลวัตรของหมู่บ้านดอนหลวง ข้อมูลที่ค้นพบนี้สะท้อนภาพความจริงที่เกิดขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในจังหวัดลำพูนนั้นมีภาพรวมอยู่ที่ระดับสูงสุดในประเทศไทย โดยอ้างอิงจากรางวัลพระปกเกล้า สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศ ประจำปี 2561 ด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2561 และจากการสัมภาษณ์กับพ่อหลวงบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ก็ได้เน้นย้ำให้เห็นว่าชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงพร้อมใจกันที่จะสมทบทุนของตนเองในการสนับสนุนกิจกรรมของหมู่บ้านในทุก ๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้น

5.2.2. จุดเด่น

การมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนั้น จุดเด่นที่สำคัญนอกจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านคือการที่หมู่บ้านมีพ่อหลวงบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่เป็นคนรุ่นใหม่ซึ่งเปี่ยมไปด้วยอุดมการณ์ในการพัฒนาท้องถิ่น และยังมีประกายประกายอยากเห็นภาพของชุมชนที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองได้รับการพัฒนา พ่อหลวงบ้านมีคุณลักษณะที่น่าสนใจหลายอย่างที่ทำให้เป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชน เช่น เรื่องการเป็นผู้นำในการเชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านกับโครงการภาครัฐ การเป็นนักสื่อสารที่ดีทั้งในแง่ของการกระจายข้อมูล และรับฟังความคิดเห็นจากคนในชุมชน รวมทั้งการเป็นนักคิดนักสร้างสรรค์โครงการ อาทิ การสร้างสรรค์กลไกในการจัดตั้ง “กอกกลาง” หรือกองทุนหมู่บ้านขนาดย่อมเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน

ตัวอย่างที่เกิดขึ้นเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นและเป็นแรงในการเสริมพลังให้กับคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน ดังจะเห็นได้จากการที่คนรุ่นใหม่เริ่มกลับมาเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมในชุมชนมากขึ้น

5.2.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

ชาวบ้านให้ความร่วมมือ ปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐ รวมทั้งเต็มใจเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในงานเทศกาลประจำปีของหมู่บ้าน “แตงสี อวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง” ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนเมษายนของทุก ๆ ปี

2) บทบาทของภาครัฐ

เนื่องจากภาครัฐเล็งเห็นถึงจุดแข็งในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงจัดงานเทศกาลประจำปีของหมู่บ้าน “แตงสี อวดลาย ผ้าฝ้ายดอนหลวง” ขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านมีกิจกรรมที่สร้างรายได้ ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชน

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

ชาวบ้านในหมู่บ้านดอนหลวงมีความเต็มใจในการมีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในภาพรวม

4) ข้อเสนอแนะ

- 4.1) สร้างแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านภายใต้แนวคิด “เส้นทางสายผ้าฝ้าย บ้านดอนหลวง - DON LUANG : The Journey of Cotton Legacy” ที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมประสบการณ์แปลกใหม่ให้แก่นักท่องเที่ยว ผ่านการร้อยเรียงเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวิถีชีวิตของชาวยองในชุมชน จากองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านในด้านการทอผ้า รวมทั้งจัดให้มีกิจกรรมจากร้านค้าภายในชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาการทอผ้าและสร้างสรรค์ผ้าฝ้ายให้เกิดเป็นสินค้าต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัส เรียนรู้ และจับจ่ายได้ด้วยตนเอง

4.2) ออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านดอนหลวงตามแนวทางนวัตกรรม โดยสร้างสรรค์กิจกรรมที่น่าสนใจแบบครบวงจร นับตั้งแต่การผลิตผ้าฝ้ายที่ต้นน้ำ ตลอดจนการนำผ้าฝ้ายไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ปลายน้ำ และสอดแทรก วัฒนธรรมของชาวยองในพื้นที่ ผ่านประเพณี วิถีชีวิต และอาหาร

รถรางพาทัวร์สถานที่ต่าง ๆ
ภายในหมู่บ้าน

เยี่ยมชมแปลงสาธิตการปลูกฝ้าย
และลองปลูกฝ้ายด้วยตนเอง

เยี่ยมชมสวนลำไยอินทรีย์
และชิมลำไยสด ๆ จากต้น

ชมการสาธิตการกรอเส้นฝ้าย

ชมการสาธิต
การทอผ้า

ชมการสาธิต
การตัดเย็บผ้าฝ้าย

เยี่ยมชมบ้านเศษผ้า
ทำใบไม้จากเศษผ้า

รับประทานอาหาร
ของชาวยอง

เยี่ยมชมร้านค้าผลิตภัณฑ์
จากผ้าฝ้ายและจับจ่ายสินค้า

รูปที่ 3.13 : เส้นทางการสายผ้าฝ้าย บ้านดอนหลวง - DON LUANG: The Journey of Cotton Legacy

4.3) ออกแบบหลักสูตรอบรมเรื่องผ้าฝ้ายแบบครบวงจร ระยะสั้น แบบ 7 วัน ภายใต้ชื่อ “หลักสูตรมหัศจรรย์ผ้าฝ้าย บ้านดอนหลวง – DON LUANG : The Weaving Wonders” เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของผ้าฝ้าย รูปแบบและเทคนิคการทอผ้าฝ้าย การตัดเย็บ การออกแบบ และการทำผลิตภัณฑ์ จากผ้าฝ้าย โดยใช้กลไกการถ่ายทอดความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านผ่านการใช้ชีวิตในบ้านโฮมสเตย์

วันที่ 1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
ประวัติ และ 12 ขั้นตอนการทอผ้า

วันที่ 2 ศึกษาการปั่นฝ้าย ผลลัพธ์
และลักษณะของเส้นด้ายที่ดี

วันที่ 3 ศึกษาการย้อมสีผ้า

วันที่ 4 ศึกษาการออกแบบลายผ้า

วันที่ 5 ศึกษากระบวนการทอผ้า
การใส่กระสวยและการขึ้นตะกอ

วันที่ 6 ศึกษาวิธีการทอผ้า

วันที่ 7 ศึกษาเทคนิคการตัดผ้า

รูปที่ 3.14 : หลักสูตรมหัศจรรย์ผ้าฝ้าย บ้านดอนหลวง – DON LUANG : The Weaving Wonders

กิจกรรมต่าง ๆ บนเส้นทางสายผ้าฝ้ายและหลักสูตรมหัศจรรย์ผ้าฝ้าย ดอนหลวง จะรวมเอา จุดเด่นของชุมชนหมู่บ้านดอนหลวงไว้ด้วยกันทั้งหมด นับตั้งแต่ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตของการเป็นชุมชน ที่มีภูมิปัญญาในการทอผ้าฝ้าย วิถีเกษตรกรรมชาวสวนลำไย วัฒนธรรมประเพณี อาหารชาวยอง รวมถึงแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของชาวยอง ผู้เข้าร่วมจะได้รับความรู้และเกิดความประทับใจจากการมีประสบการณ์ร่วมอย่างแท้จริง เห็นคุณค่าของทักษะและภูมิปัญญาในการทอผ้าฝ้ายของชาวยอง ซึ่งจะสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจภายในชุมชน บ้านดอนหลวง อย่างยั่งยืน ทั้งในด้านการผลิตจากผ้าฝ้าย และลำไย การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์ ร้านอาหาร และธุรกิจการค้าอื่น ๆ ในชุมชน สร้างรายได้ส่วนเพิ่มให้แก่ชาวบ้านดอนหลวงอย่างยั่งยืน

การจะส่งเสริมให้ชุมชนบ้านดอนหลวงสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนตามแนวทางการท่องเที่ยววิถีชีวิต เพื่อสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของชุมชน จะต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นหลัก ประสานพลังประชารัฐร่วมใจจากทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ชุมชนและผู้นำชุมชนถือได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการสานต่อและพัฒนาบ้านดอนหลวง ซึ่งควรจะมีกลไกการขับเคลื่อนงานในชุมชนอย่างชัดเจน มีการแบ่งงานกันทำอย่างเท่าเทียม สร้างความรับผิดชอบและสำนึกร่วมกันของคนในชุมชน รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรและการแบ่งสรรผลประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างเป็นธรรม

5.3 ประเด็นจุดแข็งที่ 3 : มีทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ที่พร้อมสำหรับการต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่ม

5.3.1. ที่มา

จากเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาอย่างยาวนานของอำเภอป่าซาง มีความโดดเด่นในเรื่องของการเป็นเมืองที่ผลิตผ้าฝ้ายชั้นดีของจังหวัดลำพูน บ้านดอนหลวงจึงนับได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นของอำเภอป่าซาง ดังนั้น ทรัพยากรทั้งในแง่ของวัตถุดิบและคนจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านหลวงมีความเข้มแข็งในด้านหัตถกรรมการทอผ้าเป็นอย่างมาก ภูมิปัญญาที่ถูกส่งทอดต่อมานั้นจากรุ่นสู่รุ่นทำให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นทั้งพื้นที่ที่ผลิตและขายผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ซึ่งทำให้คนในจังหวัดลำพูนรู้จักว่าบ้านดอนหลวงเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายที่มีคุณภาพ และเมื่อคนในจังหวัดหรือจังหวัดใกล้เคียงต้องการมองหาผ้าฝ้าย ก็จะต้องนึกถึงแหล่งผลิตอย่างบ้านดอนหลวงเป็นลำดับแรก ปัจจัยที่สำคัญคือความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องผ้า การอยู่ใกล้แหล่งผลิต และการมีคนที่เป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้หมู่บ้านดอนหลวงได้เปรียบและมีต้นทุนทางวัฒนธรรมทางสังคมและทางเศรษฐกิจที่ชุมชนสามารถต่อยอดจากหัตถกรรมไปสู่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้

5.3.2. จุดเด่น

จุดเด่นที่สำคัญ คือการมีผ้าที่เป็นแหล่งวัตถุดิบ และมีคนที่สามารถต่อยอดในการประดิษฐ์และสร้างสรรค์สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้และมีหน้าร้านที่เป็นแหล่งซื้อของ ซึ่งทำให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงและซื้อของโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง จุดเด่นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งนั่นคือ การที่ชุมชนมีการรวมตัวกันในการผลิตสิ่งของจากผ้าฝ้าย ทำให้ชุมชนธรรมดากลายเป็นชุมชนที่เลื่องชื่อเรื่องการทำฝ้ายในจังหวัดลำพูน

5.3.3. การสนับสนุนส่งเสริม

1) บทบาทของบุคคล ชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนมีความพร้อมในการผลิตสินค้าเพื่อนำออกจำหน่ายอยู่แล้วเนื่องจากมีโรงงานทอและย้อมผ้าฝ้าย รวมทั้งยังมีแรงงานที่มีฝีมือในด้านแปรรูปผ้าฝ้ายให้เป็นสินค้ารูปแบบต่าง ๆ กระจายกันอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งบุคลากรเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งมีอุปกรณ์และทักษะในการเย็บปักถักร้อยเป็นทุนเดิม จึงมีความพร้อมที่จะผลิตสินค้าได้ทั้งในรูปแบบการทำตามความต้องการของผู้ซื้อ (Custom-Made) การผลิตในจำนวนมาก (Mass Production) และการริยจ้างผลิตให้กับผู้ประกอบการที่จะนำไปจำหน่ายต่อภายใต้แบรนด์ของตัวเอง (Original Equipment Manufacturer หรือ OEM)

2) บทบาทของภาครัฐ

ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการที่มีศักยภาพในชุมชนส่งสินค้าเข้ารับการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานภาครัฐ และเข้าประกวดในเวทีระดับประเทศ เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจากกระทรวงอุตสาหกรรม และการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP)

3) ความต้องการของบุคคล ชุมชน

มีรายได้ที่มั่นคงและแน่นอนจากสินค้าผ้าฝ้ายที่ผลิตขึ้นในชุมชน

4) ข้อเสนอแนะ

4.1) สินค้าส่วนใหญ่ของหมู่บ้านดอนหลวงยังขาดการทำตราสินค้า (Branding) ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความรับรู้ จดจำ และความโดดเด่นให้กับสินค้าของบ้านดอนหลวง ซึ่งนับเป็นผลกระทบเชิงบวกต่อชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านในภาพรวม ทั้งนี้ การทำตราสินค้าสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การออกแบบรูปภาพหรือสัญลักษณ์ (โลโก้) การใช้โทนสีหรือลวดลายเฉพาะในสินค้าต่าง ๆ ที่ผลิตในหมู่บ้านดอนหลวง หรือการใช้กลุ่มคำ (สโลแกน) และรูปแบบอักษร (ฟอนต์) ที่แตกต่าง และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้านดอนหลวง เช่น

รูปที่ 3.15 : ตัวอย่างตราสินค้าของหมู่บ้านดอนหลวงที่ได้ออกแบบขึ้นใหม่

รูปที่ 3.16 : สินค้าของหมู่บ้านดอนหลวงพร้อมตราสินค้าที่ได้ออกแบบขึ้นใหม่

- 4.2) หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำพูนเข้ามาสนับสนุน และช่วยพัฒนาตราสินค้า สำหรับทั้งผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายของหมู่บ้านดอนหลวง พร้อมทั้งขอความร่วมมือผู้ประกอบการทั้งหมดที่อยู่ในหมู่บ้านนำตราสินค้ามาปรับใช้กับผลิตภัณฑ์ของตนเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ทั้งสินค้าและหมู่บ้านดอนหลวงให้นักท่องเที่ยวรับรู้และจดจำอย่างยั่งยืน